

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR
FÖLDRAJZ- ÉS FÖLDTUDOMÁNYI INTÉZET
Földrajztudományi Központ
Regionális Tudományi Tanszék

Budapest és versenytársainak erőviszonyai a közép-európai térségben

/Valamint helyzetük a nemzetközi kutatóintézetek és szervezetek által felállított
városrangsorok tükrében/

HILBERT BÁLINT

Terület- és településfejlesztő szakirány

Tudományos Diákköri Konferencia pályamunka

Témavezető: Lőcsei Hajnalka

Lezárás dátuma: BUDAPEST, 2015.01.04.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés a kutatási témába	7
I.1. Téma felvezetése, kutatási célok és kérdések	7
I.2. A kutatás felépítése, felhasznált módszerek és források	12
II. A kutatási téma elméleti alapjai.....	14
II.1. Városi terek növekvő jelentősége a világban.....	14
II.2. Városok versenyképességének értelmezése.....	15
II.3. Városias térségek előnyös tulajdonságai	17
II.3.1. Bevételek nagysága	17
II.3.2. Specializáció és sokszínűség.....	17
II.3.3. Kutatás és fejlesztés, innováció.....	18
II.3.4. Humán tőke fejlettsége.....	18
II.3.5. Fizikai tőke fejlettsége	18
II.4. Városias térségek előnyös tulajdonságainak kritikája	18
II.5. Városias térségek hátrányos tulajdonságai	19
II.5.1. Munkanélküliség	19
II.5.2. Alacsony aktivitási ráta	20
II.5.3. Szegénység	20
II.5.4. Társadalmi-gazdasági különbségek.....	20
II.5.5. Bevándorlás	20
II.5.6. Bűnözés	21
II.5.7. Környezeti feltételek	21
III. Budapest, Bécs, Prága és Varsó részletes elemzése a kiválasztott OECD tanulmány alapján, rangsorolásuk a saját versenyképességi mutatóval.....	22
III.1. Földrajzi elhelyezkedés	22
III.2. A városok előnyös gazdasági-társadalmi jellemzői.....	24
III.2.1. Bevételek, gazdasági teljesítőképesség.....	25

III.2.2. Specializáció és sokszínűség.....	30
III.2.3. Kutatás, fejlesztés és innováció	35
III.2.4. Humán tőke fejlettsége.....	37
III.2.5. Fizikai tőke fejlettsége	40
III.3. A városok hátrányos gazdasági-társadalmi tényezői.....	47
III.3.1. Munkanélküliség.....	47
III.3.2. A népesség gazdasági aktivitása	48
III.3.3. Társadalmi-gazdasági különbségek, szegénység	49
III.3.4. Bevándorlás.....	52
III.3.5. Bűnözés.....	54
III.3.6. Környezeti problémák.....	54
III.4. Saját versenyképességi mutató bemutatása	55
III.4.1. A mutató módszertana	55
III.4.2. A négy város statisztikákon alapuló versenyképessége.....	57
III.4.3. Lakossági vélemények összehasonlítása a statisztikai adatokkal	58
IV. Városi rangsorok ismertetése, módszertanuk és a négy vizsgált főváros elért helyezései.....	61
IV.1. Globalization and World Cities Research Network (GaWC) városrangsora	61
IV.2. MasterCard Worldwide: Worldwidecenters of Commerce Index (2008)	64
IV.3. Site Selection magazine – International Business Machines: The World's Most Competetive Cities (2013).....	66
IV.4. The Economist Intelligence Units (EIU): Hot Spots, Benchmarking global city competitiveness (2012).....	71
IV.5. The Economist Intelligence Unit (EIU): Hot Spots 2025, Benchmarking the future competitiveness of cities (2013)	73
IV.6. Egyéb tudományos és alternatív városrangsorok, valamint a négy főváros internetes népszerűsége.....	75
IV.6.1. További tudományosan összeállított városi rangsorok.....	75

IV.6.2. Egyéb, tudományos módszerekkel összeállított specializált rangsorok	77
IV.6.3. Alternatív városrangsorok	79
IV.7. A kiválasztott városi rangsorok mutatóinak és dimenzióinak értéke alapján egy összesített városrangsor bemutatása	80
IV.7.1. Összesített rangsor módszertana	80
IV.7.2. Az összesített rangsor értékei	82
V. Végkövetkeztetés a négy város erőviszonyairól és jövőbeli lehetőségeikről.....	83
V.1. Rövid összefoglalás és a kutatás eredményeinek bemutatása	83
V.1.1. Eredmények az OECD által felállított kategóriák alapján	83
V.1.2. Eredmények a saját versenyképességi mutató és a nemzetközi kutatóintézetek városrangsorai alapján.....	85
V.2. A négy város erőviszonya Közép-Európában profilszerűen	87
V.3. Kutatás értékelése	91
1. Függelék.....	92
Forrásjegyzék	93
Mellékletek	96
1. számú melléklet: <i>Történeti tényezők</i>	96
2. számú melléklet: <i>A saját versenyképességi mutató kiszámításában részt vett indikátorok abszolút és viszonyított (Bennett-féle komplex mutató) értékei</i>	100
3. számú melléklet: <i>Saját versenyképességi mutató kategóriáinak összesített értéke (Bennett-féle komplex mutató szerint), valamint hozzájárulásuk a saját versenyképességi mutató értékéhez</i>	105
4. számú melléklet: <i>Az Európai Bizottság 2013-as lakossági felméréséből felhasznált adatok a négy vizsgált városra vonatkozóan</i>	106

Ábrajegyzék

1. ábra: A világ vezető nagyvárosainak elhelyezkedése és hierarchikus besorolásuk	8
2. ábra: A kelet-közép-európai bumeráng	9
3. ábra: A város versenyképességének összetevői	16
4. ábra: A négy város földrajzi elhelyezkedése, közlekedési (és gazdasági-társadalmi) jelentősége Közép-Európában, valamint érdekeik ütközése/összekapcsolódási pontjuk	24
5. ábra: Az egy főre jutó GDP és PPP értékei a négy város esetében (2000-2011).....	26
6. ábra: A négy város egy főre jutó GDP értékei a környező régió értékének százalékában (2000-2011).....	27
7. ábra: Big Mac-index percben (2009)	30
8. ábra: A feldolgozóipari értéktermelés megoszlása ágazatonként (2012).....	32
9. ábra: A szolgáltatási szektor és összetevőinek hozzáadott értéke (2012)	34
10. ábra: A vállalkozások tevékenységek szerinti eloszlása (2010).....	35
11. ábra: Kutatás és fejlesztésre fordított pénzösszeg és eloszlása az egyes szereplők között (millió euró) (2011).....	37
12. ábra: A férfiak és a nők születéskor várható átlagos élettartama	39
13. ábra: Kórházi ágyak és orvosok száma 1000 főre vetítve (2012)	42
14. ábra: Reptéri utas- és áruforgalom (2005-2012)	44
15. ábra: Szálláshelyek (2012) és turistaágyak (2011) száma a népesség számára vetítve	46
16. ábra: A munkanélküliek száma és a munkanélküliségi ráta (2010-2013).....	48
17. ábra: A teljes munkaidőben alkalmazásban állók eloszlása nemzetgazdasági áganként és átlagos havi keresetük aránya az összesített átlagos havi keresethez képest	50

18. ábra: Összes vándorlás (belföldi, nemzetközi) különbözete (2010-2012)	53
19. ábra: A saját versenyképességi mutató összetevői és kiszámítása	56
20. ábra: A lakosok véleménye városuk három legfőbb megoldásra váró problémájáról (2013)	60
21. ábra: Alfa és béta világvárosok 2012-ben	63
22. ábra: A WorldwideCenters of Commerce Index összetevői és súlyuk	65
23. ábra: Az SSM és az IBM kutatásának egyes kategóriái és hozzátartozó tényezői..	68
24. ábra: A nemzetközi központ ár-érték térképe.....	71
25. ábra: A három összegezni kívánt rangsor összetevői beosztva az egyes kategóriákba	81
Forrás: Saját szerkesztés.....	81
26. ábra: A társadalom kategória összegzésének módszere	81
27. ábra: A négy város összesített tőzsdei részvényforgalma (2004-2014)	90
28. ábra: A négy város egyenkénti tőzsdei részvényforgalma (2002-2014)	90

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Legnagyobb árbevételű vállalatok 2012-ben (milliárd euró)	28
2.-3. táblázat: A gazdaság szektorainak részesedése a városok teljes gazdaságából (2011)	31
4. táblázat: A négy város népességére, ill. munkaképes korú lakosságára vonatkozó jellemzők (2011)	39
5. táblázat: Négy környezeti állapotot bemutató statisztikai mutató.....	55
6. táblázat: A saját versenyképességi mutató és annak összetevőinek értékei.....	57
7. táblázat: Az Európai Bizottság lakossági elégedettségi felmérése alapján kialakított városi rangsor	59
8. táblázat: Budapest és versenytársainak besorolása a GaWC egyes városrangsoraiban	64
9. táblázat: A Worldwide Centers of Commerce Index és egyes dimenzióinak értéke (2008)	65

10. táblázat: A minőségi kategóriák súlya az egyes beruházás típusokban (%)	67
11. táblázat: A városok helyezése és mutatóinak értéke az egyes beruházási típusok minőségi rangsoraiban.....	69
12. táblázat: A városok helyezése és működési költségei az egyes beruházási típusok mennyiségi rangsoraiban.....	70
13. táblázat: Az EIU versenyképességi indikátorának és kategóriáinak értékei	73
14. táblázat: A négy város helyezése és egyedi indikátorának értéke az EIU 2012-es és 2025-ös városrangsorában.....	74
15. táblázat: A négy város egyedi indikátorainak értéke az UN-Habitat 2012/2013-as városrangsorában.....	75
16. táblázat: A négy város helyezései a fDi magazine nagyvárosok Top10-es rangsoraiban	76
17. táblázat: A négy város helyezése különböző tudományosabb és véleményeken alapuló városrangsorokban.....	78
18. táblázat: A négy város népszerűsége a Facebook és a Tripadvisor internetes oldalakon	80
19. táblázat: A Mastercard Worldwide (2008), az EIU: Hot Spots (2012) és az UN-HABITAT: The World Cities (2012/2013) összesített városrangsora.....	82
20. táblázat: Az OECD tanulmány kategóriáinak erőssége a négy város esetében	84
21. táblázat: A saját versenyképességi mutató és a három kutatóintézet összesített mutatójának értéke	87

I. Bevezetés a kutatási témába

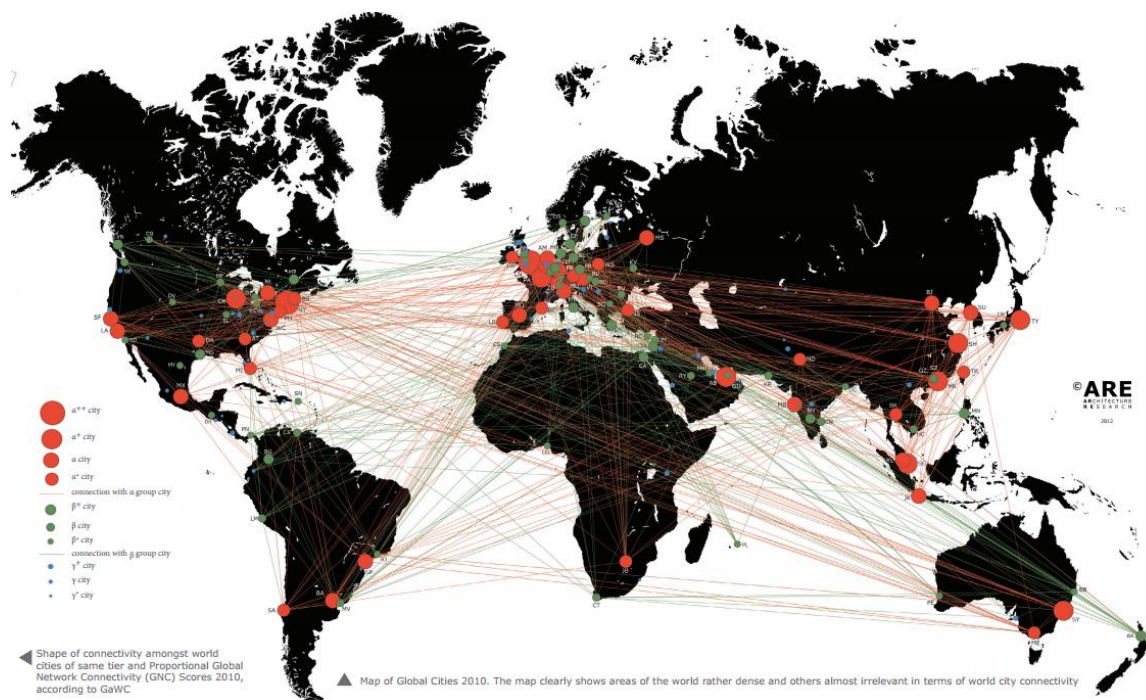
I.1. Téma felvezetése, kutatási célok és kérdések

Amióta városok vannak a Földön, azóta kiemelten kutatott és a legtöbb ember figyelmének középpontjában álló tényezőnek számítanak. Nem véletlenül, hiszen egy város mindig is a gazdasági-társadalmi fejlődés élén jár, gazdasági- és életmódbeli újításai környezetére is hatással voltak és vannak ma is. Az ipari forradalmak után kialakuló modern városoknak a globalizáció kibontakozásával azonban még fontosabb feladatuk lett, méghozzá az, hogy bekapcsolódva a globális világ gazdaságba növeljék gazdasági erejüket és azzal együtt lakosainak életszínvonalát, valamint saját fejlődésüknél időben nem sokkal lemaradva tágabb térségüket is fejlesszék. A több százezres, milliós települések jelentősége olyannyira hatalmasra nőtt, hogy ma már a Föld népességének több mint fele azokban él és a városok a világ GDP-jének több mint 80%-át termelik meg. A világ nagyvárosai kiléptek saját államainak keretein kívülre és a világ gazdaságának irányítói lettek, amelynek következtében alakult ki a globális és a kontinensenkénti városverseny a működő tőke megszerzéséért. Versenyfutás kezdődött továbbá a nagy nemzetközi vállalatok központi telephelyeinek elcsábítása tekintetében, mivel az rengeteg további működő tőkét vonzhat a településre. A világ nagyvárosainak horizontális elrendeződése mellett, vertikális tagozódása is létrejött a globális gazdaságba való bekapcsoltság alapján. A Globalization and World Cities Research Network (GaWC) kutatóintézet által készített térképen jól láthatóak a városok egyes szintjeinek (globális gazdaságba integrált terület egység nagysága alapján csökkenő sorrend: alfa, béta és gamma) területi elhelyezkedése a Földön (1. ábra). A világ hagyományosan vezető városai New York és London és utánuk jóval lemaradva következik Tokió és Párizs. A GaWC szervezet kutatásainak módszeréről és részletesebb városrangsoráról a IV. fejezetben lesz szó.

Ahogy az 1. ábrán is látható kontinensenként más képet fest a globális városok elhelyezkedése és azok egyes szintjeinek (alfa, béta, gamma) eloszlása. Észrevehető, hogy Észak-Amerika keleti partvidékén és Kelet-Ázsiában nagy a világvárosok sűrűsödése, de messze a legnagyobb azok koncentrációja Európa nyugati és középső részén, mely igen éles versenyhelyzetet és egyben városi összefonódást feltételez. Az európai kontinens nagy lélekszámú települései régire visszamenő történelemmel és hagyományokkal rendelkeznek, így a versenyt is közöttük régire vissza lehet vezetni. Az európai városoknak azonban nem csak egymással, hanem a globalizáció erősödésével a világ többi nagyvárosával is kell

versenyeznie. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy még a 21. század elején London továbbra is képes megőrizni világelsőségét, habár a kutatóintézetek egy része New York világelsősége mellett érvel. Az európai gazdaságban a városok jelentőségét egyre több kutató véli felfedezni, mint például Kunzmann, aki az európai térszerkezetet egy szőlő mintájára vázolta fel, ahol a szőlőszemek az egyes városok (Szabó, 2009).

1. ábra: A világ vezető nagyvárosainak elhelyezkedése és hierarchikus besorolásuk

(piros=alfa városok, zöld=béta városok, kék=gamma városok)

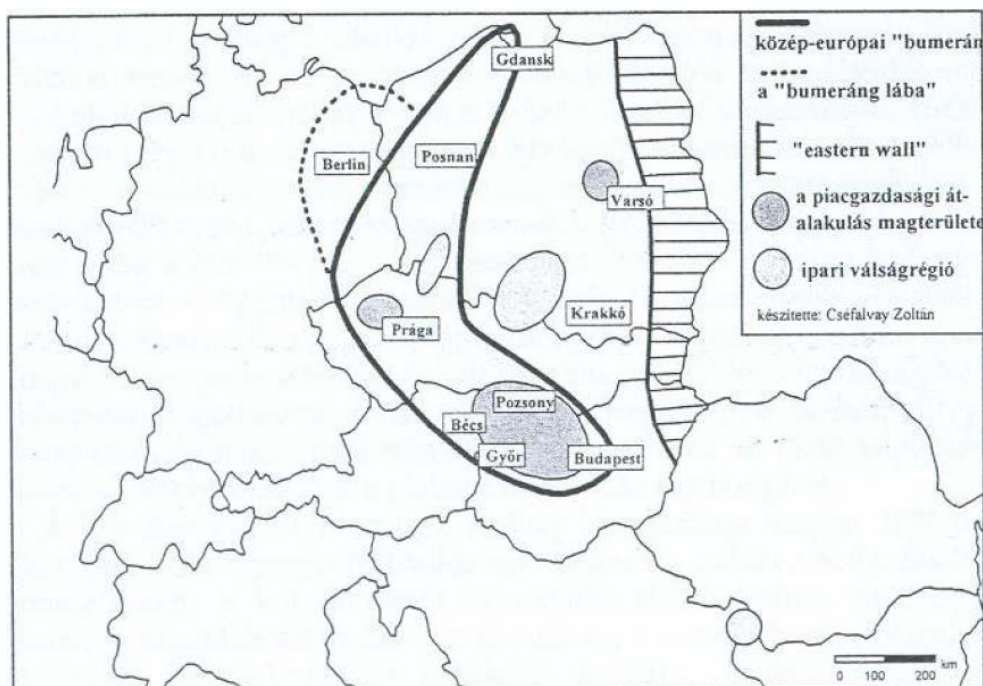
Forrás: <http://www.lboro.ac.uk/gawc/visual/globalcities2010.pdf>, megtekintés: 2014.09.16

Az európai kontinensen belül létezik azonban egy különleges térség, amelynek jelentősége a rendszerváltozás óta egyre nő, mivel összekötőkapocsként kezd funkcionálni a gazdaságilag fejlett Nyugat-Európa és a lemaradóban lévő Kelet- és Délkelet-Európa között. Ez a térség Közép-Európa, amelyben megtalálhatjuk munkám négy vizsgált fővárosát: Budapestet, Bécsét, Prágát és Varsót. Közép-Európa a történelem folyamán mindig is egy átmeneti zónát képezett az imént említett két területi egység között és napjainkban a vasfüggöny felemelkedése után újabb kihívásokkal áll szemben. A szocializmus időszakában megzavart városfejlődés helyrehozatala és a térség gazdaságának megszilárdítása mellett az összekötő szerep kialakításának kihívása vár Közép-Európára. Ebben a helyzetben a térség nagyvárosai jutnak nagy lehetőséghez, amelyek nemzetközi jelentőségüket növelve próbálnak a térség „zászlóshajójává” válni.

Közép-Európában a vezető pozícióért folyó verseny elsősorban Budapest, Bécs, Prága, Berlin és Varsó között folyik. Bécs a versenyt egyértelműen előnnyel kezdhette meg,

hiszen évtizedek óta demokratikus rendszerben létezett és nemzetközi jelentőséget is szerzett magának. A vasfüggöny által kettéosztott Berlinnek részben, illetve a függönytől keletre fekvő fővárosoknak újonnan kellett bekapcsolódnia a nyugati világ rendszerébe és a nyugati „játékszabályok” szerint játszania. A német főváros jelentősebb népessége, egyedi történeti tényezői és a közép-európai térségben való periférikus elhelyezkedése miatt maradt ki a munkámból. Azonban érdemes azt megemlíteni, hogy több kutatás is rámutatott arra, hogy Közép-Európa nem mindig lesz Nyugat-Európát követő térség, hanem a jövőben akár Európa egyik gazdasági gyújtópontjává is válhat. Erre a felismerésre alapozva hozta létre Gorzelak 1996-ban a „közép-európai bumeráng” nevű modellt, amely a közép-kelet-európai régió nyugati felén elhelyezkedő a tervgazdálkodásról a piacgazdaságra átállók nyertes csoportját köti össze (Cséfalvay, 2000). A bumeráng területén belül található meg a közép-európai versenyvárosok közül Prága, Bécs és Budapest, míg Berlin és Varsó azon kívül helyezkedik el (2. ábra).

2. ábra: A kelet-közép-európai bumeráng

Forrás: Cséfalvay Zoltán: Budapest, mint Kelet-Közép-Európa centruma? In: *Urbanisztika* 2000, Akadémiai Kiadó, Budapest, 137 o.

Kialakuló nagy ún. „Mega Város Régiókról”(Mega City Regions) számolt be Florida-Gulden-Mellander tanulmánya¹ is, melyben Bécs-Budapest mega város régió és a Prága körül kialakuló régió van feltüntetve. A „Mega Város Régiók” általában olyan területet jelölnek ki,

¹ Richard Florida, Tim Gulden and Charlotta Mellander (2008): The Rise of the Mega-Region, CESIS paper 129, Royal Institute of Technology

amelyben számos városi központ megtalálható egy vagy több nagyobb centrum körül, erősségük nagy gazdasági teljesítőképességükben és az általuk kínált munkahelyek sokaságában rejlik.

A közép-európai régió azonban túl nagy földrajzi tér ahhoz, hogy egységesen kezeljük. A térséget igen markánsan kettéválasztja az Északnyugati-Kárpátok vonulata és a Cseh-Morva-medence és középhegyvidék, amelytől északra és délre más és más lehetőségeket nyújt a földrajzi környezet az adott fővárosoknak, főleg ami a közlekedést illeti. A Kárpátoktól északra inkább a természetföldrajzi nyitottság miatt a városoknak a nyugat-keleti irányú terjeszkedés, a Kárpátoktól délre a dél felé való nyitottság miatt a Balkán-félsziget felé való befolyás növelése lehet a fő cél. Így a négy vizsgált fővárost csoportokba lehet osztani. Bécs és Budapest egyértelműen egy csoportba sorolható földrajzi közelségük és a Duna összekapcsoltsága lévén, habár az osztrák főváros inkább egy közlekedési folyosón (Bajor- és Kárpát-medence között) található, míg a magyar főváros medence közepi település. Varsó lehetőségei egyértelműen mások, mint az imént említett városoké, Prága helyzete átmenetinek tekinthető, de a kutatók legtöbbször Varsóval teszik egy csoportba természetföldrajzi fekvése miatt. Az előbb említetteket Lengyel László munkája (Csontos–Lukovich, 1999) erősíti meg, amely szerint Frankfurt pénzügyi központból München-Bécs-Budapest és a Baltikum felé Prága-Varsó láncolat indul ki, felfűzve a köztes városokat.

Budapest, Bécs, Prága és Varsó részletesebb vizsgálata és elhelyezésük a nemzetközi térben a korábban felvázolt közép-európai szituáció miatt feltétlenül érdekes, de ezen kívül rengeteg oka lehet a négy város elemzésének. A sok tekintetben hasonló természetföldrajzi tényezők mellett a történelmi tényezők kiemelendők. Az idők folyamán a négy város, ha nem is mindig egyszerre, egy időben, de sokszor hatottak egymásra. Biztosan elmondható, hogy a történelem nagy részében és ma is Bécs volt legnagyobb hatással versenytársaira minden tekintetben (gazdaság-társadalom, politika, kultúra), még a távol fekvő Varsóra is. A Habsburg Birodalom és az Osztrák-Magyar Monarchia Bécset, Budapestet és Prágát, a szocializmus évtizedei pedig a magyar, a cseh és a lengyel fővárost „hozták” egy politikai egység keretei közé. Ma az Európai Unió egységes politikai keretein belül fejlődik mind a négy város. Az említett városok vizsgálatának további érve, hogy népességszámuk szinte azonos (kivéve Prágát), alapjaiban hasonló társadalmi-gazdasági jellemzőkkel és jövőbeli kihívásokkal, lehetőségekkel rendelkeznek, valamint Budapest együttműködése e három fővárossal igen hangsúlyos (főleg a testvérvárossal Béccsel, Prága és Varsó partnervárosok csupán). Itt kiemelném dolgozatom egyik kritikára okot adó pontját, Bécs bevételét a vizsgálatba, mivel munkám elolvasása nélkül is sejtheti a kicsit is tájékozott olvasó, hogy az

osztrák főváros társadalmi-gazdasági fejlettsége minden bizonnyal versenytársai felett áll. Bécsnek fő szerepe a kutatásomban etalonként való funkcionálása, vagyis a versenytársak helyzetét (távolságát) a vezetői pozícióért folytatott versenyben sokszor az osztrák főváros helyzetéhez mérem. Azonban majd látni fogjuk, hogy Bécs nem minden esetben tekinthető abszolút vezető metropolisznak a térségben, tehát kutatásom rejt egy-két meglepő információt Budapest egykori „társfővárosával” kapcsolatban.

Budapesttel külön is foglalkozni kell, ugyanis szerepe a rendszerváltozás után igen fontossá kezdett válni a közép-európai városversenyben, mivel kereskedelmi-pénzügyi funkciókat kezdett átvenni Bécstől, sok magyar kutató az 1990-es évek végén a gazdaságilag fejlett Nyugat-Európa egyik „végvárának”, illetve „kapuvárosának” kezdte nevezni a magyar fővárost. Enyedi György munkája szerint (Enyedi Gy.: Budapest – kapuváros. In: Glatz F. (1998): Budapest – nemzetközi város) Budapest fő feladata kellene hogy legyen a nyugati innovációk, információk, tőke stb. fogadása, megformálása és továbbküldése Kelet-, Délkelet-Európa felé. A magyar főváros minden feltételt tudott volna teljesíteni az előbb elmondottakhoz, de akkor még ez nem volt aktuális kérdés. Budapest egyik fő gyengesége volt (és ma is az), amely jelentősen visszahúzta a városversenyben az a gyenge városmarketing, ugyanis a magyar fővárosnak nincs egyértelmű ismertetőjele, pedig ehhez is minden feltétel adott. Bécs és Prága esetében jól kimunkált városmarketingbeli irányok vannak (Bécs a zene fővárosa, Prága a középkori város). Varsó esetében még rosszabb helyzetről beszélhetünk, mint hazánk fővárosa esetében, hiszen a második világháborús pusztítások szinte „arcnélkülivé” tették a várost. Budapestnek gyorsan kéne lépnie a városmarketing ügyében, hiszen a legtöbb külföldi Magyarországot Budapesttel azonosítja. Tehát nemcsak fővárosunk, hanem egész országunk szempontjából fontos, hogy Budapest nemzetközileg sugárzott imázsa vonzó legyen mind a gazdasági szereplők, mind a turisták számára. Számos további jelentős tanulmány készült azzal kapcsolatban, hogy Budapest képes lenne-e betölteni a közép-európai központ szerepkört. Lengyel László² és Cséfalvay Zoltán³ munkájában megjelenik valamilyen formában az a kijelentés, hogy Budapestnek nagyon sok feltétele adott, ahhoz, hogy ellássa a térség központi szerepkörét, azonban egyéb tényezők (politika, gazdaság, versenytársak) egyelőre megakadályozzák ebben. Sőt Barta Györgyi 1990-es évek végi írásában⁴ a magyar főváros relatív előnyéről számolt be Prágával

² Lengyel László: „Budapestország” mítoszai. In: Csontos-Lukovich (1999): Urbanisztika 2000

³ Cséfalvay Zoltán: Budapest mint Kelet-Közép-Európa centruma? In: Csontos-Lukovich (1999): Urbanisztika 2000

⁴ Barta Györgyi: Nemzetköziesedés, globalizáció, nemzetközi városok. In: Glatz F. (1998): Budapest – nemzetközi város

és Varsóval szemben, melyet Bellon Erika is megerősít tanulmányával⁵. A kutatók többségének pozitív látásmódja Budapest jövőjével kapcsolatban nem volt alaptalan, mivel Magyarország és így Budapest a rendszerváltás után sokáig a legtöbb külföldi működőtőkét vonzotta be a térségben (Bellon, 1998), azonban azóta eltelt bő 15 év. A 2000-es években a változó körülmények, de főleg a 2008-ban kirobbant gazdasági világválság hatására még nagyobb zavar keletkezett a közép-európai régió nagyvárosainak erőviszonyában.

Közép-Európa feltörekvő nagyvárosait mindenképp kutatnunk kell, hiszen az élesedő városversenyben azok a városok lesznek sikeresek, amelyek először ismerik fel a térségben rejlő lehetőségeket, gyorsan kiküszöbölik saját gyengeségeiket és építenek erősségeikre. Az előbbiek felismerésében nagy szerepe van a részletes kutatómunkának, hiszen optimális esetben ez adhatja meg az alapokat a döntéshozók számára a legmegfelelőbb várospolitikai kialakításában. Magyarország esetében különösen nagy figyelmet kell szentelnünk a témának, ugyanis Budapest az ország egyetlen európai léptékben is jól érzékelhető városa, amely be tudja kapcsolni hazánkat a nemzetközi gazdasági vérkeringésbe. Azt is lehetne mondani nagyvonalakban, hogy ami Budapestnek kedvező, az az egész országnak is az.

Dolgozatom fő kutatási célpontja Budapest, Bécs, Prága és Varsó egymáshoz viszonyított erejének felmérése és helyzetének meghatározása a globális és európai városversenyben, kiemelten foglalkozva a magyar főváros jelenlegi állapotával és lehetőségeivel. Egész munkámon átívelő fő kérdés a következő:

Melyik városnak van jelenleg és a közel jövőben a legnagyobb esélye Közép-Európa „zászlóshajójává” válni?

Kutatási célom továbbá feltérképezni a négy város versenyképessége mögött álló tényezők közötti eltéréseket, így nemcsak egy összegző, a városi élet minden elemét magában foglaló városrangsort láthatunk, hanem a statisztikai mutatókig levezetett rangsort is! Azért is tarthat számot érdeklődésre munkám fővárosunk szempontjából, mivel a rendszerváltás utáni években nagyon sok kutató úgy látta, hogy Budapest egyértelműen jó pozícióban van ahhoz, hogy Béctől magához ragadja a kelet-közép-európai régió vezetését. Vajon ma az előbbi feltevésnek mekkora realitása van? Kiderül a dolgozat elolvasásával!

I.2. A kutatás felépítése, felhasznált módszerek és források

Munkámat hat nagyobb fejezetre osztottam. Az első fejezetben taglalt elméleti alapok, kutatási célok és kérdések után a második fejezetben, még a fő téma tárgyalása előtt, egy UN-

⁵ Bellon Erika: Lesz-e Budapest nemzetközi pénzügyi központ? In: Glatz F. (1998): Budapest – nemzetközi város

HABITAT kiadvány alapján definiálom magát a városversenyt és legfontosabb tényezőit, valamint nagyvonalakban ismertetek pár tény a városok előnyös és hátrányos tulajdonságairól egy OECD kiadvány alapján. E fejezet szerepe megmutatni, hogy egy város nem csak pozitív, hanem negatív attribútumokkal is rendelkezik, így ez segíthet megérteni a négy közép-európai főváros sikerességét vagy éppen sikertelenségét a „városi lét” kihívásaival szemben. A harmadik fejezetben az OECD publikációban foglalt szempontok alapján, statisztikai adatokkal fogom elemezni Budapest, Bécs, Prága és Varsó helyzetét a városok előnyös és hátrányos kategóriái szerint. A fejezet végén ismertetem a kifejezetten a négy városra vonatkozó saját készítésű versenyképességi mutatómat, amely 46 statisztikai mutató alapján készült el. A negyedik fejezetben a főbb nemzetközi városi rangsorok és a négy főváros azokban elért helyezéseiről és pontszámairól, azok összevetéséről lesz szó. Öt kutatóintézet tudományosan összeállított városrangsora részletesebben, további 10 tudományos városrangsor alapvetően és 5 „puhább” módszerekkel kialakított lista kerül górcső alá. Az utolsó, hatodik fejezetben összefoglalom munkám eredményeit, a saját és a kutatóintézetek összevont városrangsora alapján egy végső következtetést vonok le a négy közép-európai főváros helyzetéről, valamint válaszolok a bevezetésben feltett kérdésekre is.

A kutatás módszertana főleg statisztikai adatok elemzésén, valamint különféle szakirodalom, tanulmányok és egyéb publikációk feldolgozásán és elemzésén alapszik. A dolgozat végén pedig a statisztikai adatok kiértékelt eredményeit és a szakirodalmak, publikációkból kiszűrt lényegi információkat vetem össze. Továbbá bemutatásra kerül egy saját tervezésű és szerkesztésű versenyképességi mutató, valamint egy meglévő városrangsorok értékeit integráló városi rangsor is, melyek részletesebb módszertanáról az adott fejezetben lesz szó (III. és IV. fejezet). A kutatás módszertanáról bővebben még az 1. Függelékben is lehet olvasni.

A dolgozat forrásait tekintve vegyesen internetes és nyomtatott forrásokon alapszik. Az internetes források szinte teljes egésze hivatalos weblapokról származik, melyek az egyes városi rangsorokat kiadó kutatóintézetek honlapjai, egyéb városokat sorba rendező szervezetek honlapjai, illetve a négy város és országuk hivatalos honlapjai. A saját versenyképességi mutató elkészítéséhez szükséges adatokat jelentős részben a négy főváros statisztikai évkönyveiben, valamint a Központi Statisztikai Hivatal (KSH), a Statistik Austria, a Czech Statistical Office, a Central Statistical Office of Poland és az Eurostat nyomtatott, illetve elektronikus publikációiban, adatbázisaiban találtam meg.

II. A kutatási téma elméleti alapjai

II.1. Városi terek növekvő jelentősége a világban

Köztudott, hogy a 2000-es évek közepétől számítások szerint több ember él a világon városokban, mint vidéki területeken, így nem meglepő, hogy rengeteg tanulmány készült a városok jelentőségéről. 2008-ban több mint 3 milliárd városi lakos volt a világon, ez igen nagy számnak tekinthető. Az előreszámítások szerint 2030-ra a világ népességének 2/3-a fog urbánus területeken élni, vagyis körülbelül 5 milliárd városlakó lesz a Földön. A Martin Prosperity Institute 2009-es Role of Global Cities tanulmánya szerint a Homo Sapiens lassan „Homo Urbanus-szá” válik. A városok jelentősége az OECD országokon belül igen jelentős, csaknem a lakosság 53%-a él városokban és 78 másfél milliónál több lakosú városi régió van ezekben az országokban összesen. Az OECD három fő kritériummal határolta le a városi (metropolitán) régiókat⁶: 1. a városnak és környékének minimum 1,5 millió lakossal kell rendelkeznie, 2. a népsűrűség az adott területen minimum 150 fő/km², 3. az ingázási ráta nem haladhatja meg a városi népesség 10%-át. A városi régiók jelentőségét területük, népességük és gazdaságuk növekedésében lehet tetten érni. Sok országban egyetlen város adja az egész ország GDP-jének több mint 50%-át, ilyen város például Szöul vagy Koppenhága, miközben a városok össznépességéből való részesedése nem éri el az 50%-ot. A legtöbb városi régió az OECD országokban magasabb egy főre jutó bruttó hazai jövedelemmel, munkaerő termelékenységgel és gyorsabb gazdasági növekedési rátával rendelkezik, mint saját országuk átlaga.

Az UN-HABITAT egy 2011-es városok jelentőségéről szóló tanulmányában⁷ a városokról, mint a kreatív gondolkodás, új ötletek és technológiák központjairól van szó, melyeket a városok nagy népsűrűsége által keltett interakciók és kommunikáció hozott létre. Tulajdonképpen a városok minden társadalmilag-gazdaságilag jelentős tényezőnek a centrumaiként szolgálnak (tudás, innováció, tanulás, megosztás, kereskedelem, javak termelése stb.), így a világ államainak hajtómotorjaiként is szolgálnak. A nagyvárosok egyszerre szívhatják magukba a javakat és sugározhatják ki azokat a környező területekre.

⁶ OECD Territorial Reviews (2006): Competitive Cities In the Global Economy

⁷ UN-HABITAT – United Nations Human Settlements Programme (2011): The Economic Role of Cities

II.2. Városok versenyképességének értelmezése⁸

A nemzetállamok gazdaságának nemzetközivé válásával a városok helyzete különlegessé vált, mivel nemcsak országukon belüli városokkal, hanem immár a határokon kívüli városokkal is érintkeznek, versenyben állnak. A nemzetállami célok elérése mára eggyé vált a városok gazdaságának jó teljesítőképességével, tehát az egyes nagyvárosok versenye sok esetben az országok közötti versenyt is jelenti. De milyen tényezőkön alapul a városok versenyképessége? Rövidtávon a városok versenyképessége függ a gazdaság struktúrájától, a szektoronkénti specializációtól és az ezekkel összefüggő tényezőktől, mint az intézményi hatékonyság vagy az infrastruktúra minősége. Hosszú távon a versenyképesség a változásokat fenntartó képességektől függ, melyek tartósan növelni tudják a gazdasági produktivitást. Ilyenek a kézzel fogható és kézzel nem fogható beruházások a humán szférába, a fizikai környezetbe, valamint az intézményi és szervezési rendszerekbe.

A versenyképes városi gazdaság hat tulajdonsággal jellemezhető:

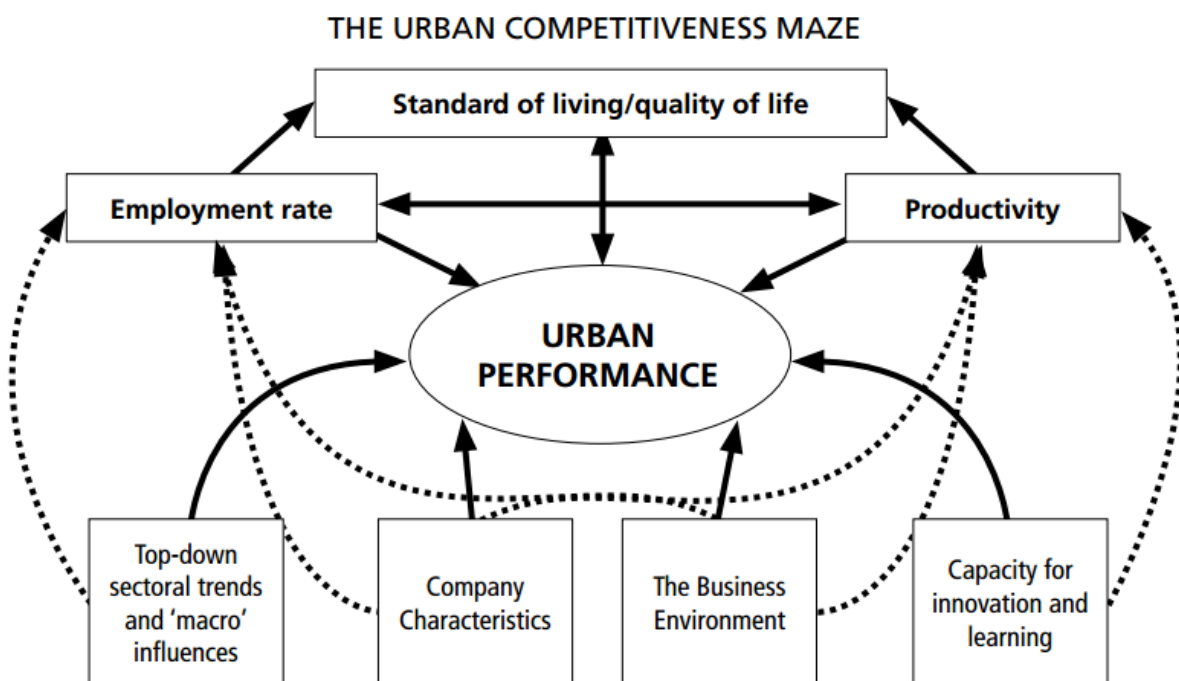
- 1.) Magas hozzáadott értékű és képességet igénylő munkahelyek.
- 2.) A termelésben egyre nagyobb részben vesznek részt környezetbarát termékek és szolgáltatások.
- 3.) A termelés a termékek és szolgáltatások kívánatos jellemzőire koncentrál (magas bevétel, rugalmas kínálat).
- 4.) A gazdasági növekedés alkalmas a teljes foglalkoztatottságra, anélkül, hogy a piacokat túlterhelné.
- 5.) Város egyes tevékenységekben specializált, így tudatosan tudja irányítani jövőjét, ahelyett, hogy passzívan választhatna a lehetőségek közül.
- 6.) A város képes javítani a pozícióját a városhierarchiában.

A versenyképesség jelentős hatással van a város gazdaságára. A 3. ábrán látható, hogy mely versenyképességi faktorok hatnak a város gazdaságára. A kiadvány négy fő versenyképességi tényezőt határoz meg: az ágazati trendek, vállalkozások jellemzői, üzleti környezet, innováció és tanulás. Az ágazati trendek (Sectoral Trends) alatt a fő befolyást értjük, mely meghatározza a város gazdaságát (ipar és szolgáltató szektor szerkezete). A gazdaság fő befolyásoló tényezői a történelem folyamán alakultak ki, de számos új beruházás is hatással lehet rá. A vállalkozások jellemzői (Company Characteristics) a városban működő vállalkozások attribútum-mixének felel meg, vagyis hogy a cégek milyen gyorsan fejlődnek, pénzügyileg

⁸ UN-HABITAT – United Nations Human Settlements Programme (2011): The Economic Role of Cities című kiadvány alapján

milyen jellemzőkkel bírnak, nagy vagy kis hozzáadott értéket generálnak stb.. Az üzleti környezet (The Business Environment) olyan tényezőket foglal magában, amelyek kívül esnek a vállalatok belső irányításán, de összességében nagy hatással bírnak a város vállalkozásokat-vonzó képességére. Ilyen tényezők a következők: munkaerő, lakásárak, törvényi szabályozások, társadalmi és környezeti faktorok, valamint infrastruktúra, közlekedés és kommunikáció minősége. Az innováció és tanulás csoportjába olyan tényezők tartoznak, melyek gátolják vagy elősegítik a vállalkozások kapacitását új szervezeti felépítéshez vagy új termék gyártásához. Az innováció és tanulás nagyon fontos egy város versenyképességében, mivel nagy részben hozzájárul a tudás és a vállalkozói szféra fejlődéséhez.

3. ábra: A város versenyképességének összetevői

Source: Begg I. (undated), *Cities and Competitiveness*

Forrás: UN-HABITAT – United Nations Human Settlements Programme (2011): The Economic Role of Cities

Összességében a következőket állapíthatjuk meg:

A városnak...

- elég ereje kell, hogy legyen a profit újratermeléséhez és önálló fejlesztési döntések véghezviteléhez.
- olyan alapvető beruházások kellenek, amelyek megteremtik a megfelelő infrastruktúrát, kommunikációt, lakhatási lehetőségeket, pénzügyi és egyéb szolgáltatásokat.

- fejlesztenie és vonzania kell magas minőségi humán erőforrást a technológiai innovációhoz, a vállalkozások és a tudás fejlődéséhez.
- szüksége van egy stabil nemzeti környezetre a piac fejlődése végett.

II.3. Városias térségek előnyös tulajdonságai

Az OECD fentebb említett tanulmánya alapján a nagy népességgel rendelkező területeknek öt fő előnyös tulajdonsága van, amelyek főleg a magasabb egy főre jutó termelésben és a produktivitásban nyilvánul meg. A tulajdonságok mindegyikéhez néhány indikátort/indikátorcsoportot rendeltem, melyekkel legjobban jellemezhetőek az egyes csoportok, valamint valamennyi közülük még fel fog merülni a dolgozat további fejezeteiben is.

II.3.1. Bevételek nagysága

A nagy népességgel rendelkező városi régiók fő előnyei elsősorban a nemzetközi és a regionális cégek központjainak (headquarter) vonzásában nyilvánul meg, amely számos további erőforrást vonz magával, mint például a munkaerőt, a fejlett infrastruktúrát vagy éppen a kutatás és fejlesztéssel kapcsolatos intézményeket. Így nem véletlen, hogy nagyon sok országban a nagy, számos cég központjával rendelkező városi régiók termelik az adott ország nemzeti jövedelmének egy jelentős részét (20-30%), ráadásul a politikai döntéshozók is sokszor ezeknek a nagyvárosoknak a gazdasági fejlődését helyezik előtérbe az ország többi részével szemben. Ebbe a csoportba tartoznak a tipikusan értéktermelésen alapuló gazdasági mutatók (egy főre jutó GDP illetve PPP), valamint egyéb gazdasági teljesítményt alapul vevő mutatók (alkalmazottak havi átlagos keresete, legnagyobb cégek árbevétele stb.).

II.3.2. Specializáció és sokszínűség

Egy nagyobb városi régióban általában egyszerre jelenhet meg a gazdaságban a specializáció és a sokszínűség is, amelynek (nem mindig összehangolt) előnyeit ki is használja az adott város. A városi munkaerő piac nagysága és a vállalatok sokasága (sokszínűsége) a városokon belül hozhatja létre a specializáció és a gazdasági sokszínűség egymás mellett létezését, amely végső sorban a hatékonyságot növeli a településen. A specializáció főleg a magas hozzáadott értékű tevékenységekben folyik a termelési és a szolgáltatási szektorban egyaránt, amelynek legnagyobb előnye a tudás növelésében rejlik. Még a legnagyobb városokban is léteznek kisebb produktivitású szolgáltatások, mint például

takarítási, karbantartási szolgáltatások vagy éppen kiskereskedelem és közlekedés. Ebbe a csoportba tartozik többek között a vállalkozások szektoronkénti eloszlásának mutatója.

II.3.3. Kutatás és fejlesztés, innováció

A városi régiókban jelenlévő ipar sokszínűsége magával hozza a magas K+F koncentrációs és innovációs képességet. Az OECD országokban a szabadalmak több mint 81%-át városokban működő vállalatok adják. Több országban csupán egy régió adja a szabadalmi tevékenység felét. Egyértelműen ide sorolható a kutatás és fejlesztéssel kapcsolatos indikátorok csoportja.

II.3.4. Humán tőke fejlettsége

A városi régiók általában fejlettebb emberi erőforrással rendelkeznek, mint az országuk átlaga, amelyet főleg népesség vonzó ereje okoz. A városok adta kényelem és a magasabb bérek igen nagy vonzó hatást fejtenek ki a fiatalokra és a magasan képzett munkavállalókra, ezáltal a városi régiók demográfiai struktúrája is sokkal előnyösebb lesz, mint az adott ország többi területének. Ebbe a csoportba majdnem minden társadalommal kapcsolatos mutató bele tartozik (képzettség, egészségügyi állapot stb.).

II.3.5. Fizikai tőke fejlettsége

A városok fizikai tőkéjének fejlettségét főleg cégek felszereltségén, a lakásállományon és az infrastrukturális létesítményeken lehet tetten érni. A fizikai környezet fejlettsége nem csak az egy dolgozó emberre jutó tőkét növeli, de a kutatás és fejlesztéssel kapcsolatos, valamint az innovációs tevékenységekre is kedvező hatással van. Igen fontos infrastrukturális elemeknek számítanak többek között az egyetemek és az kutatóközpontok, amelyekből a legtöbb az OECD országok többségében a nagyvárosokban található. A fejlett közlekedés és telekommunikáció az elérhetőséget javítja, amely nem utolsó szempontja a gazdaság növekedésének. A fizikai tőke csoportjába az infrastruktúrával kapcsolatos mutatók kapcsolhatók (közlekedés, kommunikáció, oktatás, egészségügy, turizmus egyes mutatói).

II.4. Városias térségek előnyös tulajdonságainak kritikája

A kiadvány öt fő kritikát állított fel a városok előbb felsorolt előnyös tulajdonságaival szemben, amit most tömören ismertetni fogok.

- 1.) Számos városi térség van, amelyek gazdaságilag az országuk szintje alatt teljesítenek, bevétel, produktivitás, foglalkoztatás stb. tekintetében. Néhányuk súlyos

lemaradással szenved évek óta, mint például Berlin, Lille és Nápoly. A lemaradás okai városonként más és más.

2.) A népesség egyenes arányos a gazdagsággal a 7 milliós küszöbíg, amikor a korreláció a népesség és a bevételek között negatívvá válik. Mi sem bizonyítja jobban az előbbi kijelentést, mint Szöul, Mexikóváros és Tokió gazdasági nehézségei.

3.) A városok gazdasági növekedése a nemzeti szintjükhöz képest nem mindig az elvárt. Számos országban a termelés, a termelékenység és a foglalkoztatás mértékében nincs számottevő különbség a nagyvárosok és az ország többi része között. Az ok a városi térségeken kívüli területek viszonylagos fejletlenségében rejlik, amelyek önmagukhoz képest sokkal nagyobb gazdasági növekedést produkálnak. Ki kell emelni, hogy a négy vizsgált város közül három: Bécs, Budapest és Prága az országuk gazdasági növekedési átlagánál jóval gyorsabban növekednek.

4.) A nagyvárosok innovációs potenciálja nem mindig olyan jelentős, habár a statisztikák ennek ellentmondhatnak. A statisztikákban a szabadalmak többsége a nagyvárosokban jelenik meg, de legtöbbször azokat egy másik régióban székelő kutatóintézetben állították elő.

5.) Az infrastruktúra nem kielégítő fejlettsége is hátrányosan érinthet egy várost vagy városrészt, amely nem ritka az OECD országokban sem. A jelenség főleg olyan helyeken fordul elő, ahol nagy a népesség és szolgáltatások koncentrációja és drága az infrastruktúra kiépítése. De egy jól kiépített infrastruktúrájú területen is lecsökkenhet a színvonal, ha a térségben gazdasági hanyatlás következik be és pénz és befektetések kivonása történik onnan.

II.5. Városias térségek hátrányos tulajdonságai

A városokról a legtöbb embernek az előnyös dolgok jutnak először az eszébe, azonban a nagy népességkoncentrációjú területek nem feltétlenül azonosak a sikerrel. Az OECD tanulmánya összesen a városok hét negatív tulajdonságát sorolja fel.

II.5.1. Munkanélküliség

A világ nagyvárosai rendelkeznek a legtöbb munkanélkülivel, amely tükrözi a városok a népességből való részesedését és azt is mutatja, hogy a munkahely teremtés még mindig nem kielégítő a nagy népességű településeken. OECD országok városai közül ebbe a csoportba tartozik például Párizs, Milánó, Tokió vagy éppen Bécs. Nem kérdés, hogy ebbe a csoportba tartoznak a munkanélküliséggel kapcsolatos indikátorok (abszolút szám,

munkanélküliségi ráta és azok különböző szempontok szerinti vizsgálata (korcsoportok, nemek, oktatási szint).

II.5.2. Alacsony aktivitási ráta

A nagyvárosok általában aránytalanul nagy inaktív népességgel rendelkeznek, vagyis gyermekekkel és időskorúakkal. Tehát a nagyszámú eltartott népesség miatt a városok kiadásai általában magasabbak emiatt. Az aktivitási arány a városi területeken átlagban 44,3%, a köztes térségekben (városi és vidéki térségek között) 49,7%, míg a vidéki területeken 44,5%. Az aktivitási ráta mellett a legmegfelelőbb mutató még az öregedési index, mivel a fejlett világ városai az előrejedés problémáival szembesülnek leginkább.

II.5.3. Szegénység

A szegénység és kirekesztés a legtöbb OECD államban városi jellemzővé vált. A jelenség nem csak a szegényebb államok városaiban jellemző (pl. Mexikóváros), de az ipari szerkezetváltással küzdő városokban (pl. Rotterdam, Detroit) és a leggazdagabb városokban is jellemző (pl. Párizs, London, New York). Tehát a legszegényebb és a leggazdagabb városok is rendelkezhetnek alacsony életszínvonalú lakossággal. A szegénységet az egy főre jutó jövedelem, valamint az alkalmazottak átlagos havi keresete mutatóval lehet a legegyszerűbben érzékeltetni, de akár a munkanélküliséggel kapcsolatos mutatók eredményei is hasznosak lehetnek e tekintetben.

II.5.4. Társadalmi-gazdasági különbségek

Még a legdinamikusabban fejlődő városokban is jelen vannak a társadalomban a társadalmi-gazdasági differenciák. Sok dolgozó ember egy adott városban a nagy hozzáadott értékű szolgáltatásokban dolgozik, miközben vannak emberek, akik állást sem találnak maguknak, így a lakosok keresete közötti differencia jelentős lehet. Legcélravezetőbb mutatók ennél a csoportnál a legszegényebb és leggazdagabb társadalmi csoportok közötti különbségek összevető indikátorok lennének, de a munkanélküliség és az egy főre jutó jövedelem mutatójának összehasonlításával is kaphatunk értelmezhető adatokat.

II.5.5. Bevándorlás

A nagyvárosok különösen érzékeny pontjai a bevándorló népesség és leszármazottaik, akik sokszor elkülönülve élnek a helyi lakosoktól. A képzetlen és a magasán képzett bevándorlóknak egyaránt nehezen megy a beilleszkedés a helyi lakosok közé, melyet a

foglalkoztatási adatokban világosan lehet látni. Ebbe a csoportba a migrációval (belföldi, nemzetközi, be- és kivándorlás) kapcsolatos mutatók sorolandók.

II.5.6. Bűnözés

A szegénységhez és a kirekesztéshez kapcsolódik a bűnözés magas szintje (általában 30%-kal magasabb a városok értéke, mint az országok értékének átlaga), amely a városokon belül általában bizonyos negyedekhez kötődik. A nagy bűnözéssel terhelt negyedekben általában a szolgáltatások és az infrastruktúra színvonala, de még a befektetések szintje is alacsonyabb. A bűncselekményekkel kapcsolatos mutatók (rablások, gyilkosságok stb. száma) tökéletesen tudják szemléltetni az egyes városokban uralkodó helyzetet.

II.5.7. Környezeti feltételek

A városok környezeti feltételei sohasem voltak a legjobbak. A levegő és a vizek csökkent minősége, a magas zajszint és a zöld területek kis mérete, amelyek rontják a városokban élő emberek fizikai és mentális egészségét. Az előbb felsorolt környezeti problémák azonban nem csupán a fejlődő gazdaságú világ városaiban jellemző, hanem a leggazdagabb államok városaiban is. Számos környezettel összefüggő indikátor, mint például a szemétermelés vagy a levegőminőség mutatója tartozik ide.

III. Budapest, Bécs, Prága és Varsó részleteses elemzése a kiválasztott OECD tanulmány alapján, rangsorolásuk a saját versenyképességi mutatóval

A most következő fejezetben a négy vizsgált főváros legfőbb jellemzőit fogom részletezni, amely véleményem szerint alapvető fontosságú mielőtt belekezdenék a városrangsorok bemutatásába. A rövid bemutatást a városok földrajzi elhelyezkedésének és jelentőségének (valamint történelmük) rövid összefoglalása után a II. fejezetben ismertetettek szerint, a város előnyös és hátrányos tulajdonságai alapján statisztikai adatokkal fogom végezni. Mivel e dolgozatnak nem célja teljes részletességében bemutatni Budapestet és versenytársait, ezért csak az általam legfontosabbnak tartott tényezőket, kulcsindikátorokat, jellemzőket ismertettem, így egy általános képet kaphatunk a vizsgált településekről. A négy város közötti erőviszony érzékeltetésére a legfontosabb statisztikai mutatók alapján létrehoztam egy saját versenyképességi indikátort, melyet a fővárosok rövid bemutatása után ismertetek. A saját versenyképességi mutató később alkalmas lesz a különböző nemzetközi szervezetek által kreált mutatókkal való összehasonlítására, így összevethető lesz a városok csak statisztikai, valamint statisztikai és egyéb módon mért jelentősége.

III.1. Földrajzi elhelyezkedés

Budapest (525 km²) Közép-Európa keleti felén fekszik, a Kárpát-medence központjában. Budapest fő közlekedési tengelye a Duna, mivel a folyó a város középpontján folyik át. A magyar főváros előnyös helyzetben van, mivel a Duna magyarországi szakaszán itt a legkedvezőbb a helyzet az átkelésre a folyón, így jelentős hídváros is (Fügedi P. – Havas G. – Leél-Őssy S., 1985). Budapest tájhatárokra fekszik: a Dunántúli-középhegység, az Alföld és az Északi-középhegység találkozásánál. Budapest tájképe markánsan különbözik a Duna két partján: míg a folyó jobb partján hegyes-dombos a vidék, addig a bal parton sík a térszín, amely igen változatos területhasználatot tesz lehetővé a városban. A termális törésvonalnak köszönhetően, amely a város alatt húzódik, számos gyógyvíz forrás található területén.

Bécs (414 km²) Közép-Európában az Alpok, a Kárpátok és a Szudéták között található Bécsi-medencében fekszik. A város nagy része síkvidék, illetve dombos vidék, amelyet félkörívben az Alpok „előőrse”, a Bécsi-erdő vesz körül, tehát az osztrák főváros is tájhatárokra épült. Amióta ember itt megtelepedett, Bécs fő közlekedési útvonala a Duna, ami

összeköttetést jelent délkelet felé a Pannon térséggel és nyugaton az Alpok elővidékével, bár itt a folyó szerepe nem annyira markáns, mint Budapest esetében. Az osztrák főváros a földrajzi elhelyezkedése miatt vált Európa egyik „átjárójává” (Sárfalvi-Marosi, 1975). Bécsnek szoros a kapcsolata kelet felé a Kárpát-medencével és rajta keresztül a Balkán-félszigettel, délre a Mediterráneummal, északon a Cseh- és Sváb-Bajor-medencével, és ezeken át Nyugat- és Észak-Európával (4. ábra). Az osztrák főváros is rendelkezik termálvíz feltörésekkel, de közel sem annyival, mint Budapest.

Prága (497 km²) a hegységekkel és dombságokkal körülvett dimbes-dombos Cseh-medencében fekszik, amely tulajdonképpen egy 500 méter magasan fekvő fennsík. A város a Moldva folyó két partján lévő dombokra épült, így Prága látképe Budapestéhez hasonlóan igen különleges. A cseh főváros azonban közel sem annyira kétszintű, mint az előbb említett két főváros, mivel területe egyenletesen dombos, 170-400 méter közötti magasságértékekkel. Prágát nem véletlenül szokták „Európa szívének” nevezni, hiszen évezredek óta nagyon fontos kereskedelmi utakkal kapcsolja össze a Balti-tenger, az Adriai-tenger, Duna-mente, valamint az Elba-mente térségét (Horváth, 2003). A cseh főváros környékén számos ásványkincs fajtát bányásznak és a Cseh-medence nagy része igen termékeny földtakaróval rendelkezik, amely a mezőgazdaság számára teremt kedvező körülményeket.

Varsó (517 km²) Lengyelország geometriai középpontjától nem messze keletre a Mazóviai Alföld részének tekintett Varsói-medencében fekszik. A városban nem fedezhetünk fel nagy domborzati eltéréseket, a település egésze síkság. A Visztula középső folyásán fekvő város és a tágabb környezete életében a folyami közlekedés mindig jelentős szerepet játszott. Varsó is méltó az Európa középpontja elnevezésre, ugyanis a lengyel főváros a kontinens két legtávolabbi pontját összekötő egyenes középpontja közelében helyezkedik el (Fülöp, 2004). Varsó az óriási közép-európai-síkvidék közepén fekszik, így mindig is összekötő szerepet játszott Nyugat- és Kelet-Európa között, viszont ugyanennek köszönhetően a város történelme folyamán a nagy támadásokkal szemben védtelen és védhetetlen volt.

A 4. ábrán látható, hogy a négy Európa középpontjainak tekinthető főváros földrajzi helyzetüket tekintve mennyire sokszínűek, érdekeik sok helyen ütköznek, ugyanakkor ezek a pontok akár az összekapcsolódás pontjaiként is szolgálhatnak. Az ábráról az is kitűnik, hogy Budapest, Bécs és Prága földrajzi közelségük folytán, egy jól látható nagyvárosi láncolatot alkotnak Európa szívében, míg Varsó egy kissé kívül esik ezen. A lengyel főváros egyedisége azonban, hogy a négy vizsgált város közül egyedülként létesít kapcsolatot Kelet-Európával.

A városok fejlődésében jelentős szerepet játszottak és jelenleg is játszanak a történeti tényezők, melyekről részletesen a négy vizsgált város esetében az 1. számú mellékletben van szó.

4. ábra: A négy város földrajzi elhelyezkedése, közlekedési (és gazdasági-társadalmi) jelentősége Közép-Európában, valamint érdekeik ütközése/összekapcsolódási pontjuk

Budapest=Kárpát-medence gyűjtőpontja, Bécs=Európa „átjárója”, Prága= Balti- és Adriai-tenger közötti kereskedelem összekapcsolója, Varsó=Nyugat- és Kelet-Európa közötti kapocs

(A nyilak a városok III.1. pontban leírt közlekedési szerepkörük alapján lettek kijelölve a térképen)

Alaptérkép forrása: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c2/Central_Europe_relief_map_with_waterbodies_and_borders.png,
megtekintés: 2014.10.04

III.2. A városok előnyös gazdasági-társadalmi jellemzői

Mielőtt belekezdenék az OECD tanulmány alapján a városok vizsgálatába, meg kell jegyezni, hogy a négy település népességszám szerint nem sorolható egy kategóriába Prága különbözősége folytán. 2013-as adatok szerint Budapest (1,73 millió lakos), Bécs (1,74 millió lakos) és Varsó (1,72 millió lakos) szinte azonos népességszámmal rendelkeztek, azonban

Prága lakosság száma (1,2 millió lakos) jóval alulmaradt versenytársaihoz képest. Emiatt igyekeztem fajlagos mutatókat használni minden elemzésnél, amelyek legtöbbször összehasonlíthatóvá teszik a vizsgált városokat.

III.2.1. Bevételek, gazdasági teljesítőképesség

A mai modern, dinamikusan fejlődő városok alapvető ismertetőjele a környezetükhöz és országukhoz viszonyított kiemelkedő gazdasági teljesítményük, ezzel együtt az önkormányzat, a gazdasági szereplők és maguk a lakók magas bevételei. A gazdaság teljesítőképességének legjobb indikátorai a GDP-vel kapcsolatos mutatók csoportja. A Bruttó Hazai Termék (GDP) a világszerte a legsűrűbben használt gazdasági fejlettséget megragadó eszköz, az abból származtatott mutatók remekül megmutatják egy terület gazdasági fejlettségét, azonban ebből korántsem derül ki, hogy a lakosok életszínvonala milyen mértékű. Érdeemes tehát a GDP-ből számított mutatók mellett megvizsgálni az egy főre eső vásárlóerő-paritást (Purchasing Power Parity (PPP)) is, amely kifejezi, hogy mennyi árut és szolgáltatást vásárolhat meg az ember az adott ország valutájában. A vásárlóerő-paritás egy fokkal jobb képet mutat a helyi gazdaság állapotáról, illetve az emberek jövedelmének értékéről, mint az egy főre jutó GDP, mivel az azonos valutaárfolyam (PPP/fő) lehetővé teszi a négy város különbségeinek könnyebb vizsgálatát.

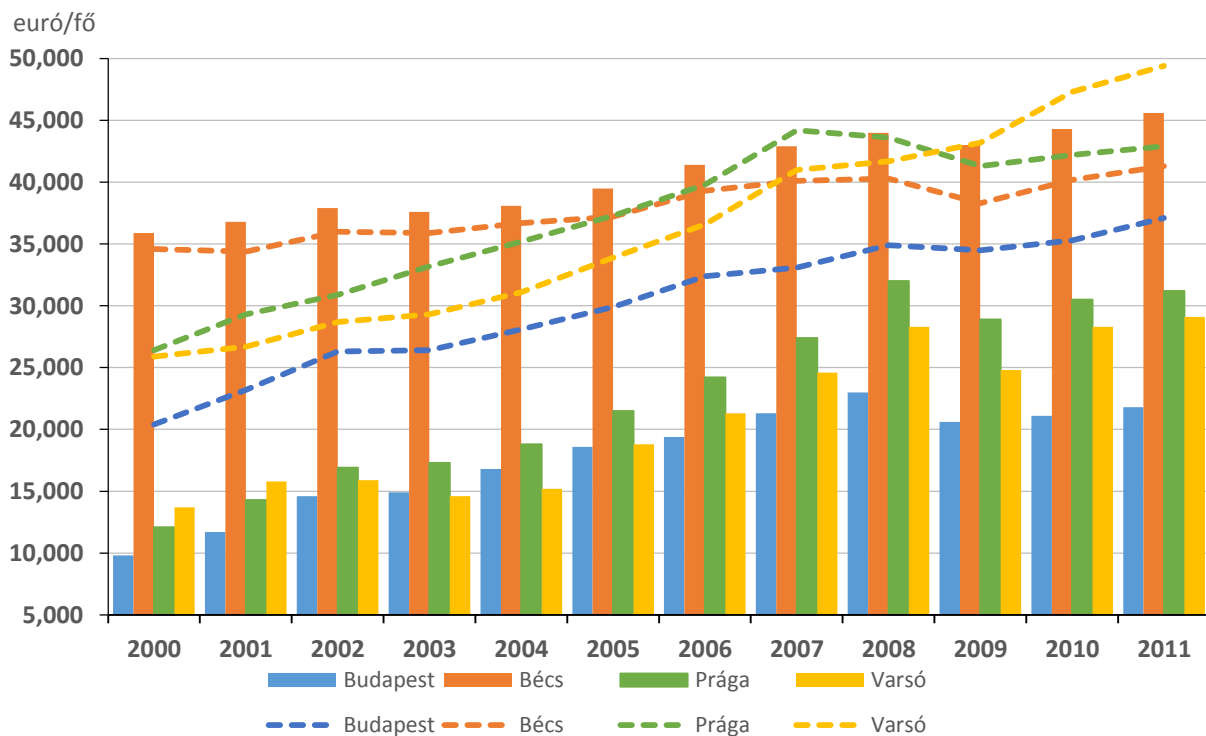
A két mutató értékeit az 5. ábrán tüntettem fel a 2000-től 2011-ig tartó időintervallumban, amely tökéletesen megmutatja a kettő közötti különbségeket is az egyes városok esetében. Az egy főre eső bruttó hazai termék értékében a vizsgált időszak alatt végig Bécs magabiztosan állt az első helyen, bár előnye egyre kisebb. A három volt szocialista ország fővárosa a 2000-2005 között még viszonylag szorosan egymás melletti értékeket produkált, bár a cseh főváros már akkor el kezdett elszakadni a másik két várostól. 2005 után kezdve viszont úgy tűnik Prága és Varsó is nagy előnyre tett szert Budapesttel szemben. A 2008-ban kirobbant gazdasági világválság csak még jobban fokozta a magyar főváros visszamaradását. A válság legkisebb mértékben Bécsre hatott, amely 2010-re már növekedést tudott felmutatni 2008-as értékéhez képest, míg versenytársai közül csak Varsó tudta éppen elérni 2008-as értékét.

Az egy főre eső vásárlóerő paritás merőben más képet mutat az egy főre jutó GDP-vel szemben. Észrevehető, hogy Varsó áll a vezető pozícióban, amelynek 2009 óta élésen felfelé ível a mutató értéke elszakadva a többi várostól. A lengyel főváros kedvező helyzetét valószínűleg pont a 2008-as gazdasági világválságnak köszönheti, mivel a 2005-ben Bécset először utoléró és megelőző Prága értéke 2009 élesen visszaesett, de a cseh főváros így is az

előkelő második helyen áll. Bécs meglepő módon csak a harmadik helyen áll, de így is jóval felülmúlja az utolsó helyen kullogó Budapestet, amelynek elszakadása a versenytársaitól hasonlóan az egy főre eső GDP értékeihez 2005-2006 után kezdődött. Az egy főre eső vásárlóparitás értékeiből az is észrevehető, hogy azok a három volt szocialista főváros esetében nagyobbak, míg Bécs esetében kisebb, mint az egy főre jutó GDP, mely egyértelmű bizonyíték arra, hogy a GDP-vel kapcsolatos mutatók nem mutatnak mindent az adott terület gazdaságából. Az is látszódik az ábráról, hogy Bécs és versenytársai más fejlődési pályán vannak, mivel a három volt szocialista főváros mind a két mutatóban elért értékeinek növekedése gyorsabb ütemű, mint az osztrák főváros esetében.

5. ábra: Az egy főre jutó GDP és PPP értékei a négy város esetében (2000-2011)

Egy főre jutó GDP: oszlopdiagram, Egy főre jutó PPP: vonaldiagram

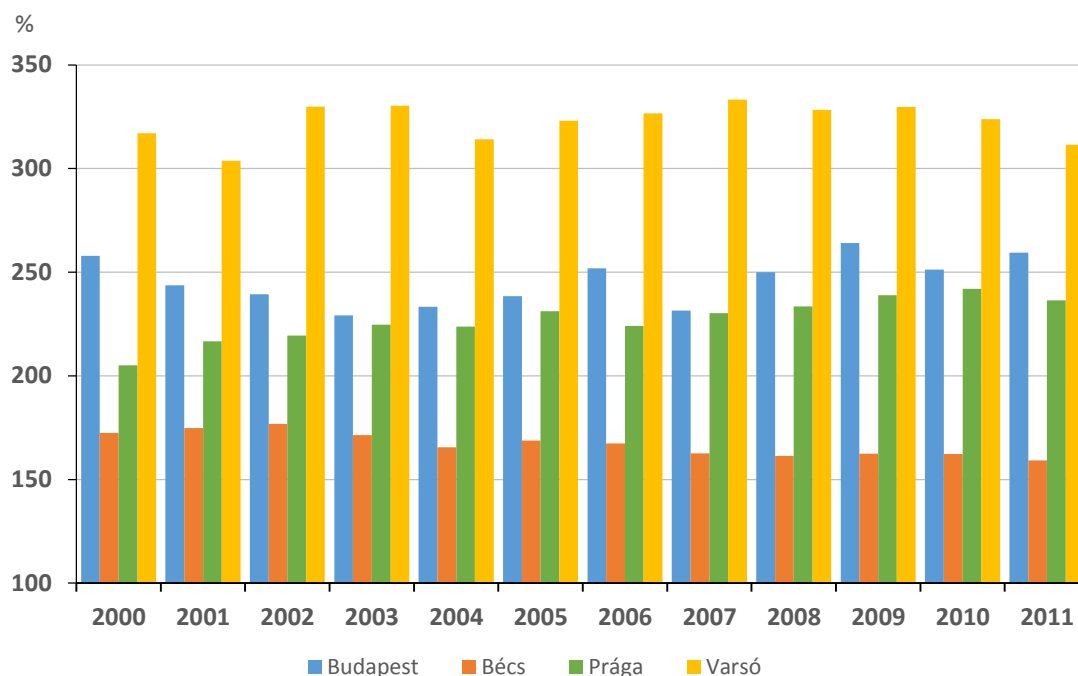

Adatok forrása: Eurostat, [nama_r_e3gdp], frissítés: 2014.02.17

Az egy főre jutó GDP értékeinek más fajta környezetben való vizsgálata is fontos következtetésre juttathatja a kutatót. A 6. ábrán láthatjuk a négy város egy főre jutó GDP-jének értékét a környező régió értékének százalékában. A diagram adataiból rögtön kitűnik a volt szocialista városok és Bécs közötti hatalmas különbség. Budapest, Prága és Varsó a körülöttük elhelyezkedő régió (Pest megye, Stredoceský kraj, Mazowieckie) egy főre jutó GDP értékét több mint kétszeresen múlják felül, amely a lengyel főváros esetében a legkirívóbb, ahol az egy főre jutó GDP Mazowieckie ugyanezen értékének több mint 300%-át éri el, vagyis a háromszorosa. Bécs csupán Niederösterreich egy főre jutó GDP értékének

közel másfélszeresét képviseli. A 2000 és 2011 közötti intervallumban közölt adatok változása is mást mutat a négy város esetében. Budapest és Varsó esetében a mutató kisebb-nagyobb ingadozások után tulajdonképpen hasonló értéken áll 2011-ben, mint 2000-ben. Prága és régiója közötti szakadék viszont az évek során kismértékben tovább nőtt, míg Bécs esetében pont az ellentettjéről bizonyosodhatunk meg. A négy város és országaik közötti egy főre jutó GDP értékében is hasonló tendenciákról lehet beszámolni, tehát a három volt szocialista főváros és országaik többi része között nagyobb feszültségeket feltételezhetünk, mind a jövedelmek eloszlása, mind az esetleges „backwash” hatások esetében, mint Bécs és Ausztria viszonyában.

6. ábra: A négy város egy főre jutó GDP értékei a környező régió értékének százalékában (2000-2011)

Adatok forrása: Eurostat, [nama_r_e3gdp], frissítés: 2014.02.17

A négy város jövedelmei között nemcsak a megtermelt hazai termék értékét, hanem konkrétan az önkormányzatok és a gazdasági szereplők bevételeit is számba vehetjük. Az önkormányzati bevételek növelése roppant fontos ahhoz, hogy egy város önállóságát erősítse az állammal szemben és újabb és újabb beruházásokkal tovább növelje gazdaságát. Ahogyan azt a II. fejezetben ismertetett UN-HABITAT kiadványból is kiderült, hogy a városnak törekednie kell önálló fejlesztéseinek és az alapvető beruházások (infrastruktúra stb.) elősegítésére, amelyhez mindenképp fontosak saját és egyéb forrásból származó

pénzbevételei. 2012-es adatok⁹ szerint a négy városban következő volt a helyzet: Budapest 1,4 milliárd¹⁰, Bécs 11,4 milliárd, Prága 2,2 milliárd, Varsó pedig 2,9 milliárd euró bevételt könyvelhetett el. Az osztrák főváros bevételei igen jelentős mértékben meghaladták a többi város bevételeit, amelyből feltételezhetjük (még az országok eltérő árszínvonalai ellenére is), hogy Bécsnek nagy pénzbeli forrásainak köszönhetően sokkal több, valószínűleg innovatív célzatú beruházást tud végrehajtani, természetesen az alapvető beruházások mellett. Sajnálatos módon Budapest rendelkezett 2012-ben a legkevesebb bevétellel, amely valószínűleg nem biztosít akkora önálló mozgásteret, mint akár Prága vagy Varsó esetében, Bécsről nem is beszélve.

Ugyanakkor nem csak az önkormányzat tud bevételeivel fejlesztéseket, beruházásokat indítani a város területén, hanem a gazdasági szereplők is. A vállalatok legtöbb esetben munkalehetőséget tudnak kínálni a helyi munkaerőnek, de nem egy esetben (például Budapest esetében biztosan (pl. Graphisoft Park Óbudán)) számos infrastruktúrális és egyéb beruházást (pl. műemlék épület felújítást) is végrehajtanak. Tehát a vállalatok beruházási potenciálja közel sem lebecsülendő az önkormányzatokkal szemben. Mivel a négy város esetében nem találtam a vállalatok összesített bevételeire statisztikákat, ezért a vizsgált városok három legnagyobb bevételeivel rendelkező vállalatát fogom áttekinteni (1. táblázat).

1. táblázat: Legnagyobb árbevételű vállalatok 2012-ben (milliárd euró)

Budapest		Bécs		Prága		Varsó	
MOL	19,17	OMV AG	42,65	CEZ	8,37	PGE	7,3
General Electric	5,02	Gazprom N.T.	17,34	RWE Supply&Trading	7,21	PGNiG	6,87
MVM	2,67	Strabag	14,04	AGROFERT HOLDING	5,27	TPSA	3,38

Adatok forrása: Deloitte: Top 500 Central Europe 2012, www.diepresse.com, megtekintés: 2014.10.08

(MOL: Magyar Olaj- és Gázipari Nyrt., MVM: Magyar Villamos Művek Zrt., OMV: Österreichischen Mineralölverwaltung Aktiengesellschaft, CEZ: České Energetické Závody, RWE: Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk, PGE: Polska Grupa Energetyczna, PGNiG: Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo, TPSA: Telekomunikacja Polska)

Sok érdekességet észrevehetünk a táblázatra pillantva. Bécs itt is kiugrik magas értékeivel, ugyanis az OMV több mint kétszeresen múlja felül a második helyezett MOL-t bevétel alapján. Az osztrák főváros 2. és 3. legnagyobb árbevételű vállalata is könnyen megszerezte a 3. és 4. pozíciót a 4 város cégei közül. Budapest igen jól szerepel ebben a listában, mivel az értékek tekintetében Bécshez a legközelebb helyezkedik el, valamint Prága és Varsó legnagyobb bevételű cégeit a MOL több mint kétszeresen múlja felül. Érdekesség,

⁹ Adatok forrása: KSH: Budapest Statisztikai Évkönyve (2012), Stadt Wien: Statistisches Jahrbuch (2013), Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013

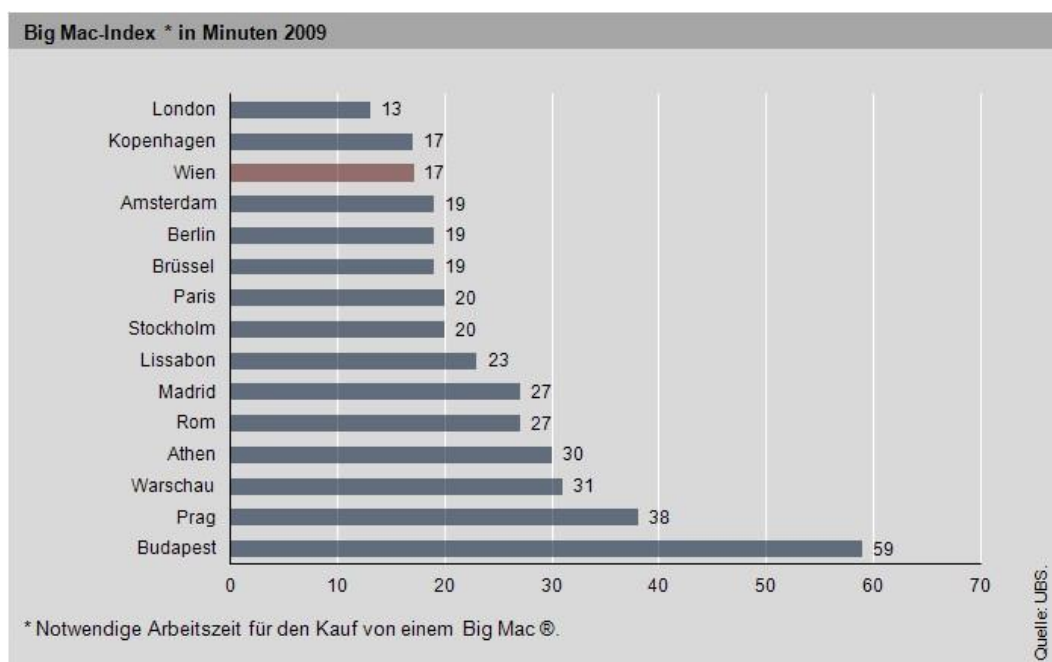
¹⁰ A bevételek csak a Fővárosi Önkormányzat bevételeire vonatkoznak, tehát a kerületek bevételei nem kerültek beszámításra (ahogy Prágánál és Varsónál sem), Bécs esetében a kerületek nem rendelkeznek bevételekkel

hogy Bécsben és Budapesten a legnagyobb vállalat olajipari cég, míg Prága és Varsó esetében elektronikai cég, talán ez is okozhatja azt, hogy a magyar és az osztrák fővárosban a legelső cég bevételei többszörösen felülmúlják a második legnagyobb bevételű cégét, míg ez Prágára és Varsóra nem mondható el. Budapest ebből a szempontból nincs előnyös helyzetben, mivel második és harmadik legnagyobb bevételű cége a 12-es vállalati toplista végén van. Természetesen az összes vállalat bevétele több információt adna a négy város gazdasági szereplőinek pénzügyi helyzetéről, de ezekből az adatokból is sok minden kiderült. A legnagyobb tőkével egyértelműen a bécsi cégek rendelkeznek, majd ezután következnek a budapesti, prágai, majd varsói vállalatok.

A bevételek szempontjából a „hierarchia” alján helyezkednek el a város dolgozói, alkalmazottai, melyek átlagos havi keresete is sok információt szolgáltat a város gazdasági helyzetéről és egyben a lakók pénzügyi jólétéről is, tehát itt már megjelenik az emberi tényező is. Az alkalmazásban állók átlagos bruttó havi keresetének 2011-es adata¹¹ nem okoz túl nagy meglepetést, de fővárosunk szempontjából semmiképpen nem értékelhető megfelelőnek. 2011-ben Budapest értéke az előbb említett mutató esetében 926 euró, Bécs esetében 2500, Prága esetében 1110, míg Varsó esetében 1194 euró volt. Az osztrák főváros értékének jelentős kiugrása a korábban bemutatott gazdasági mutatók értékei végett nem meglepő, de Budapest ily nagymértékű leszakadása Prágától és Varsótól, habár az egy főre jutó GDP adatai alapján várható volt, mégis meglepő. Egy különleges mutatóval, a Big Mac indexsel, melyet Union Bank of Switzerland (UBS) dolgozott ki, is érdemes vizsgálni a négy város közötti átlagos keresetbeli eltéréseket (7. ábra). Az index értéke azt mutatja meg, hogy az adott városban hány percet kell dolgozni ahhoz, hogy egy Big Mac szendvicset meg tudjunk vásárolni.

¹¹Adatok forrása: KSH: Budapest Statisztikai Évkönyve (2012), Stadt Wien: Statistisches Jahrbuch (2013), Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013

7. ábra: Big Mac-index percben (2009)

Forrás: Stadt Wien: Wien in Zahlen 2009: Wirtschaft

A Big Mac index értékei hasonlóságot mutatnak az átlagos bruttó havi keresetek értékével, Budapest számára ennek az indikátornak az eredményei is szégyenkezésre ad okot. Bécsben majdnem feleannyi idő alatt tudunk vásárolni egy Big Mac-et, mint Varsóban, míg Prágához képest ez az érték több mint feleannyi idő, Budapesthez képest majdnem harmadannyi idő. A magyar főváros Európa legrosszabb értékével rendelkező városai közé tartozott 2009-ben, amely igen súlyos dilemmákhoz is vezethet.

III.2.2. Specializáció és sokszínűség

A specializáció és sokszínűség témakörében a négy város gazdasági szerkezetét, az ipari és a szolgáltatási szektor sokszínűségét, valamint a vállalkozásokat tevékenységük szerint fogom vizsgálni. Tehát a gazdaság sokszínűségét „felülről lefelé” haladva fogom alapvetően áttekinteni. Egy város vagy terület gazdaságának specializációja, illetve sokszínűsége alapvetően meghatározhatja annak gazdasági növekedésének dinamikáját, foglalkoztatottságát, munkaerejének képzettségét vagy éppen egy esetleges gazdasági válság esetén történő megingásának mértékét is. Az előbb említett néhány tényező vizsgálatát helyezem ennek az alfejezetnek a középpontjába. Lássuk a négy főváros gazdasági szerkezetének vizsgálatát felülről lefelé!

2.-3. táblázat: A gazdaság szektorainak részesedése a városok teljes gazdaságából

(2011)

(a.- millió euró, b.-%)

a.)

	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások
Budapest	59,5	5742,3	26327
Bécs	35	11674	58796
Prága	101,9	5707,6	29029,5
Varsó	16	6229	37263

b.)

	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások
Budapest	0,19	17,87	81,94
Bécs	0,05	16,56	83,39
Prága	0,29	16,38	83,32
Varsó	0,04	14,32	85,65

Adatok forrása: Eurostat, [nama_r_e3vab95r2], frissítés: 2014.08.21.

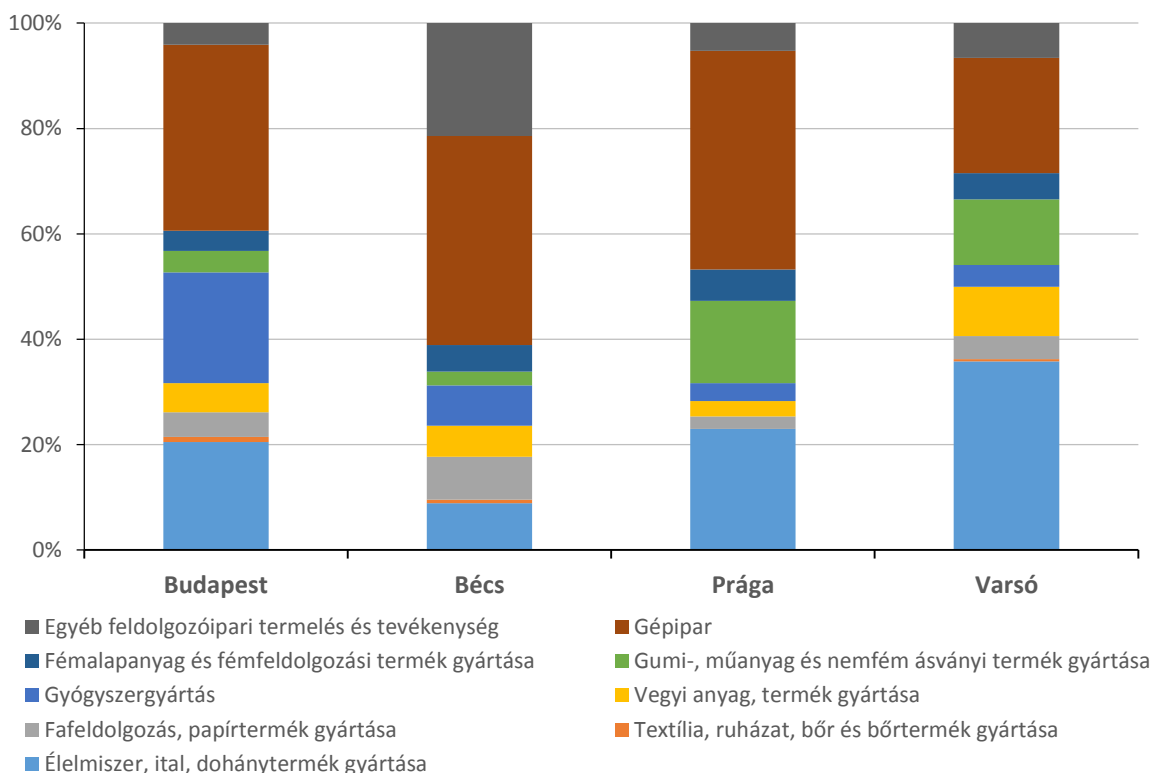
Elsőként tekintsük át a gazdaság három fő ágának (primer, szekunder, tertiér szektor) jelentőségét a településeken (2.-3. táblázat), melyből igazából az ipar és a szolgáltatások viszonya lehet érdekes. Látható, hogy fővárosunk esetében van a legnagyobb jelentősége az iparnak, míg a szolgáltatások szektora Varsóban a leghangsúlyosabb, de nagyvonalakban hasonlóan mondható mind a négy város gazdasági szerkezete. Az ipar és szerkezetének vizsgálata viszont fontosabb következtetések levonásához vezethet minket, főleg ha az ipari termelés legnagyobb részét kitevő feldolgozóipart és annak szerkezetét vizsgáljuk meg.

A feldolgozóipar aránya az ipari termelésen belül igen nagy változatosságot mutat a négy vizsgált város körében, Bécs esetében a legkisebb az aránya, csupán 49%, Varsó és Prága esetében ez az érték közel 63%, míg Budapest esetében 86%. A fennmaradó százalékokat az energiatermelés, az építőipar és a bányászat teszi/teheti ki, így feltételezhető az ipari szerkezet sokszínűsége az egyes településeken, a feldolgozóipar arányának növekedésével csökken az ipari termelés több lábbon állása. Ha visszaemlékezünk a 2.1.-es alfejezetben bemutatott egy főre eső GDP alakulására 2000 és 2011 között (5. ábra), az ábrán jól érzékelhető volt Budapest, Prága és Varsó jelentős visszaesése a 2008-as gazdasági világválság után, míg Bécs minimális szintű csökkenést produkált. Az ipari szerkezet stabilitása (több lábbon állása) részben igazolja az imént említetteket, Bécs mint a legdiverzifikáltabb ipari termeléssel rendelkező város, élte túl a legkisebb visszaeséssel a

válságot, míg versenytársai, homogénebb ipari szerkezetük miatt jobban megsínylelték a válságot. A feldolgozóipar belső szerkezete is sok mindent elmondhat a helyi ipar sokszínűségéről, értéktermeléséről és azzal összefüggésében a helyi munkaerő képzettségéről.

8. ábra: A feldolgozóipari értéktermelés megoszlása ágazatonként (2012)

(Bécs: 2011-es adat)

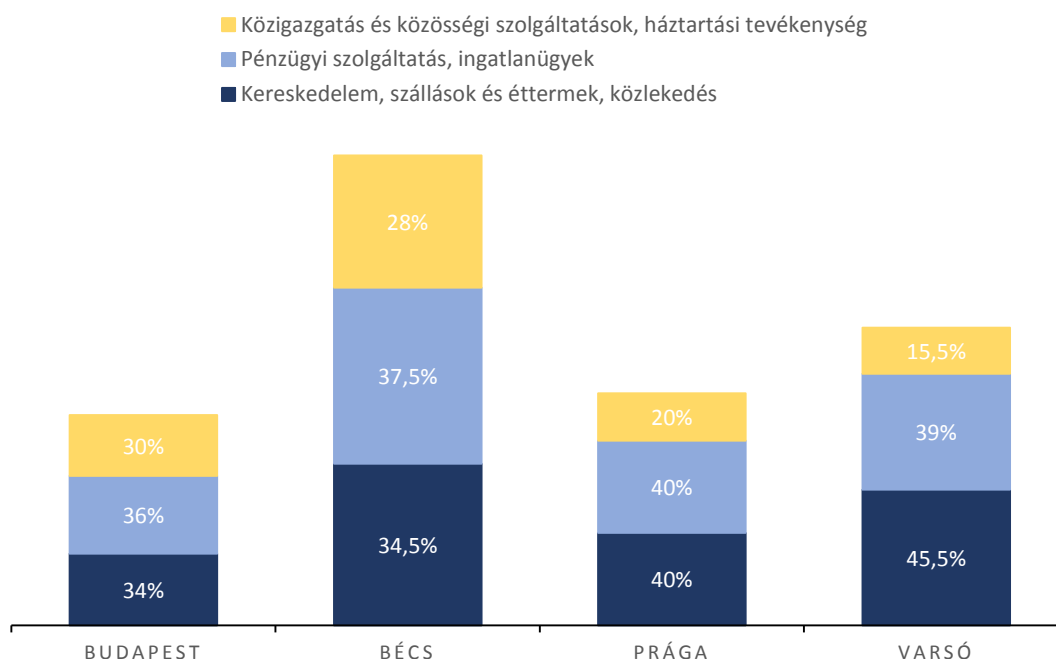
Adatok forrása: KSH: Budapest Statisztikai Évkönyve (2012), Stadt Wien: Statistisches Jahrbuch (2013), Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013

A 8. ábra alapján elmondható, hogy a négy városban a gépipar, valamint az élelmiszer, ital, dohánytermék gyártása dominál más-más arányban. A tipikusan magas hozzáadott értéket termelő és magasan képzett munkaerőt igénylő ágazatok a gépipar, a gyógyszergyártás és a vegyipar, valamint ide sorolható még a gumi- és műanyaggyártás is. E tekintetben Budapest és Prága áll a legelőnyösebb helyzetben, ahol az előbb említett iparágak részesedése a teljes feldolgozóipari termelésből közel 65%, Bécs esetében ez az érték 56%, míg Varsónál 48%. A gyógyszergyártás durván 21%-os részesedése Budapest feldolgozóiparából, mindenképp kiemelendő, mivel nagyon nagy hozzáadott érték termelése és magasan képzett munkaerő igénye mellett igen szoros az együttműködése a kutatás és fejlesztési szektorral is. Varsó esete is mindenképpen megemlítené, melynél az élelmiszeripar nagy részesedése (35,7%) figyelhető meg, amely nem igazán „modern” feldolgozóipari ágazat, ráadásul a város feldolgozóipari szerkezete igen egyoldalú, az élelmiszeripar és a gépipar összesen 56%-kal

részesedik. A feldolgozóipar szerkezete is, az ipari szerkezethez hasonlóan, Bécsben a legdiverzifikáltabb, amelynél az ábrán feltüntetett ágazatok mellett igen sok egyéb ágazat is jelen van a feldolgozóipari termelésben. Ráadásul a gépipari termelésen belül is az osztrák főváros olyan modern ágazatokban jár az élen, mint a számítógép, elektronikai, és optikai termék gyártás.

A szolgáltatások szerkezetének elemzése a legfontosabb a specializáció és sokszínűség témakörén belül, mivel, mint már láthattuk a 2.-3. táblázat alapján az a négy város gazdasági termeléséhez több mint 80%-kal járul hozzá. A szolgáltatási szektort két nagyobb ágra lehet bontani termelékenységi szempontjából: a gazdasági szolgáltatások fő célja a profit termelése, míg a társadalmi szolgáltatások célja elsősorban nem a profitszerzés. Mind a két szolgáltatás fajtában résztvevők lehetnek a gazdasági szereplők és az állami szféra, de általában az előbbi a gazdasági szolgáltatásokban, míg az utóbbi a társadalmi szolgáltatásokban vesz részt. A szolgáltatások két ágazata között jelentős a hozzáadott értékbeli különbség, amint az a 9. ábrán látható. Általában a négy városban a gazdasági szolgáltatások (kék szín árnyalatai) a tercier szektor értéktermelésének 70-80%-át adják, míg a társadalmi szolgáltatások (sárga szín) általában 20-30%-os részesedéssel bírnak. A gazdasági szolgáltatások további két csoportra bonthatók az igen jelentősnek számító pénzügyi és ingatlanügyi szolgáltatásokra, valamint a kereskedelem, vendéglátás és közlekedés csoportjára. A szolgáltatások szektorán belüli egyensúlyt a társadalmi szolgáltatások, illetve a gazdasági szolgáltatások előbb említett két csoportjának összehasonlításával tehetjük meg. (Még jobban szétbontani lehetett volna az itt lévő csoportokat, de az Eurostat adatbázisában Bécs és Varsó esetében már nem tartanak számon ilyen adatok.) Látható, hogy Budapest áll a legközelebb a három csoport egyensúlyához, de Bécs is hasonló helyzetben van, míg Prága és Varsó esetében a két gazdasági szolgáltatási ág túlnyomó többségben van. Nem feltétlenül hátrány, sőt több esetben előnyös, ha az állami szféra is beleszólást kap a település szolgáltatásainak ügyeibe, így hatékonyabban megvalósulhat a város tudatos fejlesztése. A nagyobb értéket termelő pénzügyi és ingatlanügyi szolgáltatások aránya csak Varsó esetében marad alul a másik gazdasági szolgáltatási ággal szemben.

9. ábra: A szolgáltatási szektor és összetevőinek hozzáadott értéke (2012)

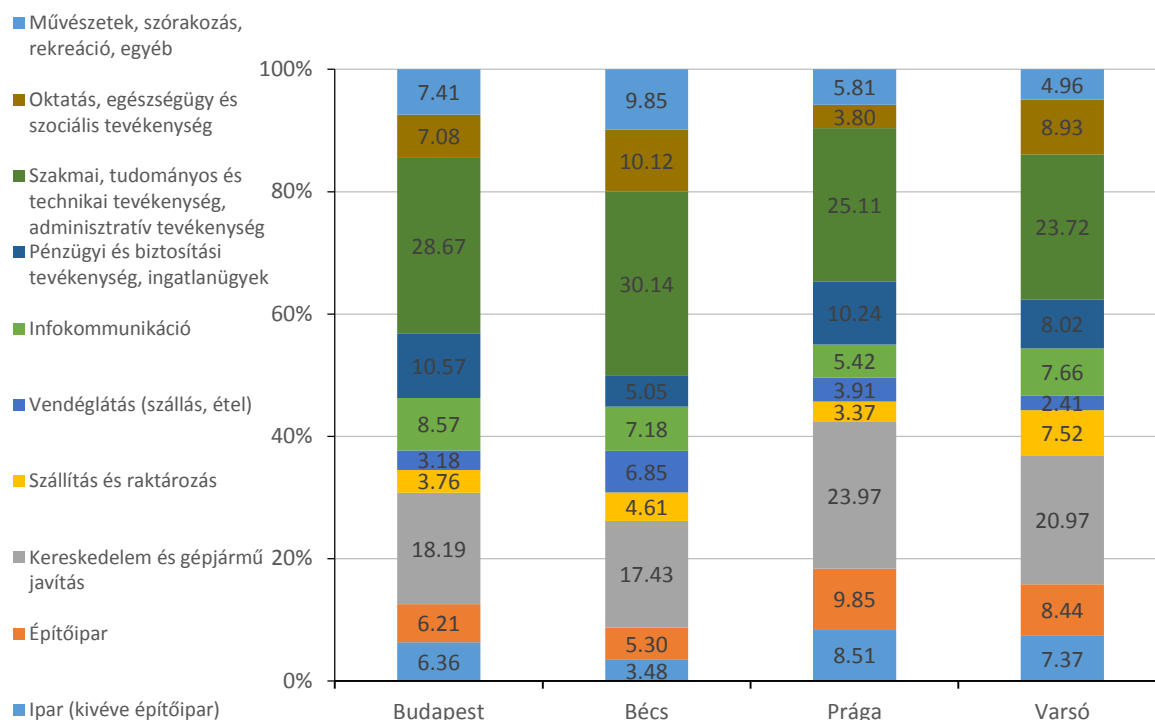
Adatok forrása: Eurostat, [nama_r_e3vab95r2], frissítés: 2014.08.21

Végezetül tekintsük át a vállalkozások tevékenységek szerinti eloszlását a vizsgált városokban. A vállalkozások az adott terület gazdaságának legalsó tartókövei, eloszlásuk a különböző tevékenységek között a gazdaság stabilitását sokszínűségét növelik, míg a nagy hozzáadott értéket termelő és magasan képzett munkaerőt igénylő ágazatok a gazdasági növekedést segítik elő. Nézzük meg e két tényező erősségét a négy város esetében a 10. ábrán!

Látható, hogy mind a négy esetben a szakmai, tudományos, technikai és adminisztratív tevékenységgel foglalkozó vállalkozások vannak többségben, amely igen biztató, hiszen ez a tevékenység mindenképp magasan képzett munkaerőt igényel. Az előbb említett vállalkozások arányaiban Bécsben és Budapesten jelennek meg a legnagyobb mértékben, de abszolút értékeket tekintve Prágában és Budapesten. Varsó esetében mind arányokat, mind abszolút számokat tekintve kis lemaradás tapasztalható. A második legnagyobb részt elfoglaló kereskedelem és gépjármű javítás is igen kedvező képet ad mind a négy városról, hisz ezen ágazat is nagy hozzáadott értéket termel és felpozícionálja a gazdasági életnek. Kiemelendő még az infokommunikáció, a vendéglátás és a pénzügyi tevékenységgel foglalkozó vállalkozások köre, melyek a mai modern városok gazdaságának egyik fő meghatározó tényezői. A nagy hozzáadott értéket termelő vállalatok (tudományos, pénzügyi, infokommunikációs, vendéglátási és kereskedelmi tevékenységű cégek) sorrendben Budapesten, Prágában és Bécsben vannak arányaiban a legnagyobb mértékben, Varsó e

tekintetben kissé le van szakadva versenytársaihoz képest. Nem feledkezhettünk meg a többi vállalkozásról sem, hiszen valamennyiük a város más tulajdonságát erősíti (pl. oktatás a lakók képzettségét).

10. ábra: A vállalkozások tevékenységek szerinti eloszlása (2010)

Adatok forrása: Eurostat, [bd_hgnace2_r3], frissítés: 2014.05.19

A vállalkozások tevékenység közötti eloszlását, vagyis a vállalkozások sokszínűségét egy egyszerű Duál-mutató¹² számolással derítettem ki a négy városban. A Duál-mutató eredményei alapján¹³ Varsóban (2,82) oszlanak el a legegyszerűsebben a vállalkozások az egyes tevékenységek között, míg Prága (3,4) e tekintetben a leghátrányosabb helyzetű. Érdekes összevetni Varsó ezen kedvező tulajdonságát a korábban ismertetett egy főre eső vásárlóerő paritás alakulásával, amelynek értékei a 2008-as gazdasági világválság után, ellentétben versenytársaival, dinamikusan növekedni kezdett, meglehet, hogy a lengyel főváros részben ezen adottságának köszönheti értékének emelkedését.

III.2.3. Kutatás, fejlesztés és innováció

Talán a kutatás és fejlesztési szektor, az úgynevezett kvaterner szektor az egyik legjellemzőbb ismertetőjele a modern nagyvárosoknak. A termelési módszerek, szervezeti

¹²Duál-mutató= átlag feletti értékek átlaga elosztva az átlag alatti értékek átlagával

¹³ Átlag feletti vállalkozásszámmal rendelkező tevékenységek átlagának értéke osztva az átlag alatti tevékenységekkel rendelkező tevékenységek átlagának értékével

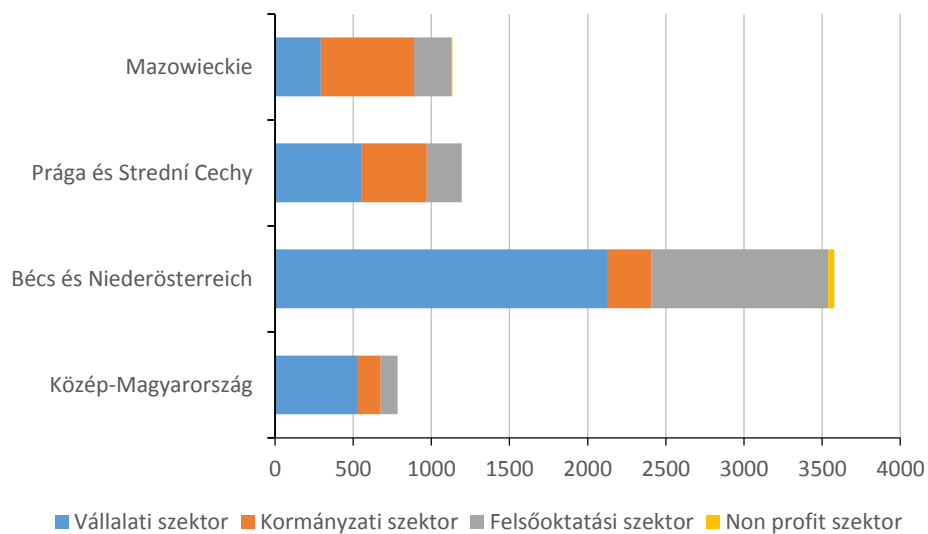
felépítések és termékek folyamatos innovációjával, nemcsak a gazdaság teljesítőképességét, hatékonyságát lehet növelni, de az emberek jólétének és életkörülményeinek javításához is hozzájárulhat. Az egyes városok innovációs teljesítményét legjobban a kutatás és fejlesztésre fordított pénz mennyiségével lehet a legjobban kifejezni. Mivel csak a négy településre vonatkozó adatokat nem minden esetben találtam, így a városok és környező régiójának összesített értékeit mutatom be a 11. ábrán.

A kutatás és fejlesztésre fordított teljes összeg mellett, annak eloszlását az egyes szereplők között is feltűntettem. Az ábráról kitűnik, hogy Bécs és Niederösterreich 2011-ben több mint kétszer annyi pénzt fordított K+F tevékenységre, mint a második helyezett Prága és Strední Čechy, amely igen jelentős előnynek mondható. A cseh és lengyel fővárosok, valamint hozzájuk tartozó régiók ráfordításai nagyjából hasonlóak voltak 2011-ben, míg a közép-magyarországi régió durván Mazowieckie értékének 70%-át fordította K+F-re. Budapest és térségének nagymértékű lemaradását még jobban kiemeli, hogy az innovációs tevékenységekre költött pénzösszeg csupán 22%-a Bécs és térségének ugyanezen pénzösszegének. Érdekes még megnézni az egy lakosra jutó kutatás és fejlesztésre fordított pénzmenyiséget¹⁴, amely a magyar főváros esetében kicsivel kedvezőbb képet mutat, mivel 264 euró/fő értékkel legalább Mazowieckie értékét (215 euró/fő) sikerült meghaladni. A cseh értékek valamivel (478 euró/fő), az osztrák érték (1075 euró/fő) jelentős mértékben magasabb, mint a magyar vagy a lengyel érték. Talán ezek az információk mutatták meg a legjobban, hogy Bécs és környezete mennyivel előrébb jár, mint versenytársai, a verseny tulajdonképpen a három volt szocialista főváros között zajlik e tekintetben. Még egy plusz információ rámutathat az egyes városi régiók innovációs fejlődésére, a 2002-ben mért értékek és a 2011-ben mért értékek között Budapest és Bécs esetében több mint másfélszeres, Varsó esetében 2,2-szeres, míg Prága esetében 3,6-szoros különbség van. Tehát az adatok alapján úgy néz ki, hogy a cseh főváros növekedett e téren a legdinamikusabban az elmúlt évtizedben.

Kiegészítésképpen még érdekes megvizsgálni a K+F ráfordítások szektoronkénti eloszlását, amely Bécs és versenytársai között más képet mutat. Az osztrák érték nagy része a vállalati mellett a felsőoktatási szektorra esik, míg a többi város esetében a vállalati és a kormányzati szektor részesedik a legnagyobb arányban a K+F pénzekből.

¹⁴Adatok forrása: Eurostat, [rd_e_gerdreg], frissítés: 2014.05.15

11. ábra: Kutatás és fejlesztésre fordított pénzösszeg és eloszlása az egyes szereplők között (millió euró) (2011)

Adatok forrása: Eurostat, [rd_e_gerdreg], frissítés: 2014.05.15.

III.2.4. Humán tőke fejlettsége

Egy versenyképes metropolisz következő ismertetőjele, annak emberi erőforrásának fejlettsége, amelyet nemcsak a képzettségre, hanem az egészségügyi állapotra és a korszerkezetre is vonatkoztathatunk. Az előbb felsoroltak elemzése képezi ennek az alfejezetnek a középpontját!

Legelőször a lakosok legmagasabb iskolai végzettségét vizsgálom meg, amely a legjobban kifejezi a humán tőke fejlettségét. Amint azt a 2.2. alfejezetben a gazdaság szerkezetének elemzésénél kifejtettem, hogy a magas hozzáadott értékű gazdasági ágazatok magasan képzett munkaerőt igényelnek, amely fordítva is igaz, hogy a magasan képzett munkaerő is vonzást tud gyakorolni a nagy tőketermelésű ágazatokra. A mai metropoliszok életében, ahol a kutatás és fejlesztés ágazata feltörekvőben van, mindenképp szükségeltetik a munkaerő magas iskolai képzettsége. Természetesen a közoktatás is nagyon fontos összetevője a lakosok képesítésének, de ebben az alfejezetben számunkra a felsőoktatás vizsgálata a legfontosabb. A legnagyobb hozzáadott értéket termelő ágazatok elsősorban egyetemi diplomával rendelkező munkaerőt igényelnek, de az oktatási rendszer országonkénti eltérései miatt ez változhat (pl. az osztrák oktatási rendszer sajátosságai), így a négy város diplomával rendelkező népesség arányának az össznépességhez viszonyított értékét némi fenntartással kell kezelnünk. A diplomások arányát továbbá torzíthatja az agglomerációból beígázó munkaerő is, melyek statisztikailag nem jelennek meg a városban. Az Eurostat

adatai szerint¹⁵ 2013-ban 25-64 éves korcsoportban a diplomások aránya Közép-Magyarországon 32,8%, Bécsben 30,6%, Prágában 38,4% és Mazowieckie régióban 35,4% volt, vagyis tekintetben, hogy melyik városban áll legközelebb rendelkezésre a legtöbb diplomával rendelkező munkaerő, a cseh és a lengyel főváros állt a legjobb helyzetben. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy az osztrák oktatási rendszer merőben más, mint például a magyar. Ausztriában, aki csak az általános iskolát végzett és nem akar tovább tanulni, annak még egy kilencedik osztályt ki kell járnia, melyben segítséget ad az állam az elhelyezkedésre a munka világában. A középfokú oktatás is sokféleképpen, sok fajta iskolában, eltérő időtartamban folyik, így nehéz lehatárolni egyfajta középfokú végzettséget¹⁶. A másik fontos indikátor, mely kifejezi a helyi lakosok magas képzettségét, illetve a jövőbeli képzettségi viszonyokat, az az egyetemi hallgatók aránya a teljes népességen belül. Habár a vizsgált városok egyetemén minden bizonnyal nem csak helyi lakosok tanulnak, de igen nagy a valószínűsége, hogy oklevélszerzés után a legtöbb diák helyben fog elhelyezkedni, így az egyetemi hallgatók száma az egyetemek kapacitása mellett a városok vonzását is megmutatja. A felsőoktatásban tanulók aránya¹⁷ a lakosságon belül Varsóban mutatta a 2012/2013-as tanévben a legkedvezőbb képet (14,6%), őt követte Bécs (10%), Budapest (9,1%) és Prága (7,6%). Látható, hogy a lengyel főváros, amely hasonló lakosságszámmal rendelkezik, mint Bécs vagy Budapest, jóval több egyetemi hallgatóval rendelkezik.

A lakosok képzettségi színvonalával kapcsolatban érdemes megnézni a népesség korszerkezetét, amely rávilágíthat a települések fiatal munkaerő állományára. A fiatal munkaerő terhelhetősége, kreativitása, megújulási képessége és rugalmassága miatt előnyösebb egy modern nagyvárosban, mint az idősebb generációk. A fiatalok újjátérő képessége, kreativitása mindenképp szükségeltetik a kutatás és fejlesztés szektoron belül. A vizsgálati egységek korszerkezetét részben az öregedési index¹⁸ tökéletesen jellemzi, amelynek értéke minél alacsonyabb annál előnyösebb (4. táblázat). Az index¹⁹ Bécs esetében a legelőnyösebb, míg Budapest áll a legrosszabb helyen közel 148%-os értékével. Prága és Varsó közel azonos értékével a két előbb említett város között vannak. Az öregedési index csak egy általános képet ad a vizsgálati egységeink korszerkezetéről, ezért nézzük meg a 20-35 éves korcsoport arányát a 15-64 éves népességből, amely a munkaerő fiatalságának mértékére mutat majd rá.

¹⁵Adatok forrása: Eurostat, [adat_lfse_11], frissítés: 2014.07.21

¹⁶Forrás: <http://www.kochmarta.com/tag/osztrak-iskolarendszer/>, megtekintés: 2014.04.23

¹⁷Adatok forrása: KSH: Budapest Statisztikai Évkönyve (2012), Stadt Wien: Statistisches Jahrbuch (2013), Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013 (Bécs és Budapest adata a 2011/2012-es tanévre vonatkozik)

¹⁸Öregedési index= (65 éven felüliek száma/14 éven aluliak száma)*100

¹⁹Adatok forrása: KSH: Budapest Statisztikai Évkönyve (2012), Stadt Wien: Statistisches Jahrbuch (2013), Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013

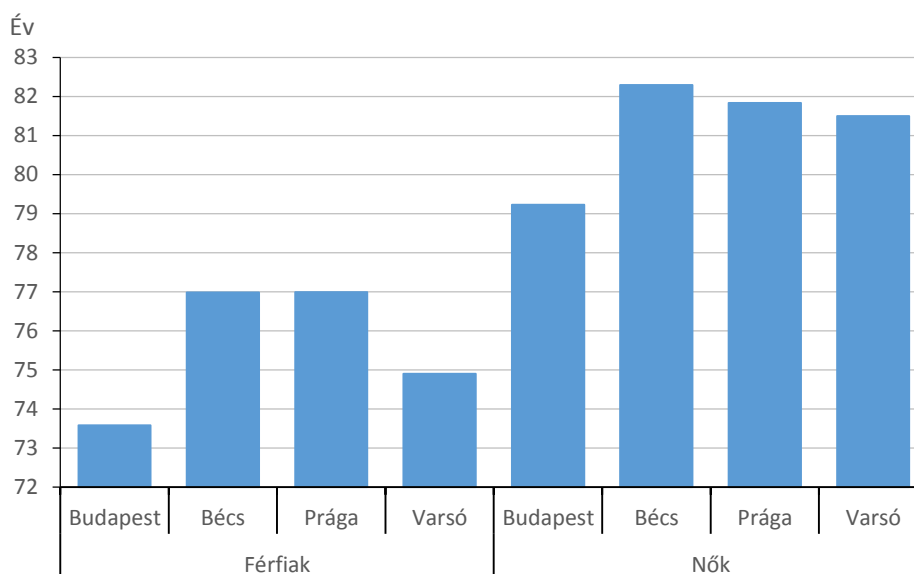
Az előbb említett indikátor eredményei eltérőek az öregedési indexével, ugyanis Varsó rendelkezik a legnagyobb fiatal munkaerő állománnyal az összes munkaképes korú népesség közül, közel 34,8%-kal. A lengyel fővárost követi sorrendben Prága, Bécs és Budapest, közöttük minimális különbséggel. Tehát a legkevesebb eltartott népességgel az osztrák főváros, míg a legtöbb fiatal korú munkaerővel a lengyel főváros rendelkezik. Budapest helyzete sajnálatos módon nem a legkedvezőbb a vizsgált települések közül, de mindenképp biztató, hogy lemaradása nem szignifikáns versenytársaihoz képest.

4. táblázat: A négy város népességére, ill. munkaképes korú lakosságára vonatkozó jellemzők (2011)

	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
Öregedési index	147,80%	119,28%	129,24%	132,32%
20-35 korú népesség aránya az aktív korúak közül	32,04%	32,83%	32,99%	34,76%

Adatok forrása: KSH: Budapest Statisztikai Évkönyve (2012), Stadt Wien: Statistisches Jahrbuch (2013), Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013

12. ábra: A férfiak és a nők születéskor várható átlagos élettartama
(Bécs és Budapest: 2011-es, Prága és Varsó: 2012-es adat)

Adatok forrása: KSH: Budapest Statisztikai Évkönyve (2012), Stadt Wien: Statistisches Jahrbuch (2013), Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013

Végezetül a humán erőforrás fejlettségéhez hozzájárul azok egészségügyi állapota, így vizsgálatom következő témája a népesség születéskor várható átlagos élettartama. Sok más egyéb egészségügyi mutató is létezik és alkalmas lenne a lakosság egészségügyi állapotának felmérésére (pl. halálokok), de mivel dolgozatomnak ez nem fő célja, ezért csak az előző mondatban említett mutató értékeit fogom vizsgálni. A 12. ábra mutatja a születéskor várható

átlagos élettartamot a négy város esetében nemekre lebontva. Nem meglepő módon Bécs rendelkezik összességében a legjobb értékkel, azonban a férfiak átlagos élettartama tekintetében Prága azonos értékkel rendelkezik. A nők körében is Prága igencsak közel jár Bécs értékéhez. Varsó a férfiaknál jócskán, míg a nőknél csak kicsivel van lemaradva Prága mögött. Budapest értékei messze a legrosszabbak a mezőnyben, mind a férfiak mind a nők esetében, közel három évvel kevesebbet élnek átlagosan a budapesti lakosok, mint a bécsiek. A humán tőke fejlettségében így Budapest újabb „rossz pontot” szerzett magának.

III.2.5. Fizikai tőke fejlettsége

A fizikai elemek vizsgálata egy város elemzésében alapvető jelentőségű, hiszen azok nélkül a gazdaság és a társadalom folyamatai leállnának. Az infrastruktúra fejlettsége/minősége emiatt meghatározó, mivel az megszabhatja az adott folyamatok sebességét, görbülékenységét. A jó infrastruktúrális állapot ráadásul öngerjesztő módon még tovább pörgetheti egy adott terület gazdasági fejlődését, például új gazdasági szereplő odavonzásával. Természetesen nem biztosíték az infrastruktúra magas szintű fejlettsége a dinamikus gazdaságra (sőt a humán tőke fejlettsége fontosabb tényezőnek számít), de minden terület esetében fontosnak számít, mivel alapjai a társadalmi-gazdasági rendszerek működtetésének. A következőkben az infrastruktúra öt nagy csoportját veszem nagyító alá: a lakásállományt, az intézményeket (egészségügy, oktatás), a közlekedést, az infokommunikációt és az idegenforgalommal kapcsolatos létesítményeket. Úgy vélem, hogy az imént felsorolt fizikai tényezők összessége nagyjából lefedi egy település infrastruktúráját.

A sort a lakásállománnyal kezdem, amely alapvető fontosságú mind a társadalom mind a gazdasági tevékenységek szempontjából. A lakások nemcsak a népesség lakóhelyeiként szolgálnak, de helyet adnak bizonyos vállalkozásoknak, szolgáltatásoknak is. Számos lakásállománnyal kapcsolatos indikátor létezik, melyek rámutathatnak a helyi lakosság életszínvonalára, de munkámban inkább csak az általánosságokra helyezek hangsúlyt. A helyi lakásviszonyokat talán legjobban jellemzi a laksűrűség, mely az 1000 lakásra jutó személyek számát mutatja meg. A laksűrűséget összevetve a városok területével, még több információhoz juthatunk. 2011-ben (Varsó: 2012-es adat) a laksűrűség a következőképpen alakult a négy városban (fő/ezer lakás): Budapest 1936, Bécs 1731, Prága 2112, Varsó 1966. Tehát látható, hogy Bécs rendelkezett a legalacsonyabb értékkel, egy lakásra kevesebb fő jut, vagyis a legtöbb lakás az osztrák fővárosban található. Különösen érdekes a helyzet, ha a területet is számításba vesszük! Bécs mint legkisebb területű és egyben legnagyobb népességű város rendelkezik a legkisebb laksűrűséggel, amely értéket

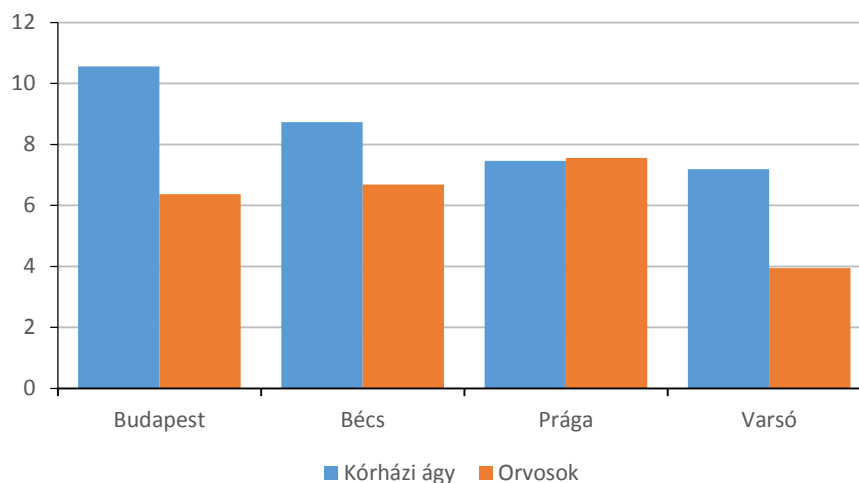
egyértelműen a város vertikális kiterjedésével lehet ésszerűen magyarázni. Prága viszont, mint legnagyobb laksűrűségű város igen rossz helyzetben van, mivel kis népességéhez párosul egy viszonylag nagy településterület és mégis egy lakásra több ember jut, mint versenytársai esetében. Valószínűsíthető, hogy a cseh főváros magassági viszonyai gyökeresen mások, mint az osztrák fővárosé. Budapest és Varsó a két előbb említett város közé illeszkedik nagyjából hasonló értékekkel. Természetesen a laksűrűség értéke még nem bizonyít mindent, számos más mutató elemzése is szükségeltetné a városok lakásállományának részletes felmérését (pl. lakások tulajdonviszonyai, komfortossága stb.), amelyre itt nincs lehetőség kitérni.

Az intézményi infrastruktúra keretein belül az egészségügyi ellátórendszert és az oktatási rendszert emelném ki, amelyek a humán tőke fejlettségénél ismertetett tényezőkhöz kapcsolhatóak. Az egészségügy szerepe, különösen az olyan államok esetében, mint Ausztria és a Visegrádi országok igen fontos, mivel a nyugati világ egy igen jelentős demográfiai problémával, az elöregedő társadalommal küzd. Az idősek számának növekedése magával hozza az egészségügyi rendszer egyre nagyobb megterhelését. Másik nagy kihívás a fokozódó nemzetközi bevándorlás, melynek hatása ma inkább Bécset érinti, de hosszabb távon a többi három vizsgált fővárost is jelentősen fogja érinteni. Habár a városok természetes szaporodása alacsony szinten van (Budapesten természetes fogyás van már) és lesz, de a bevándorlás miatt kisebb-nagyobb népességnövekedés figyelhető meg, amely értelemszerűen az egészségügyi ellátórendszer potenciális pácienseinek számát is növeli. E két demográfiai kihívás mellett alapvetően fontos tényezőnek számít a lakosság egészségének megőrzése. Az emberek gyógyítása és egészségesen tartása nem csak az egyének szempontjából, hanem a társadalom egésze szempontjából igen fontos, mivel az emberek alkotják és működtetik a várost. Tehát egy jól működő, elegendő kapacitással rendelkező egészségügyi rendszer elengedhetetlen egy város dinamikus társadalmi és gazdasági fejlődéséhez. Az egészségügyi ellátórendszer egyfajta fejlettségét nagyon jól megmutatja a kórházi ágyak és az orvosok népességre vetített száma (17. ábra), de ezek bemutatása előtt nézzünk meg egyéb egészségügyi mutatókat! A kórházak és gyógyszertárak számát 100 ezer főre vetítve kitűnik a gyógyszertárak közötti markáns eltérések és a kórházak közötti viszonylagos hasonlóság. Mind a két esetben Varsó mutatja a legkedvezőbb képet (3 kórház/100 ezer fő, 35,1 gyógyszertár/100 ezer fő). A kórházak tekintetében Budapest és Bécs hasonló helyzetben van (2,6 kórház/100 ezer fő), míg a gyógyszertárak esetében kis eltérés van (Budapest=24,8; Bécs=19,1 gyógyszertár/100 ezer fő). Prága kissé elmarad versenytársaitól a kórházak viszonylatában (2,2 kórház/100 ezer fő), míg a gyógyszertárak esetében a magyar fővároshoz áll közel (25,6 gyógyszertár/100 ezer fő).

Tehát az egészségügyi intézmények Varsóban vannak jelen a legnagyobb számban a népességgel összevetve. Az 1000 főre jutó kórházi ágyak száma az egyik legfontosabb indikátor az egészségügyön belül, amelynek nagysága azért is fontos, mert a városok nem csak saját népességüket, hanem agglomerációjuk, sőt egyes esetekben egész országuk lakosságának kell ágyat biztosítaniuk. Ugyanezen okok miatt az 1000 főre jutó orvosok száma is nagyon fontos. Kórházi ágyak tekintetében Budapest, az orvosok számának esetében Prága érte el a legkedvezőbb helyezést (13. ábra). Összességében Budapest, Bécs és Prága értékei egyenrangúnak tekinthetők, nincsenek nagyobb különbségek közöttük. Varsó lóg egy kicsit ki a sorból, ahol mind a két mutató nagysága elmarad versenytársaitól. Budapest számára az egészségügyi infrastruktúra mindenképp pozitív képet mutat, más kérdés az, hogy felszereltségben, műszakilag hogyan állnak ezen intézmények.

13. ábra: Kórházi ágyak és orvosok száma 1000 főre vetítve (2012)

(Varsó: 2011-es adat)

Adatok forrása: KSH: Budapest Statisztikai Évkönyve (2012), Stadt Wien: Statistisches Jahrbuch (2013), Czech

Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013

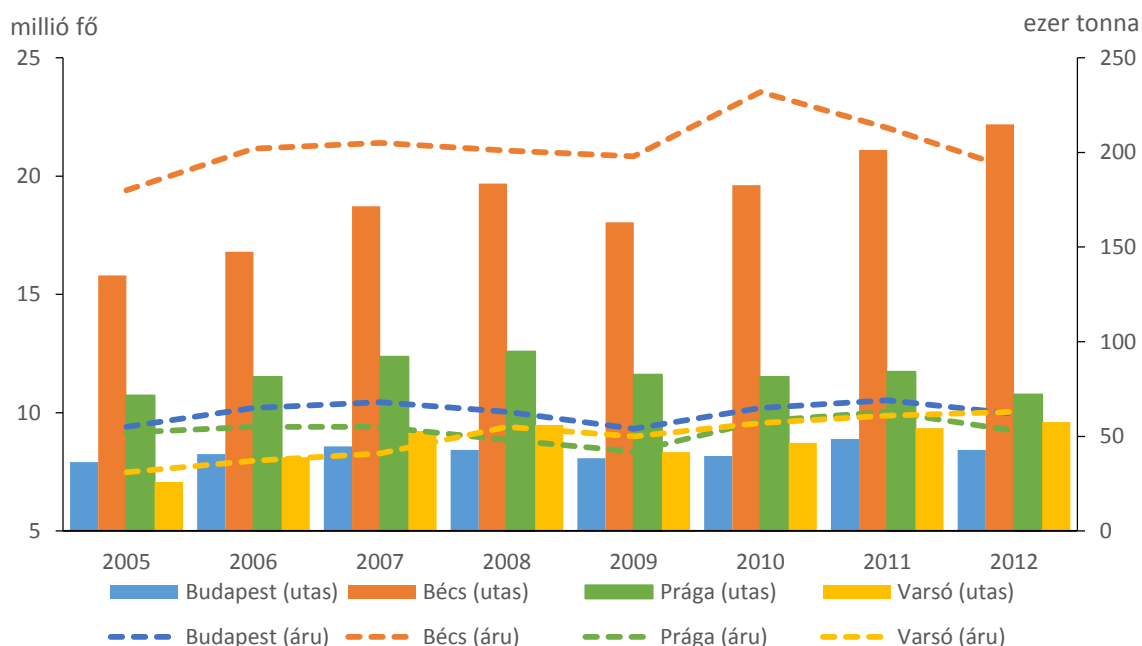
Az oktatási intézményrendszeren belül a felsőoktatást kell kiemelni. Az oktatás az állam által működtetett szolgáltatások közül az egyik legfontosabb, hiszen az oktatási rendszer alapozza meg a később munkaerővé váló személyek szakmai képzettségét, amelynek minél magasabb szintje szükségeltetik a helyi gazdaság fejlődéséhez. Azonban „az oktatás nemcsak termelőerő, hanem az értelmes élet megélésének, a kulturált, civilizált életmódnak is a feltétele, ez pedig a magasabb nemzeti jövedelemszinttel legalább egyenértékűen fontos” (Perczel, 2003. 467 o.). Az oktatási rendszer a gazdasági rendszerbe tökéletesen beépülve működik, ezért figyelni kell arra, hogy az adott hely földrajzi adottságainak megfelelően fejlődjön az oktatás is. Most az oktatási infrastruktúra állapotát az egyetemek számával, valamint annak a népességnek és az egyetemi hallgatók számának összevetésével fogom

értékelni. Egyetemek számának nagyságában Varsó jár az élen 78 darabbal, amelyet követ Budapest (66), Prága (32) és Bécs (26), így az egyetemi intézmények összevetése a teljes lakossággal is hasonló eredményt ad, tehát szigorúan vett mennyiségi aspektusban a lengyel főváros szerepelt a legjobban. Azonban érdemes az egy egyetemre jutó hallgatók számát megnézni, melynél Bécs toronymagasan vezet (6543 hallgató/egyetem), Varsó (3203), Prága (2960) és Budapest előtt (2400), tehát az osztrák főváros tudja leghatékonyabban kihasználni egyetemi infrastruktúráját. Az egyetemek „minőségének” értékelésére néhány nemzetközi kutatóintézet hozott létre rangsorokat világszinten, melyek közül egyet a IV. fejezet 6.2. pontjában be is mutatok.

A közlekedésre továbblépve az elején le kell szögezni, hogy a közlekedéssel kapcsolatos infrastrukturális elemek halmaza olyan nagy, hogy e dolgozat nem alkalmas mindnek az elemzésére, így a napjainkban a gazdaság szempontjából legfontosabbnak számító légi közlekedést, és az élhető város szempontjából fontos kerékpáros közlekedést ismertetem. A légi közlekedésnek van az egyik legnagyobb gazdaság fejlesztő szerepe napjainkban a közlekedési ágak közül, mivel elősegíti a külkereskedelmet, a munkamegosztást, a turizmust és a munkavállalók mobilitását. A repterek egyet jelentenek a globális világ gazdaságba való bekapcsoltsággal. A repülőterek logisztikai központok, számos munkavállalót foglalkoztatnak és sok vállalat működtethet telephelyet azokon, ráadásul a repterek egyfajta innovációs központi szerepet is betölthetnek és bevételük alapján még egyes multinacionális vállalatok szintjét is elérhetik. A repterek környékükre való kisugárzó hatása is jelentősnek mondható és a többi közlekedési ágat is magához vonzza és fejleszti azokat (gyorsvasutak, autópályák). A légi kikötők közvetlen szomszédságában sok helyen ipari parkokat hoztak létre, melyek főleg csúcstechnológiával foglalkoznak és nagy a jövedelemtermelő képességük. Ahhoz, hogy a nagy értékű árukat termelő üzemek megtelepedjenek, az egyes reptereknek fejleszteniük kell a teheráru szállítási hatékonyságukat. Az európai városok között ma kiélezett verseny folyik a transzfer-utasok megszerzésért, a legtöbb átszálló utast a kapuvárosok (gateway city) és a hídvárosok szerzik meg (Erdősi, 2005). Az európai kapuvárosok a más kontinensről érkező turistákat fogadják nagy számban és biztosítanak átszállási lehetőségeket más európai városokba, a hídszerepet betöltő európai városok pedig a kontinens egyes részei között teremtik meg az utasok számára az átszállási lehetőséget (például Nyugat- és Kelet-Európa között). A légi közlekedésbeli jelentőség vizsgálatára két mutatót kell bemutatni: a reptéri utasforgalmat és az áruforgalmat (14. ábra). Mind a két indikátor esetében Bécs dominanciája tűnik ki, az utasforgalom tekintetében kétszeresen, áruforgalom esetében háromszor nagyobb értékkel rendelkezik, mint

versenytársai. Az osztrák főváros már régóta külön politikát folytat repülőtérének fejlesztésére és nemzetközi befolyásának növelésére (pl. „Out of Asia” projekt)²⁰.

14. ábra: Reptéri utas- és áruforgalom (2005-2012)

Adatok forrása: Eurostat, [tran_r_avpa_nm], 2014.09.06.

Eurostat, [tran_r_avgo_nm], 2014.03.03.

A három volt szocialista metropolisz adatai között az utasforgalomnál van jelentősebbnek mondható differencia, míg az áruforgalomnál nincs szignifikáns különbség. Sajnálatos módon fővárosunk nem szerepel jól a közép-európai repterek között, 2012-ben Varsó repterén is 2 millióval több utas fordult meg, valamint az áruforgalmi előnyünk is „elolvadt”. Nyilvánvalóan a 2008-as gazdasági világválság kissé megbolygatta a négy város közötti arányokat, de nem úgy tűnik egyelőre, hogy bárki veszélyeztetné Bécs elsőségét, vagy hogy a három volt szocialista főváros rangsorában változás állhatna be a közeljövőben. A kerékpáros közlekedéssel is fontos foglalkozni, hiszen a modern nagyvárosok életében az élhetőség és környezettudatosság növekedésével egyre fontosabb szerepet játszik. Az európai városok a tömegközlekedés fejlesztése mellett nagy erőfeszítéseket tesznek a kerékpárral közlekedők számának és a kerékpárutak hosszának növelése érdekében. A kerékpározást támogató politikának a levegő tisztaságán kívül a lakosság egészségi állapotának javítása is célja, mivel a kerékpározás, mint közlekedési mód hatékony sport is. A kerékpáros közlekedés és a hozzá tartozó infrastruktúra Nyugat-Európában hamarabb kiépült, míg a volt szocialista blokk országaiban sokáig nem volt fontos a kerékpárutak építése. A négy város

²⁰ Erdősi Ferenc (2005): Magyarország közlekedési és távközlési földrajza. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 504 o.

kerékpárútjainak hosszában²¹ gyökeres különbségek vannak. Bécs területén 2010-ben csaknem 1200 km hosszú kerékpáros közlekedésre kijelölt út volt, amely azt jelenti, hogy egy km²-re közel 3 km út esett. Az osztrák főváros után következő Prága ugyanezen értékei 2008-ban csupán 440 km és 900 méter/km², míg Varsó esetében 2011-ben ez 290 km és 560 méter/km², illetve Budapestnél 2010-ben 96 km és 200 méter/km². A budapesti és a bécsi kerékpárutak hossza között több mint tízszeres (!) a különbség, de Prága értéke is körülbelül harmada a bécsinek. Tehát óriási szakadék van az osztrák főváros és versenytársai között a kerékpárutak hosszában, amely nyilvánvalóan következtetések tömkelegére juttathat minket.

Gyors említést az infokommunikációról is ejteni kell, hiszen az fontos része a gazdasági folyamatoknak. Az információ áramlása és kommunikáció mára alapvető fontosságúvá vált az egész világon, köszönhetően a globalizáció hatásának. A kommunikációs eszközök nemcsak felgyorsítják az információ áramlását, hanem „közelebb is hozzák” egymáshoz a különböző földrajzi helyeket. Részben a kommunikációs fejlődés által biztosított lehetőségek hatására kezdődött meg Európa nagyvárosaiban a népesség és gazdaság szuburbanizációja, sőt sok helyen már a városból és környékéről való elköltöztetést, a dezurbanizáció hatásait is kimutatták. A távmunkát lehetővé tevő egyik tényező a kommunikációs eszközök fejlettsége, a közlekedés és egyéb tényezők mellett. A modern technológiák a kommunikációs szférában is érvényesülnek, ezért ha a kommunikációt akarjuk elemezni, akkor mindig a legmodernebb eszköz statisztikáit kell elemezni. A 21. század második évtizedében az információ és kommunikáció fejlettségét legjobban az internetösszeköttetéssel rendelkező háztartások adatával lehet meghatározni²². Adatok csak NUTS 2-es szinten voltak elérhetőek, de így sem adódtak nagy eltérések a vizsgálati egységek között, sőt feltételezve, hogy Közép-Magyarországon belül Budapest és Mazowieckie-n belül Varsó magasabb értékkel rendelkezik. Bécs 83%-os eredménye valószínűleg hasonló Budapestéhez (Közép-Magyarország=80%), de Prága sem marad el sokkal (80%). Varsó esetében kérdéses a pontos érték (Mazowieckie=73%), de szignifikánsan biztosan nem marad el versenytársaitól. Az infokommunikációs infrastruktúra tekintetében gyakorlatilag nincs különbség a vizsgált városok között.

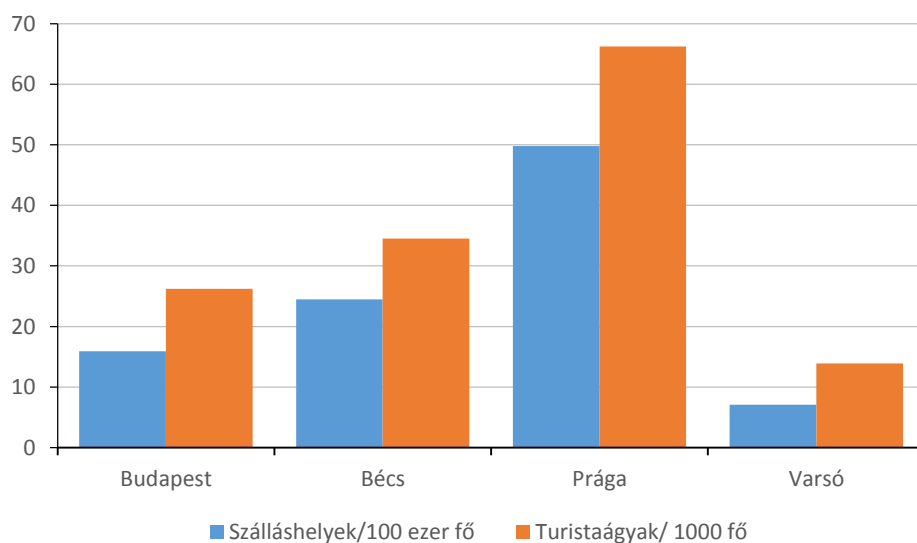
Végezetül szükségesnek éreztem röviden ismertetni néhány az idegenforgalommal kapcsolatos infrastrukturális elem helyzetét. Az idegenforgalom jelentősége a világ

²¹ Adatok forrása: KSH: Budapest Statisztikai Évkönyve (2012), Stadt Wien: Statistisches Jahrbuch (2013), Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013, <http://en.tsk-praha.cz/wps/portal/Home/For-cyclists>, megtekintés: 2014.10.13

²² Forrás: Eurostat, [isoc_r_iacc_h], 2014.07.08

gazdaságában a 20. században folyamatosan növekedett, de igazán fontos tényezővé az utóbbi néhány évtizedben vált. 1990-ben a szocializmus és egyben a vasfüggöny megszűnése nem csak a volt szocialista városok idegenforgalmában okozott fordulatot, hanem Bécs szempontjából is új perspektívát adott. Ma a 21. század elején úgy tűnik, hogy az idegenforgalomnak igen fontos szerepe van egy terület dinamizálásában és további fejlődésében, mivel az idegenforgalomból származó bevételek egyre nőnek. Azonban azt meg kell jegyezni, hogy egy terület gazdasági fejlettsége kölcsönösen összefügg az idegenforgalmával, mivel ha nincs megfelelő infrastruktúra a turisták fogadásához (közlekedés, szállodák, vendéglátóhelyek), akkor értelemszerűen kevesebb turista fog érkezni. Természetesen a tökéletesen kiépített infrastruktúra sem jelenti a tömeges turistaérkezéseket, de mindenesetre növeli annak lehetőségét. Az idegenforgalom infrastruktúrájának fejlettségét legjobban kimutató indikátorok a szálláshelyek és a turistaágyak 1000 főre jutó száma (15. ábra).

15. ábra: Szálláshelyek (2012) és turistaágyak (2011) száma a népesség számára vetítve

Adatok forrása: Eurostat, [tour_cap_nuts3], 2013.11.04

E két mutató tekintetében markáns különbségek mutatkoznak a vizsgálati egységek között. Mind a két indikátor esetében Prága igen magabiztosan vezet, ha nem népesség arányos adatokat, hanem az abszolút számokat nézzük, akkor is a cseh főváros jár az élen. Prága ellentétéként Varsó igencsak le van maradva versenytársaihoz képest, ami nem annyira meglepő, ha felidézzük a város történetét (1. számú melléklet). Bécs és Budapest egymáshoz közel álló értékeikkel mind Varsótól mind Prágától messze helyezkednek el a mutatók értékeinek tekintetében. Prága kisebb város lévén úgy néz ki, hogy jobban ki tudja használni

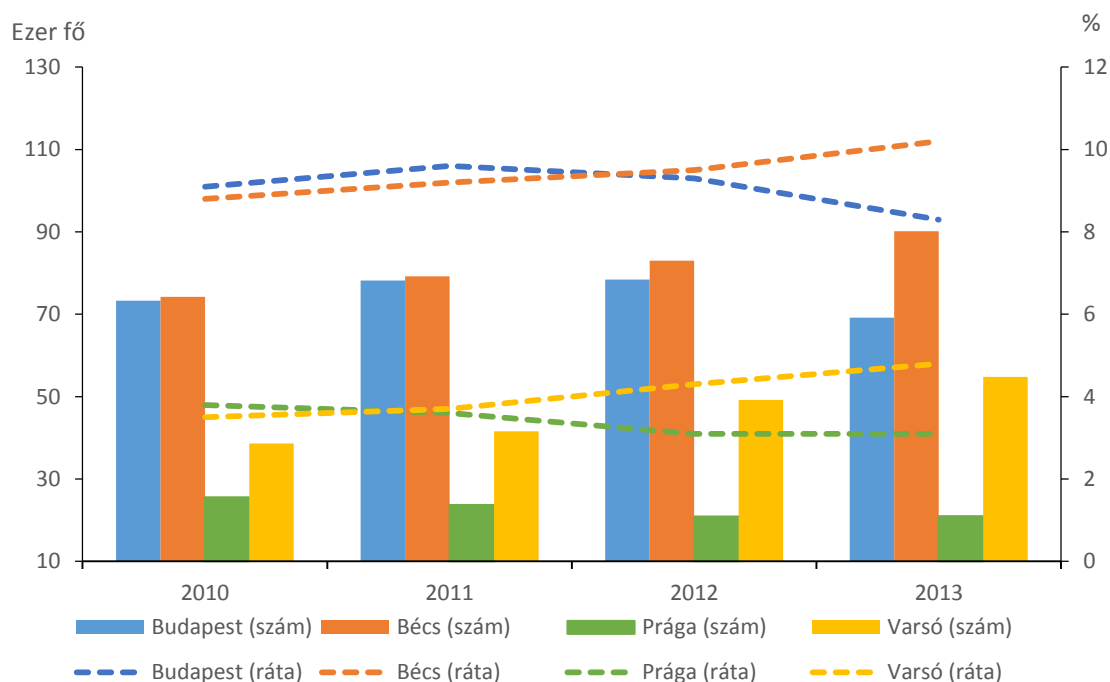
idegenforgalmi adottságait, miközben Bécsnek és (főleg) Budapestnek még vannak kihasználatlan potenciáljai az idegenforgalomban.

III.3. A városok hátrányos gazdasági-társadalmi tényezői

III.3.1. Munkanélküliség

A munkanélküliség globálisan egy fontos városi probléma mind a gazdaságilag fejlett mind a fejletlen országokban. Főként a nyugati világban számos erőfeszítést tesznek az állásnélküliség visszaszorítására, amely nem egyszer sok pénz befektetésével jár. A munkanélküliek nagy terhet jelentenek a gazdaságra, a segélyek kifizetése miatt, ráadásul társadalmi problémákat is okoz (pl. társadalmi egyenlőtlenségek). A hosszú távú munkanélküliség, mely a lehető legrosszabb egy adott terület munkaerejére nézve, elkerülése mindenképp szükséges, különben a gazdasági-társadalmi feszültségek tovább nőhetnek. A foglalkoztatás bővítése így a gazdasági-társadalmi fejlődés és a versenyképesség fokozása végett minden város érdeke, azonban ezt megfelelő politikával és minél (költség) hatékonyabban kell véghez vinni. A 16. ábrán látható a témát két legjobban kifejező mutató: a munkanélküliek száma és a munkanélküliségi ráta alakulása. Meglepő módon a munkanélküliek számában és a ráta tekintetében is Bécs rendelkezik a legnagyobb értékekkel, ráadásul 2010 óta folyamatosan növekednek az értékek, 2013-ra a munkanélküliségi ráta 10% fölé kúszott, amely már jelentősnek mondható. Az osztrák főváros magas munkanélküliségi rátája bizonyos szempontból viszont nem meglepő, hisz az a nagymértékű nemzetközi bevándorlás vele járó folyamata is. A másik rossz irányba haladó város Varsó, ahol négy év alatt csaknem 15-20 ezerrel nőtt a munkanélküliek száma és a munkanélküliségi ráta az 5%-os értéket súrolja, amely Budapest értékéhez képest még mindig jónak tekinthető, de az értékek évről-évre növekednek. A legjobb helyzetben Prága van, melynek mutatói nemcsak évek óta alacsony értékeket mutatnak, de azok folyamatosan csökkennek is. Budapest a vizsgált fővárosok közül azonban egyedülálló módon fordulatot tudott végrehajtani a két mutató értékeinek változásában. A magyar főváros munkanélküliségi indikátorai 2012-ig egyre lelassulva növekedtek, majd zuhanásszerűen 2013-ra értékei a 2010 szint alá csökkentek, mely bravúrosnak számít a térségben. Ha a trendek hasonló irányban haladnak a jövőben fővárosunk esetében, az mindenképp elősegítené a gazdaság nagyobb mértékű dinamizálását, és egyben helyettesítené részben az előnyös tulajdonságokban rejlő hiányosságokat (III. fejezet/2. alfejezet).

16. ábra: A munkanélküliek száma és a munkanélküliségi ráta (2010-2013)

Adatok forrása: KSH: Stadat-táblák (6.2.1.6., 6.2.1.11., frissítés 2014.03.05.), Stadt Wien: Statistisches Jahrbuch (2013), Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Central Statistical Office of Poland: Local Data Bank, Eurostat, [lfst_r_lfu3pers], [lfst_r_lfu3rt], 2014.09.19.

Manapság, főleg az Európai Unióban nagy társadalmi-gazdasági probléma a fiatalok munkanélkülisége, amely a négy vizsgált településen részben hasonlóságokat mutat a munkanélküliség teljes számával. A fiatalok munkanélküliek részesedése az összes munkanélküliből, azonban teljesen más képet mutat, e tekintetben 2012-ben Budapest állt a legjobban. A magyar fővárosban a fiatalok (15-24 éves) munkanélküliek száma²³ a teljes munkanélküliek számának csupán 7,1%-a, míg ez az érték Varsóban 7,6%, Prágában 14,7% és Bécsben 17,5%. Tehát a fiatalok munkanélküliségének problematikája markánsan Bécsben és Prágában jelenik meg. A fiatalok állásnélküliséggel kapcsolatban érdekes megnézni a diplomások munkanélküliségi helyzetét, melynek az összes munkanélkülihez viszonyított arányát tekintve szintén Budapest (9%) birtokolja a legkedvezőbb értéket, majd öt követi sorrendben Bécs (18%), Prága (22,8%) és Varsó (25,7%).

III.3.2. A népesség gazdasági aktivitása

Fontos megvizsgálni a munkaképes korú lakosság gazdasági aktivitását (foglalkoztatottak és munkanélküliek összege) valamint az eltartott és az „eltartó” népesség arányát egy területen belül. Minél nagyobb az eltartottak aránya, annál nagyobb teher

²³ Adatok forrása: KSH: Stadat-táblák: 6.2.1.6. (frissítve 2014.03.05), Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013, Eurostat: [lfst_r_lfu3pers], 2014.09.19

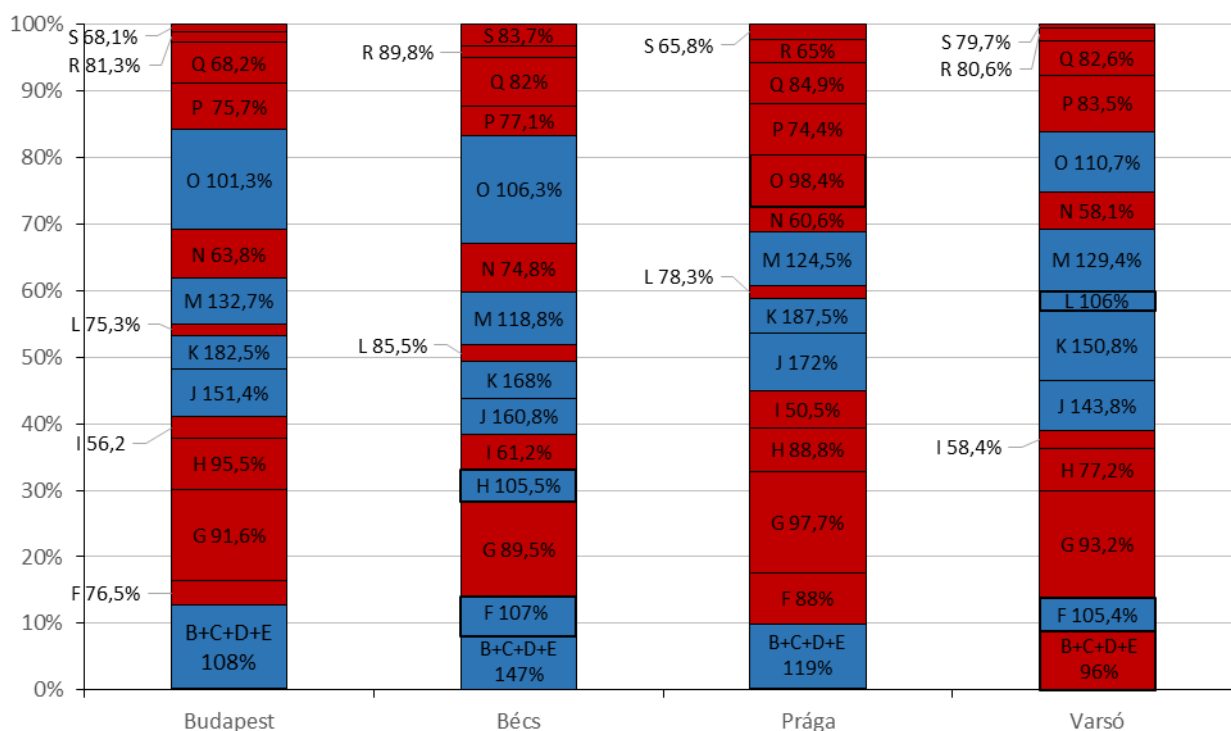
nehezedik az állam és az önkormányzatok vállára főleg szociális és oktatási ügyekben. Nem mindegy, hogy az eltartottak többsége gyermek vagy nyugdíjas, mivel az időskorú népesség eltartása hosszabb ideig tart és több pénzt igényel, mint a fiataloké. Továbbá általában a politika a nagyobb hangsúlyt a fiatal generációk gondoskodására helyezi, mivel ők jelentik a jövő humán erőforrását, míg az idősek sokszor társadalmi perifériára szorulnak. A népesség aktivitása az önkormányzatok és a dolgozó emberekre nehezedő terheket fejezi ki. Az aktivitási arány értékei²⁴ a négy városban különös képet mutat (Varsóra adatot nem találtam, így Mazowieckie adatait veszem számba). 2013-ban az előbb említett mutató értéke Prágában, Bécsben és Mazowieckie régióban nagyjából hasonló volt (76%, 74% és 71%), míg Budapest több nagyságrenddel elmarad tőlük (62%). A magyar fővárosban tehát a munkaképes korú népesség csupán 62%-a aktív gazdaságilag, amely európai léptékben is rendkívül alacsony, így Budapest lakóira és önkormányzatára nehezedik a legnagyobb teher a négy város közül, ráadásul ahogy korábban láthattuk (4. táblázat), az inaktív népesség nagy részét nyugdíjasok teszik ki, így a probléma még nagyobbnak tekinthető. Budapestnek (és Magyarországnak) gyorsan megoldást kellene találnia az aktivitási problémára vagy komoly hátrányba kerülhet versenytársaival szemben. Az utóbbi években az aktivitási arány mind a négy vizsgált területen némiképp javult, a legkisebb mértékben Bécsben, míg a legnagyobb mértékben Mazowieckie-ben.

III.3.3. Társadalmi-gazdasági különbségek, szegénység

További két, városokat feszítő társadalmi probléma a mai világban a társadalomban jelenlévő különbségek, valamint ezzel összefüggésben a szegénység kérdése. A társadalmi különbségek megragadására legalkalmasabb eszköz a jövedelmi viszonyok az adott terület dolgozó lakossága között. A fent említett problémák minden esetben a társadalom stabilitását fenyegeti, ha nagy jelentőségűvé duzzadnak. Természetesen a társadalmon belüli társadalmi különbségek és a szegénység jelensége a világ minden pontján jelen van, csak nem mindegy milyen mennyiségben és minőségben. Mást jelent egy fejlett gazdaságú országban a szegénység, mint egy harmadik világbeli országban, de a nyugati államok között is fel lehet mutatni szignifikáns különbségeket. A városok tehát e két probléma enyhítésére, csökkentésére törekednek mindenhol. A négy vizsgált főváros társadalmi különbségeinek vizsgálatára a teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó havi átlagkeresete alapján tettem kísérletet (17. ábra).

²⁴ Adatok forrása: KSH: Stadat-táblák: 6.2.1.9. (frissítés: 2014.03.05.), Eurostat: [lfst_r_lfp2actrt], frissítés: 2014.09.19.

17. ábra: A teljes munkaidőben alkalmazásban állók eloszlása nemzetgazdasági áganként és átlagos havi keresetük aránya az összesített átlagos havi keresethez képest
(Bécs és Prága: 2011-es adatok, Budapest és Varsó: 2012-es adatok)

Piros szín: Átlagos havi kereset kisebb, mint az összesített havi átlagos kereset, Kék szín: Átlagos havi kereset nagyobb, mint az összesített havi átlagos kereset

Nemzetgazdasági ágak: **A**-Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat (Bp: 45%, Bécs: 53,4%, Prága: 51,8%, Varsó: 85,1%), **B+C+D+E**-Ipar (**B**-Bányászat, **C**-Feldolgozóipar, **D**-Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, **E**-Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, hulladékgazdálkodás), **F**-Építőipar, **G**-Kereskedelem, gépjárműjavítás, **H**-Szállítás, raktározás, **I**-Szálláshelyszolgáltatás, vendéglátás, **J**-Információ, kommunikáció, **K**-Pénzügyi, biztosítási tevékenység, **L**-Ingatlanügyletek, **M**-Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység, **N**-Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység, **O**-Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás, **P**-Oktatás, **Q**-Humán-egészségügyi, szociális ellátás, **R**-Művészet, szórakoztatás, szabad idő, **S**-Egyéb szolgáltatás

Adatok forrása: KSH: Budapest Statisztikai Évkönyve (2012), Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013, <https://www.wien.gv.at/statistik/arbeitsmarkt/tabellen/einkommen-w-oewirtschaft.html>, <https://www.wien.gv.at/statistik/arbeitsmarkt/tabellen/standardbesch-klassen-zr.html> megtekintés: 2014.10.15

Az ábra egyszerre igen sok adatot közöl, megpróbálom rendszerezve ismertetni azokat! Az oszlopdiagramok a négy vizsgált város alkalmazásban állók nemzetgazdasági áganként való eloszlását jelenítik meg. Minden egyes nemzetgazdasági ágban dolgozó csoportnál százalékos értékben kifejeztem a csoport átlagos havi keresetének arányát az összesített átlagos havi keresethez viszonyítva. A jobb átláthatóság kedvéért az összesített átlagos havi kereset értékénél kisebb értékkel rendelkező csoportokat piros színnel, míg az a felett elhelyezkedőket kék színnel jelöltem, amelyek összehasonlításával és a pontos értékek leolvasásával elemezhetjük a települések társadalmának jövedelmi különbségeit. Látható,

hogy a piros és a kék szín eloszlása a négy vizsgálati elem esetében eltérő. Legkedvezőbb helyzetben e tekintetben Bécs van, melynél egyedül az átlagon felüli keresetűek vannak többségben (Piros:46%, Kék:54%), vagyis a teljes munkaidőben dolgozók több mint fele átlagon felül keres. A „színek” tekintetében Budapest rendelkezik a második legelőnyösebb értékkel (Piros:54%, Kék:46%), itt már az átlagon alul keresők vannak többségben. Varsóban a budapestihez hasonló helyzet van (Piros: 56%, Kék:44%), míg Prágában mutatható ki e tekintetben a legnagyobb egyenlőtlenség (Piros: 68%, Kék: 32%), vagyis a dolgozó lakosság döntő többsége átlagon alul keres. Ezek után ne vonjunk le rögtön következtetést a négy város helyzetére, még vizsgáljuk meg pontosan a havi átlagos keresetek százalékos értékét az összesített havi átlagos keresethez képest!

A legnagyobb és a legkisebb havi átlagos kereset közötti különbség is rámutathat a társadalmi különbségek mértékére. E szempontból más képet kapunk, mint az előző vizsgálatnál. Varsó esetében vehetjük észre a legkedvezőbb eredményt, a legmagasabb érték és a legalacsonyabb érték között közel 92%-nyi különbség van, Bécs esetében az az érték 114,5%, Prága esetében 137%, míg Budapestnél 137,5%. tehát Budapest és Prága esetében a legkisebb és a legnagyobb havi keresettel rendelkező dolgozó között legnagyobb a szakadék. Hozzá kell tenni, hogy a négy várost két csoportra lehet osztani, annak tekintetében, hogy hol melyik nemzetgazdasági ág keresői rendelkeznek a legkisebb havi átlag keresettel. Bécsben és Budapesten, mint ahogy arra az olvasó is biztosan számított, a mezőgazdaságban dolgozók rendelkeztek a legkisebb havi jövedelemmel, akik a dolgozó népesség 0,5%-át sem teszik ki. Érdekes módon a másik két városnál más a helyzet! Prágában a legkisebb havi jövedelemmel a vendéglátásban dolgozók rendelkeznek, amely igen érdekes annak tekintetében, hogy Prágában a turizmus igen jelentős, ennek kiderítése azonban nem tartozik e dolgozat hatáskörébe! Varsóban az adminisztratív jellegű és szolgáltatást támogató tevékenységben keresők kapják a legkevesebb havi jövedelmet, még a mezőgazdaságban dolgozók is másfélszer (!) többet keresnek náluk. Prágában és Varsóban a legkisebb havi keresetű dolgozók jóval nagyobb arányt képviselnek az összes dolgozó közül, mint Bécsben és Budapesten a mezőgazdasági dolgozók. Ha a mezőgazdaságban dolgozókat kihagyom a vizsgálatból, akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy Bécsben és Budapesten a különbségek jelentősen csökkennek, így a magyar főváros helyett Prágában lesz tetten érhető a legnagyobb jövedelembeli különbség.

A szegénység, illetve annak elméleti kialakulásának vizsgálatához már a jövedelem adatok euróban kifejezett értékét kell vizsgálnunk. Az összesített átlagos bruttó havi keresetek a következőképpen alakulnak a vizsgálati egységekben: Bécs 2326 euró, Varsó 1206 euró,

Prága 1116 euró, Budapest 940 euró. Bécs és versenytársai között alapvetően nagy jövedelemszintbeli, de egyben árszínvonalbeli különbségek vannak, mint azt már korábban láthattuk (5. ábra). Célszerű a három volt szocialista értékére koncentrálni, mivel a legkisebb havi jövedelemmel rendelkező bécsi csoport értéke 70%-a a legnagyobb havi jövedelemmel rendelkező budapesti csoportnak, amely mutatja az óriási különbséget a két város jövedelmi viszonyai között. Ha a három volt szocialista főváros árszínvonalát közel hasonlóan feltételezzük, akkor kirajzolódnak a jövedelmek valós értékei közötti különbségei, ami szerint Budapest van a legrosszabb helyzetben. A magyar fővárosban a mezőgazdasági keresők, illetve a turizmusban dolgozók átlagosan 200-300 euróval kevesebbet keresnek, mint Varsó legkisebb havi átlagos keresetével rendelkező csoportja. (A legnagyobb havi átlagos keresetével rendelkezők csoportjánál is hasonló különbségeket észlelhetünk csak Prágával szemben).

A most ismertetett adatok és a munkanélküliségi statisztikák alapján (16. ábra) kijelenthető, hogy nagy valószínűséggel Budapestet veszélyezteti leginkább az egyre fokozódó elszegényedés, mivel nagy munkanélküliségi rátája mellé igen alacsony jövedelmi adatok párosulnak az adott árszínvonalon. Remélhető, hogy a munkanélküliségi ráta javuló tendenciájának köszönhetően valamelyest javulni fog a helyzet Budapesten. Bécsset is ki kell emelni, hiszen feltehetően a nagyarányú munkanélküliséget nem a belső gazdaság problémái okozzák, hanem például a nagymértékű nemzetközi bevándorlás. Varsó helyzete nem mondható még stabilnak, habár a jövedelmek az árszínvonalhoz mérve magasnak mondhatók, de az utóbbi időkben töretlenül növekvő munkanélküliség rontja a város társadalmi-gazdasági helyzetét. Talán Prága lehet a legbizakodóbb, amelynek havi kereseti értékei árszínvonalához képest magasnak mondható és a munkanélküliségi ráta amúgy is alacsony értékei lassanként csökkennek tovább.

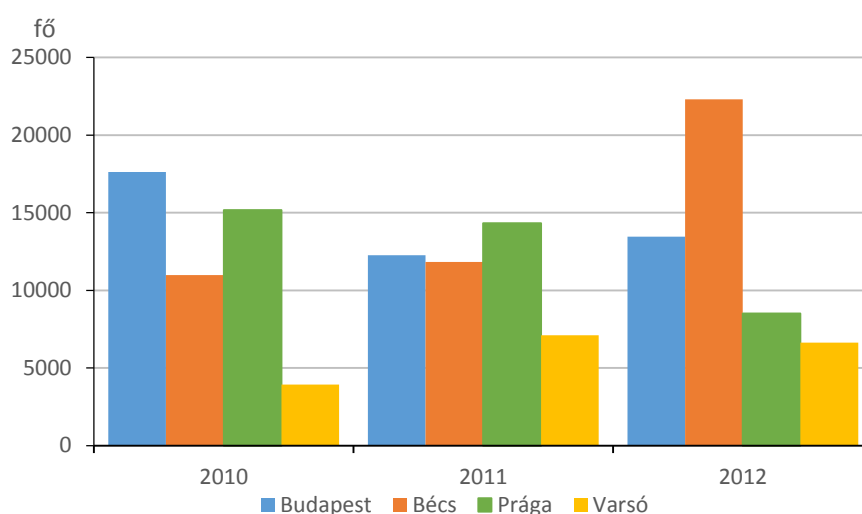
III.3.4. Bevándorlás

A bevándorlás kérdésköre Európa nyugatabbi felén már ma is égető problémát jelent, míg Közép-Európában ez a jelenség napjainkban csak kibontakozóban van. A bevándorlás egy részről értelmezhető pozitív folyamatként, a munkaerő biztosítása végett, de manapság inkább negatív folyamatként látják a kutatók és politikusok, mivel az Európába vándorolt népesség nagy része kulturális jellemzőiket és műveltségi színvonalukat tekintve számos esetben élesen elkülönülnek, sokszor térben is szegregálódnak a helyi népességtől. Ezeken kívül a bevándorlók sokasága megterheli az adott város infrastruktúráját, ezzel újabb gondokat okozva a településnek. Magát a migrációt két nagyobb részre lehet bontani: a belföldi és a

nemzetközi vándorlásra. Az előbb is vázolt problémák főleg a nemzetközi vándorlás esetében fordulnak elő, de a nagyarányú belföldi bevándorlási is számos terhet róhat a városra.

A 18. ábrán látható az összes vándorlás különbözete a négy városra vonatkozóan. Ami csak erről az ábráról kiderül, hogy a három vizsgált évben Bécs, Budapest és Prága vándorlási egyenlege viszonylag hasonló volt (kivéve 2012-ben Bécs jelentős kiugrása miatt), míg Varsó értékei csak közelíti versenytársai értékét. Azonban ha az összes vándorlási különbözetet lebontjuk belföldi és nemzetközi vándorlások egyenlegére, akkor markáns különbségeket vehetünk észre. A 2012. évi adatok alapján a belföldi vándorlási egyenleg esetében Budapest, míg a nemzetközi vándorlási egyenlegnél Bécs emelkedik ki versenytársai közül. A magyar főváros belföldi vándorlási egyenlege 2012-ben több mint másfélszer akkora volt (10 ezer fő), mint Varsóban, és több mint kétszer annyi volt, mint Bécsben és Prágában. A nemzetközi vándorlásnál az osztrák főváros kiugrása még jelentősebb: Bécs értéke majdnem négyszerese volt (22 ezer fő) Budapest és Prága értékének, míg Varsó egyenlege éppen pozitív volt (100 fő).

18. ábra: Összes vándorlás (belföldi, nemzetközi) különbözete (2010-2012)

Adatok forrása: KSH: Stadat-táblák (6.1.4., frissítés: 2014.07.03.), Statistik Austria: StatCube, Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Central Statistical Office of Poland: Local Data Bank

El lehet mondani, hogy a több problémát és konfliktust okozó nemzetközi vándorlás a négy vizsgált város közül csak Bécsben jelentős, míg a vándorlás tényezője Varsóban a legelhanyagolhatóbb. Tehát a bevándorlás problematikája (külföldi és belföldi egyaránt) legjobban az osztrák fővárost, közepes mértékben (erősödő mértékben) a magyar és a cseh, míg legcsekélyebb mértékben a lengyel fővárost érinti.

III.3.5. Bűnözés

A bűnözés is tipikusan egy nagyvárosi jelenség, mely semmiképpen sem elfogadható egy békés, fejlődni szándékozó településen. A jelenség Európában sokszor összefüggésben van a nagymértékű bevándorlással. A nagymértékű kriminalitás nemcsak a lakosság, de a gazdasági szereplők szemében is rossz fényt vet a városra, ezen kívül az államnak kötelessége állampolgárai védelmében minél jobban visszaszorítani azt. A bűnözés mértékét a négy városban négy mutató alapján²⁵ jól demonstrálható. Most abszolút adatok bemutatására kerül sor, de emlékezzünk rá, hogy Prága esetében az alacsonyabb értékek megtévesztőek lehetnek! A gyilkosságok száma egy igen fontos indikátor, mivel az nagymértékben az emberi lét biztonságára utal az adott helyen. E mutató alapján két csoport képezhető: Bécsben és Prágában 2010-ben 20 ember életénél kevesebbet oltottak ki, míg Budapesten és Varsóban ez az érték 30-nál is nagyobb. Ha az anyagi/értékbeli veszteségeket vesszük számba, vagyis a rablások, betörések és gépjárműlopások számát, már más képet kapunk. Rablások és betörések számának tekintetében a sorban messze Bécs áll a legrosszabb helyen, rablások száma az osztrák fővárosban (3100 db) több mint kétszerese, betörések száma (9300 db) több mint másfélszerese a második legrosszabb város értékének (Budapest és Varsó). Gépjárműlopások esetében Budapest és Prága szerepelt a legrosszabbul (4500 feletti eset), míg Bécs és Varsó kicsit jobban (3000 eset alatt). Az adatok szerint a négy város kriminalitás szintje hasonló, Prága kissé jobb (kivéve a gépjárműlopások tekintetében), míg Bécs kissé rosszabb helyzetben van. Az osztrák főváros hátrányos értékei valószínűleg összefüggésbe hozható a nagyarányú nemzetközi bevándorlással.

Érdekes megnézni, hogy a négy város helyi lakosai hogyan látják városuk helyzetét²⁶. A biztonságérzet és az emberekben való megbízás terén Bécsben vélekedtek a legpozitívabban, míg legnegatívabban Budapesten, Prága és Varsó e tekintetben a két előbbi város között helyezkedett el. Tehát láthatjuk, hogy az adatok az osztrák fővárost nem éppen biztonságosnak tüntetik fel, de a lakosok mégis elégedettek a város helyzetével.

III.3.6. Környezeti problémák

A környezeti tényező napjainkban egyre nagyobb súllyal kerül számításba egy város komplex vizsgálatánál, főleg az élhetőségi vizsgálatoknál. Egy terület szebb, tisztább természeti környezete a lakosok egészségi-mentális állapotának javítása mellett, jelentős

²⁵ Adatok forrása: Eurostat: [crim_gen_reg] (frissítve: 2014.01.21.), Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013

²⁶ Forrás: European Commission (2013): Perception survey of 79 European cities, Quality of life in cities

vonzóhatást fejthet ki a bevándorlókra, turistákra és gazdasági szereplőkre. A környezeti faktor jelentőségét jelzi például a minden évben kihirdetett világ zöld fővárosa rang vagy a mindenféle zöld városok ranglistái is. Egy terület környezeti állapotának mérésére sok mutató létezik, melyek közül négyet emelnék ki, valamint a korábban már ismertetett, Európai Bizottság által készített felmérésből²⁷ négy tényezőre vonatkozó lakossági véleményt is közölnék. A négy statisztikai indikátorom a zöld területek és védett területek aránya, az egy főre jutó szemétmennyiség, valamint a levegőminőség (5. táblázat). Az Air Quality Index értéke minél kisebb annál kedvezőbb!

5. táblázat: Négy környezeti állapotot bemutató statisztikai mutató

	Zöld területek aránya (2013)	Védett területek aránya (2013)	Szemétmennyiség/fő (2009)	Air Quality Index (2014) ²⁸
Budapest	14,0%	19,0%	0,4 tonna/fő	27,8
Bécs	49,0%	41,0%	0,7 tonna/fő	94,2
Prága	15,0%	11,6%	0,3 tonna/fő	45,2
Varsó	14,7%	23,6%	1,1 tonna/fő	52,6

Adatok forrása: Stadt Wien: Statistisches Jahrbuch (2013), Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013, Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013, Budapest Főpolgármesteri Hivatal: Budapest Környezeti állapotértékelése (2013), Eurostat, [env_rwas_gen], 2014.04.10., <http://aqicn.org/map/europe/>, megtekintés: 2014.10.19.

A táblázat adatai alapján természetesen nem vonhatunk le általános érvényű következtetést, mindenesetre az értékek igen változóak városonként és mutatónként! Hogy még tisztább képet kapjunk a vizsgálati egységek környezeti állapotáról, nézzük meg, hogy a helyi lakosoknak mi a véleménye a város levegőjéről, zajszintjéről, zöld területeiről és tisztaságáról, ezekkel is bővítve egy kicsit a mutatók körét. Bécs lakosai voltak a kérdések többségében a legelégedettebbek városuk állapotával, míg a budapestiek a legelégedetlenebbek. Igen érdekes, hogy az Air Quality Index alapján a magyar főváros levegője kifejezetten jó, míg a lakosok az ellenkezőjéről vélekedtek.

III.4. Saját versenyképességi mutató bemutatása

III.4.1. A mutató módszertana

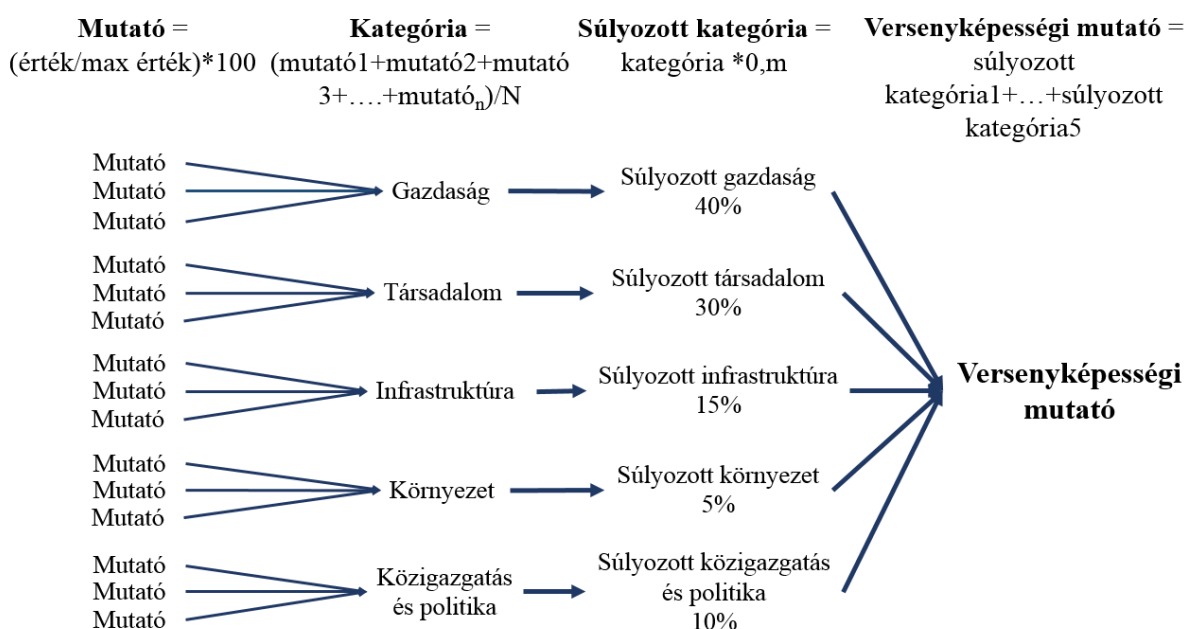
Az előbb ismertetett statisztikai adatok, kiegészítve sok más adattal alkalmasak arra, hogy városonként összegezve egy saját mérőszámot adjon ki. Az indikátorokból Bennett-féle

²⁷ European Commission (2013): Perception survey of 79 European cities, Quality of life in cities

²⁸ Adatok forrása: <http://aqicn.org/map/europe/>, megtekintés: 2014.10.19., az oldalon megjelenített adatok óráról órára változnak az aktuális helyzetnek megfelelően, így három különböző időpont (hétfő, hétköznap délután és este) értékeit átlagoltam. (További megtekintések alkalmával eltérő arányokkal, de azonos sorrendet figyeltem meg a négy város tekintetében)

komplex mutatót készítettem, vagyis a legkedvezőbb érték százalékában fejeztem ki a négy város adatait. A mutatókat főbb kategóriákba rendeztem (gazdaság, társadalom, infrastruktúra, környezet, közigazgatás), vagyis az egyes mutatók százalékos értékeit minden egyes város esetében átlagolva jött ki a kategória eredménye. Azonban az egyes kategóriákhoz súlyokat rendeltem, amelyek a kutatóintézetek összesített rangsoránál is hasonlóak lesznek (ld. IV. fejezet), majd az egyes kategóriák súlyozott értékeit összeadva jött ki a vizsgált fővárosok versenyképességi mutatója (19. ábra). A mutató értékei 0 és 100 között változhatnak, minél magasabb a pontszám annál kedvezőbb helyzetben van az adott város. A mutató dimenziótlan.

19. ábra: A saját versenyképességi mutató összetevői és kiszámítása

N=összes mutató száma, m=kategóriák súlyától függő szám

A saját versenyképességi mutató 10 gazdasági, 14 társadalmi, 11 infrastrukturális, 4 környezeti és 7 közigazgatási (-politikai) statisztikai indikátorból áll össze. Tehát a 46 statisztikai mutató a városok életének nagy részére kiterjednek, de természetesen nem mindre, csak az általam fontosnak ítélt részére, illetve arra, amelyre megfelelő, összeegyeztethető adatokat találtam. Olyan különleges, nem minden esetben egy ilyen kutatásba bevont mutatót is használtam, mint a legnagyobb árbevételező cégek, a rablások száma vagy az öngyilkosságok száma. Továbbá van egy mutató, a motorizációs ráta, melynek értékeit kétszer számítottam a mutatóba, mivel a személygépkocsi-ellátottság utalhat a gazdasági-társadalmi fejlettségre, ugyanakkor a környezettudatos gondolkodás jegyében igen hátrányos is egy város számára. A

versenyképességi mutató összeállításában szerepet játszó indikátorokról, kategóriákról és értékeiről bővebben az 2. és 3. számú mellékletben lehet olvasni.

III.4.2. A négy város statisztikákon alapuló versenyképessége

A 46 statisztikai mutató kategóriákba sorolása és a kategóriák súlyozása és összegzése után kijött eredmény némiképp meglepetésre ad okot, főként, ami Budapest értékét és helyezését illeti. Habár a III. fejezet 2.-3. alfejezetében ismertetett főbb adatok alapján a magyar főváros helyzete nem tűnt túl fényesnek, de jelentős számú statisztikai mutató összegzéseként is utolsó helyezést ért el igen rossz összesített értékekkel. Budapest nagy hiányosságokat könyvelhet el versenytársaival szemben a gazdaság, a társadalom és a közigazgatás kategóriákban, amelyeket felépítő mutatókról a 2. számú mellékletből, valamint az egyes kategóriák összesített értékeiről a 3. számú mellékletből tájékozódhat az olvasó. A magyar főváros számára továbbá eléggé elszomorító, hogy a mutató összesített értéke majdnem 20 értékponttal kevesebb, mint Prágáé. Varsó vártnál kedvezőbb értékei meglepetésre adnak okot, főleg ami a társadalom kategóriát illeti. Ami bizonyosan nem ad meglepetésre okot, az Bécs és Prága helyezése, habár a cseh főváros a gazdaság és a társadalom kategórián belül igen közel került az osztrák fővároshoz. Továbbá érdekes az összesített mutató esetében, hogy Bécs és Prága között kisebb a távolság, mint a cseh főváros és Varsó között. Tehát a csak statisztikai adatokon alapuló rangsorolás alapján Prága egyértelműen elszakadt Varsótól és Budapesttől, de még mindig távol van az osztrák fővárostól.

6. táblázat: A saját versenyképességi mutató és annak összetevőinek értékei
(zárójelben a négy város közül elért helyezések)

	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
Összesített	55,6 (4)	82,6 (1)	75,1 (2)	62,3 (3)
Gazdaság	44,9 (4)	76,5 (1)	76,1 (2)	48,9 (3)
Társadalom	64,2 (4)	84,4 (1)	83,7 (2)	83,7 (2)
Infrastruktúra	58,6 (3)	88,4 (1)	68,5 (2)	54,4 (4)
Környezet	62,3 (2)	68,1 (1)	54,9 (3)	41,8 (4)
Közigazgatás	64,2 (4)	100,0 (1)	65,3 (3)	73,4 (2)

Forrás: Saját szerkesztés

Összegzésként elmondható, hogy a saját számításokon alapuló mutatóm eredményei kimutatták Bécs óriási előnyét versenytársaival képest, Prága elszakadását a két volt

szocialista fővárostól, Varsó igen gyenge, valamint Budapest (adottságaihoz viszonyított) igen hátrányos helyzetét (6. táblázat).

III.4.3. Lakossági vélemények összehasonlítása a statisztikai adatokkal

A saját versenyképességi mutatón belül külön ki szeretném emelni a társadalom kategóriát, melyen belül egy igen sokatmondó és komplex mutató is helyet kapott. A lakossági elégedettség a várossal 24 darab mutató Bennett-féle komplex mutató módszerével kiszámolt indikátor, mely nemcsak a lakosok szemszögéből mutatja be a várost, de a népesség optimizmusát, illetve pesszimizmusát is ki lehet következtetni azokból. Az Európai Bizottság 2013-as 79 európai városra kiterjedő Quality of life in cities című kiadványa a városok 41 ezer lakosát kérdezte a városban élt életükkel kapcsolatban. A 24 mutató között találunk a városok tömegközlekedésére, oktatására, életminőségére, a biztonsággal vagy éppen a tisztaságára vonatkozó lakossági felméréseket. A 4. számú mellékletben feltüntettem a 24 kérdésre adott egyetértő/elégedett válaszok arányát az összes válaszból az egyes városok esetében.

A 24 indikátor elemzéséhez készítettem egy azok felhasználásával készült táblázatot, mely ugyanazokkal a kategóriákkal és súlyokkal rendelkezik, mint a saját versenyképességi mutató táblázatában. Az egyes indikátorok kategóriákba való sorolását szintén a 4. számú mellékletben lehet megtalálni. Természetesen a saját versenyképességi mutató és a lakosok véleményén alapuló mutatók egyes kategóriái sokszor teljesen eltérő minőségű indikátorokból tevődnek össze, valamint az összesített mutató értéke a két esetben különböző számú mutatókból lett kiszámolva (saját versenyképességi mutató: 46 db, lakosok véleményén alapuló mutató: 24 db). A 7. táblázatra tekintve láthatjuk, hogy a lakosok véleménye városukról és annak egyes összetevőiről sok helyen gyökeresen más, mint a tisztán statisztikai mutatókon alapuló saját mutatómnál volt. Észrevehető, hogy az összesített mutató értéke alapján kialakult rangsor és az értékek egymáshoz viszonyított aránya más, mint a saját mutatómnál volt. Bécs itt is komoly előnnyel vezet, sőt a lakosok véleménye szerint az osztrák főváros még előkelőbb pontokat kapott versenytársaihoz viszonyítva. A második helyen meglepetésünkre Varsó következik, melyet statisztikai adatai alapján nem erre a helyre sorolt volna az olvasó. Prága kissé rosszabbul, míg Budapest kissé jobban szerepelt a lakosok szerint, mint a statisztikai adatok alapján. Bécs és Prága értékei nem szorulnak akkora magyarázatra, hiszen nagyjából hasonló eredmények jöttek ki, mint a statisztikai adatokon alapuló rangsorban, habár Prága közigazgatási kategóriájának értéke kirívóan alacsony. Varsó helyzete érdekes, hiszen statisztikai adatok gyengesége nem feltételezte volna azt, hogy a

lakosságnak ilyen jó a véleménye fővárosuk helyzetéről. Főleg az infrastruktúrát értékelték igen jóra a lengyel főváros lakói, illetve a gazdasági helyzetet. Habár Varsó lakóinak ítélete gyökeresen eltér a statisztikai adatokétól, az mindenképpen bizakodásra adhat okot a lengyel fővárosnak, hiszen lakói minden bizonnyal szeretik városukat és optimisták a jövőt tekintve. Budapestről csak kisebb változások érzékelhetők az egyes kategóriák egymáshoz viszonyított arányaiban, csupán a közigazgatás kategóriában elért magas pontszám lepheti meg az olvasót.

7. táblázat: Az Európai Bizottság lakossági elégedettségi felmérése alapján kialakított városi rangsor

(zárójelben a négy város közül elért helyezések)

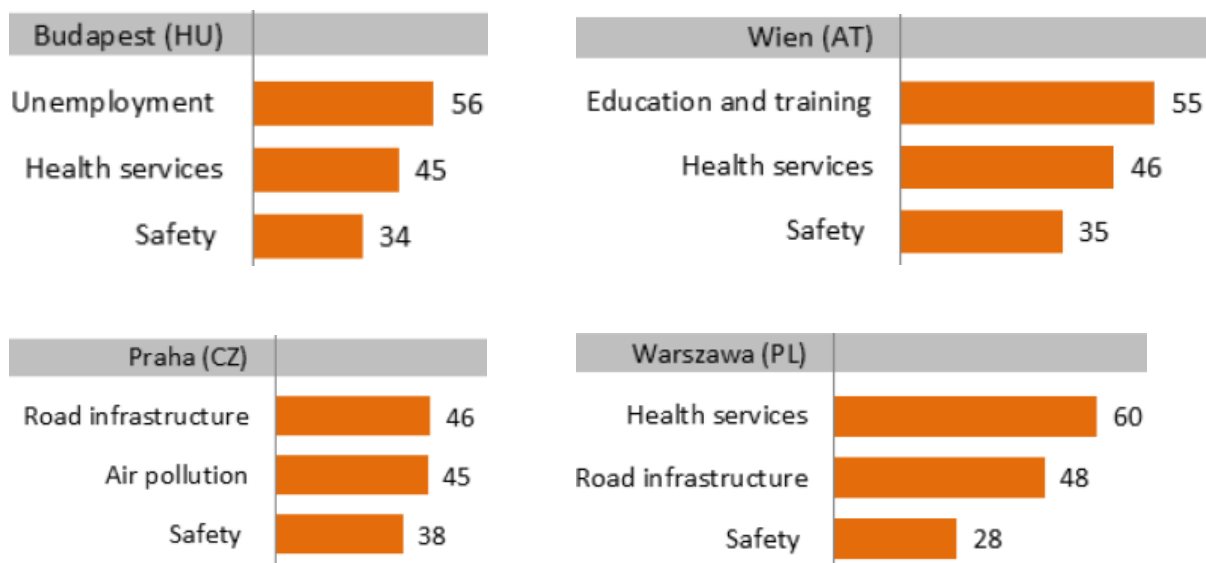
	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
Összesített	68,5 (4)	90,4 (1)	78,7 (3)	83,3 (2)
Gazdaság	61,2 (4)	78,6 (2)	81,8 (1)	76,8 (3)
Társadalom	72,0 (4)	98,3 (1)	79,6 (3)	87,1 (2)
Infrastruktúra	75,3 (4)	96,4 (1)	93,3 (2)	81,9 (3)
Környezet	56,9 (4)	99,7 (1)	64,8 (3)	78,7 (2)
Közigazgatás	82,6 (2)	100,0 (1)	48,4 (4)	63,4 (3)

Forrás: Saját szerkesztés

Mindamellett, hogy a magyar fővárosnak vannak gondjai, szerintem Budapest lakói túlzottan borúlátóak, ugyanis olyan válaszokban is rendkívül rosszul ítélték meg a fővárost, amelyben egyébként nem áll rosszul, ilyen volt például a tömegközlekedés állapota (51% elégedett) vagy a levegő tisztasága (47% elégedett). Budapestnek sajnos nem ad bizakodásra okot az Európai Bizottság ezen tanulmánya, de arra mindenképp jó, hogy diagnosztizálhattuk fővárosunk egy újabb problémáját, a lakók túlzott pesszimizmusát, amelyet véleményem szerint nem feltétlenül a jelen problémái váltanak ki, hanem a múlt hatásai.

További érdekesség, hogy a megkérdezettek, melyik három fő problémát emelték ki a városukban, melyek megoldásra várnak (20. ábra). A legégetőbb megoldásra váró probléma nem egyezik a négy városban, de a biztonság kérdése mind a négy városban jelen van. Ez a felmérés is rámutathat a négy város lakóinak gondolkodására és életszemléletére.

20. ábra: A lakosok véleménye városuk három legfőbb megoldásra váró problémájáról (2013)

Forrás: European Commission (2013): Perception survey of 79 European cities, Quality of life in cities

IV. Városi rangsorok ismertetése, módszertanuk és a négy vizsgált főváros elért helyezései

E fejezetben 21 városrangsorról lesz szó, mely közül ötöt részletesen fogok bemutatni. A rangsorok között találhatunk igen bonyolult tudományos számításokkal összeállított listákat, egyszerűbb módszerekkel számolt listákat, valamint a legegyszerűbben összeállított, véleményeken, szavazatokon alapuló városrangsorokat is. A rangsorok többsége a világ több nagyvárosát vizsgálja, de vannak olyanok, amelyek csak európai városokat vagy meghatározott számú várost rangsorolnak. A négy vizsgált város helyezéseit, elért eredményeit a legtöbb helyen részletesen ismertetem és táblázatokba is foglaltam. A most következő városrangsorok képet adnak nekünk Budapest, Bécs, Prága és Varsó globális városhálózatban elfoglalt helyéről, betöltött szerepükről és a legfontosabb tulajdonságaikról, valamint egymáshoz viszonyított erőviszonyairól is. A fejezet végén, hogy egy kicsit rendet tegyek a városrangsorok, a vizsgált települések főbb tulajdonságainak erősségei és gyengeségei között, készítettem a nagyobb ismertetett listák alapján egy saját rangsort, melyben egyedi kategóriák alapján jellemzem a négy fővárost.

IV.1. Globalization and World Cities Research Network (GaWC) városrangsora

A világ városainak egyik első rangsorolását a GaWC kutatási hálózat alkotta meg még az előző évezredben és azóta elég sűrűn frissítik listájukat. A GaWC hálózatot az Egyesült Királyságbeli Loughborough Egyetem Földrajz Tanszéke hozta létre, amely főleg a világ városainak külkapcsolataira fókuszál, de sok más szervezettel és kutatóintézettel ellentétben a városok belső struktúráját is figyelembe veszi a vizsgálatánál. A GaWC ma a globális városokat vizsgáló vezető kutatóintézet, ahol a városok közötti kapcsolatok mellett olyan tényezőket is alaposan vizsgálnak és figyelembe vesznek, mint a nemzetközi kereskedelem, a fenntarthatóság, a várospolitikai és a logisztika. A kutatóintézet kutatásait sok helyen és sokféleképpen közli, egyrészt az interneten keresztül, másrészt nyomtatott kiadványokban. A kutatóintézetnek több száz tudós és egyéb szakértő dolgozik. A GaWC kutatásai azt sugallják, hogy jelenleg a világ ma inkább városközpontú, mint állam központú.

A kutatóintézet a számításait úgy végzi, hogy az adott városok meghatározó tényezőiből kiszámolja azok városhálózatba való integrációjának fokát és utána különböző csoportokba osztja azokat. A városhálózatba való integráltság szerint a városok alfa, béta és

gamma csoportokba vannak osztva és azokon belül is három-három csoport van megkülönböztetve + , illetve – jellel, kivételnek számít az alfa csoport ahol létezik ++ csoport is. Értelemszerűen az alfa++ csoporttól a gamma- csoportig gyengül a városhálózatba integráltság foka. Az alfa városok általában képesek befolyásuk alatt tartani nagyobb területeket, mint kontinenseket, több országot és régiót. A béta városok csupán a saját országukat vagy kisebb régiót tudnak befolyásuk alatt tartani, míg a gamma városok csak kisebb államokat és régiókat kötnek be a világgazdaságba.

2012-es elemzés szerint Budapest a béta+ csoportba került, míg versenytársai mindegyike alfa– minősítést kapott, tehát fővárosunk 2012-ben igencsak le volt maradva versenytársaitól (21. ábra). Még érzékelhetőbbé válik a különbség, ha megnézzünk milyen városokkal került egy csoportba Budapest és melyekkel Bécs, Varsó és Prága. Míg az alfa– csoportban olyan gazdag nagyvárosokat találunk, mint San Francisco, Washington vagy Stockholm, addig a béta+ csoportban olyan elmaradottabb országok fővárosait is megtalálhatjuk, mint Ukrajna vagy Románia. Tehát megállapítható, hogy Budapest versenytársainak integráltsága a globális városhálózatba erősebb a GaWC legfrissebb adatai szerint.

A GaWC 2000-ben, 2004-ben, 2008-ban és 2010-ben készített vizsgálatát is érdemes elemezni, amelyekben a négy vizsgált város besorolásának változásáról kapunk információt. 2000-ben Prága állt a legkedvezőbb helyen az alfa– csoportban, míg a többi város béta+ besorolást kapott. 2004-ben Budapest és Varsó felkerült az alfa– csoportba, míg Prága visszaesve, Béccsel a béta+ csoportba tartoztak. 2008-ban mind a négy város alfa– besorolást kapott. 2010-ben fővárosunk két csoportnyit visszaesve csak béta besorolást kapott, Prága béta+, míg Bécs és Varsó alfa– besorolást.

Észrevehető, hogy a GaWC városrangsorai szerint Budapest elhelyezése volt a legingadozóbb és a legrosszabb helyezést is a magyar főváros érte el, melynek egyértelmű oka a 2008-ban kirobbant gazdasági világválság volt (8. táblázat). Prága helyzete is hasonlóan ingadozó volt a 2000 és 2012 közötti időintervallumban, míg Bécs és meglepő módon Varsó helyzete volt a legstabilabb. A GaWC városrangsora szerint Budapestet és Prágát jobban érintette a gazdasági világválság, mint két másik versenytársukat.

21. ábra: Alfa és béta világvárosok 2012-ben

Alfa++	Alfa+	Alfa	Alfa-	Béta+	Béta	Béta-
London	Hong Kong	Chicago	Szöul	Bangalore	Ho Si Minh	Guatemala város
New York	Párizs	Mumbai	Johannesburg	Lisszabon	Bogotá	Lyon
	Szingapúr	Milánó	Buenos Aires	Koppenhága	Auckland	Panamaváros
	Shanghaj	Moszkva	Bécs	Santiago	Montevideo	San Jose
	Tokió	Sao Paulo	San Francisco	Kanton	Caracas	Pozsony
	Peking	Frankfurt	Isztanbul	Róma	Rijád	Minneapolis
	Sidney	Toronto	Jakarta	Kairó	Vancouver	Tunisz
	Dubai	Los Angeles	Zürich	Dallas	Chennai	Nairobi
		Madrid	Varsó	Hamburg	Manchester	Cleveland
		Mexikóváros	Washington	Düsseldorf	Oslo	Lagos
		Amszterdam	Melbourne	Athén	Brisbane	Abu Dzabi
		Kuala Lumpur	Új Delhi	Manila	Helsinki	Seattle
		Brüsszel	Miami	Montreal	Karacsi	Hanoi
			Barcelona	Philadelphia	Doha	Szófia
			Bangkok	Tel Aviv	Casablanca	Riga
			Boston	Lima	Stuttgart	Port Louis
			Dublin	Budapest	Rio De Janeiro	Detroit
			Tajpej	Berlin	Genf	Calgary
			München	Fokváros		Denver
			Stockholm	Luxembourg		Perth
			Prága	Houston		Kalkutta
			Atlanta	Kijev		San Diego
				Bukarest		Amman
				Bejrút		Antwerpen
						Manama
						Birmingham
						Nicosia
						Quito
						Rotterdam
						Belgrád
						Monterrey
						Almati
						Sencsen
						Kuvaitváros
						Haidarábád
						Edinburgh

Forrás: A GaWC adatai alapján saját szerkesztés²⁹

²⁹ <http://www.lboro.ac.uk/gawc/world2012t.html>, megtekintés: 2014.04.21

8. táblázat: Budapest és versenytársainak besorolása a GaWC egyes városrangsoraiban

	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
2000	<i>béta+</i>	<i>béta+</i>	<i>alfa-</i>	<i>béta+</i>
2004	<i>alfa-</i>	<i>béta+</i>	<i>béta+</i>	<i>alfa-</i>
2008	<i>alfa-</i>	<i>alfa-</i>	<i>alfa-</i>	<i>alfa-</i>
2010	<i>béta</i>	<i>alfa-</i>	<i>béta+</i>	<i>alfa-</i>
2012	<i>béta+</i>	<i>alfa-</i>	<i>alfa-</i>	<i>alfa-</i>

Forrás: A GaWC adatai alapján saját szerkesztés

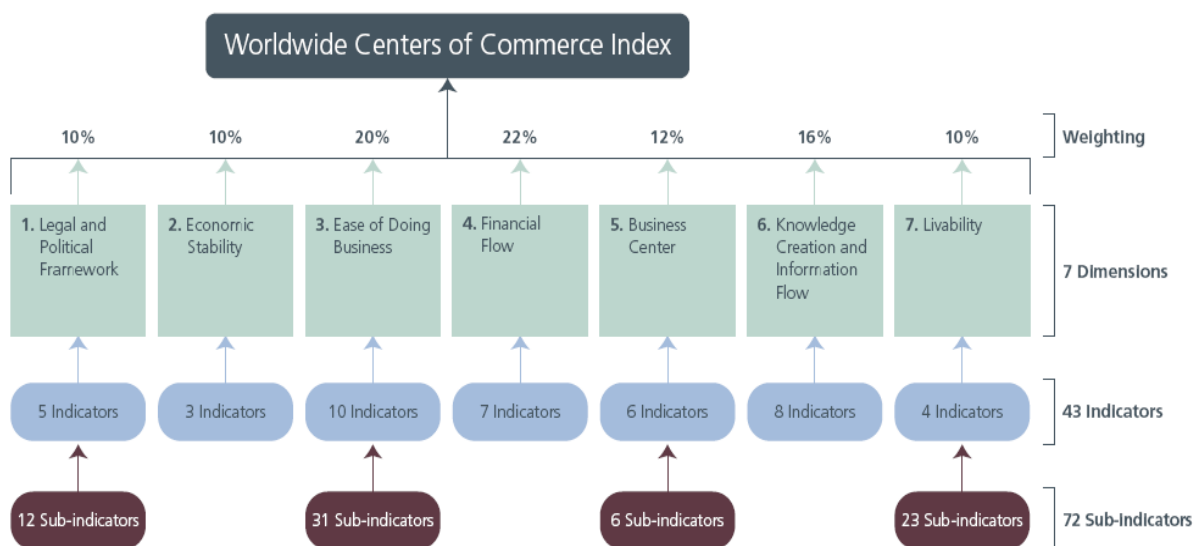
IV.2. MasterCard Worldwide: Worldwidedcenters of Commerce Index (2008)

Bár nem a legfrissebb felmérés, de a The MasterCard 2008-ban 7 dimenzió, 43 indikátor és 74 szub-indikátor alapján rangsorolta a világ gazdaságának vezető városait, tehát egy igen részletes és sok szempontot figyelembe vevő elemzésről van szó. A szervezet 2006-ban döntötte el, hogy létrehozza a világ vezető városainak listáját, amikor is az emberi történelem során először éltek többen városokban, mint falvakban. A mutató 7 dimenziója a következő: jogi és politikai keretek (1), gazdasági stabilitás (2), vállalkozás létrehozásának bonyolultsága (3), pénzügyi folyamatok (4), üzleti centrum (5), tudásteremtés és információáramlás (6) és élhetőség (7). Az adott város állami intézményeinek elemeit a jogi és politikai keretek, a globális bekapcsoltságot az üzleti centrum és a pénzügyi folyamatok, a kockázati tényezőt a gazdasági stabilitás dimenziója jellemzi. Az élhetőség (életminőség, egészségügy, szabadság stb.), a vállalkozás létrehozásának bonyolultsága (vállalkozás kezdésének vagy befejezésének módja, alkalmazottak felvétele stb.); és a tudásteremtés és információ áramlása (egyetemek, kutatóintézetek, K+F stb.) dimenziók tipikusan a 21. századi várostól elvárt tényezők jellegzetességeit tükrözik, amelyek a gazdasági elemzésekben nem mindig bukkannak fel.

A dimenziók azonban a mutató végeredményéhez különböző súlyokkal járulnak hozzá, így a pénzügyi folyamatokhoz rendelték a legnagyobb, a gazdasági stabilitáshoz és az élhetőséghez a legkisebb súlyt. A mutató értéke dimenziótlán és minél magasabb annál kedvezőbb (22. ábra). A világ 75 legnagyobb gazdasági súllyal rendelkező városai közül Budapest az 52., Bécs a 26., Prága a 49., míg Varsó az 59. helyet érte el. A 2007. évi

rangsorhoz képest Budapest 12, Prága 8, Varsó 10 helyet rontott, míg Bécs 4 helyet javított. Tehát a MasterCard Worldwide kutatásából eddig azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Bécs egyértelműen felette áll versenytársainak, sőt pozícióján javítani is tudott egy év alatt. Budapest és Prága jócskán lemaradva Béctől közel állnak egymáshoz, míg Varsó kissé le van szakadva versenytársaitól.

22. ábra: A WorldwideCenters of Commerce Index összetevői és súlyuk

Forrás: MasterCard Worldwide: Worldwide of Commerce Index (2008)

9. táblázat: A Worldwide Centers of Commerce Index és egyes dimenzióinak értéke (2008)
(zárójelben a négy város közül elért helyezések)

	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
Mutató értéke	44,52 (3)	52,52 (1)	45,5 (2)	41,26 (4)
Jogi és politikai keretek	65,08 (4)	85,45 (1)	74,16 (2)	67,37 (3)
Gazdasági stabilitás	79,32 (3)	92,42 (1)	86,51 (2)	75,84 (4)
Vállalkozás létrehozásának bonyolultsága	61,29 (3)	67,64 (1)	62,76 (2)	55,32 (4)
Pénzügyi folyamatok	22,22 (1)	18,95 (3)	17,21 (4)	19,86 (2)
Üzleti centrum	14,18 (2)	21,36 (1)	12,87 (3)	11,75 (4)
Tudásteremtés és információ áramlás	20,14 (3)	32,08 (1)	20,76 (2)	15,16 (4)
Élhetőség	80,13 (3)	93,38 (1)	82,25 (2)	76,75 (4)

Forrás: MasterCard Worldwide adatai alapján saját szerkesztés

Nézzük meg az egyes dimenziók súlyát a négy város esetében (9. táblázat)! Ami elsőre feltűnhet, hogy Bécs magabiztosan mindegyik dimenzióban az első, kivétel a pénzügyi folyamatok dimenzió, ahol Budapest jobb értékekkel rendelkezik. Prága a legtöbb helyen Bécs után a második legkedvezőbb értékekkel rendelkezik (kivétel: pénzügyi folyamatok, üzleti centrum), sőt néhol igencsak közel kerül az osztrák főváros értékeihez (gazdasági stabilitás).

Budapest a dimenziók között egy helyen az első (pénzügyi folyamatok), egy helyen utolsó (jogi és politikai keretek), de általában Bécs és Prága mögött a harmadik legkedvezőbb értékekkel rendelkezik. Varsó a legtöbb dimenzióban sereghajtónak számít, de két dimenzióban fel tudott jönni a harmadik helyre (jogi és politikai keretek, pénzügyi folyamatok). Még elmondható a táblázat alapján, hogy a négy főváros hasonlít egymásra, hiszen egyik dimenzióban sincs óriási eltérés közöttük, tehát a vizsgált városok hasonló pályán haladnak előre. Mindenképp ki kell emelni, hogy a legjobb és a legrosszabb értékkel rendelkező város között a nagyobb súllyal rendelkező dimenziókban kisebb a különbség, míg a kisebb súllyal rendelkező dimenziókban ez fordítva van, tehát a négy főváros között tényleg nincs nagy távolság. A magyar főváros is említést érdemel, habár a mutatójának értéke csak a harmadik helyre volt elég, de egy dimenzióban sikerült Bécset megelőzni, amely nagy eredménynek mondható, hiszen az osztrák főváros mindegyik más dimenzióban magabiztosan vezet.

IV.3. Site Selection magazine – International Business Machines: The World's Most Competitive Cities (2013)

A két több mint 100 éves múltra visszatekintő cég, a Site Selection magazine (SSM) és az International Business Machines (IBM) közös munkájaként létrejött igen összetett városrangsorban összesen 100 világvárost erőviszonyát vizsgálhatjuk meg. A városok két kritérium alapján lettek kiválasztva: a helyi lakosok és a 2009-2011 közötti befektetések száma alapján³⁰. A készítőik a rangsor létrejöttének okaként említik - a korábban már említett tényt -, hogy 2007 óta több ember él városokban, mint falvakban és számításaik szerint 2050-re 70% körüli részesedéssel fognak bírni a városok a világ népességéből. A két cég a városokat a világ gazdaságának irányítóinak tartja, amely a következő évtizedekben még jobban igaz lesz, ami miatt fontosnak tartották a rangsor elkészítését.

³⁰ Minimum 1 millió fő népesség a város munkaerő felvevő területén belül és 2009 és 2011 között minimum 25 külföldi befektetés vonzása

A rangsorban a városokat a nemzetközi (zöldmezős) beruházások telepítése szempontjából pozícionálták. E kiadvány viszont annyiban különbözik más hasonló munkáktól, hogy a készítőik itt a beruházások különböző típusai szerint csináltak egy-egy rangsort, ugyanis a tanulmány írói szerint beruházások fajtája szerint egy-egy városnak más és más lehet a pozíciója a rangsorban. Tehát a készítőik a városoknak többfajta versenyképességét definiálják. A beruházások típusai, amelyek szerint rangsorolták a 100 kiválasztott várost, a következők: nemzetközi központ (Headquarter), megosztott szolgáltatási centrum, technológiai centrum (software centrum), pénzügyi szolgáltató centrum és kutatás-fejlesztési és termelési központ. A különböző beruházás típusokon belül a városokat üzleti körülmények minősége („minőség”) és az üzemeltetési költségek („mennyiség”)³¹ alapján pontozták, így két rangsort készítettek el beruházás típusonként. A minőségi rangsorban a városokat egyedi mértékegységgel pontozták, így ebben az esetben a minél magasabb a pontszám, annál kedvezőbb. A mennyiségi rangsor az üzemeltetési költségek amerikai dollárban mért ára szerint alakították ki, így itt a minél alacsonyabb érték a kedvezőbb.

Az üzleti körülmények minőségén belül 7 kategóriát (általános üzleti környezet, szabályozások, piac, tudás, szektor specializáció, infrastruktúra és összeköttetés, életkörülmények) vesz számításba a kutatás, amelynek értékei alapján áll össze az adott beruházás típus „minőségi” városrangsora.

10. táblázat: A minőségi kategóriák súlya az egyes beruházás típusokban (%)

	Általános üzleti körülmények	Szabályozások	Piac	Tudás	Szektor specializáció	Infrastruktúra és összeköttetés	Életkörülmények
Nemzetközi központ	15	15	0	25	10	20	15
Megosztott szolgáltatási centrum	10	15	0	35	10	20	10
Technológiai centrum	10	10	5	30	20	15	10
Pénzügyi szolgáltató centrum	20	20	10	20	10	10	10
K+F és termelési központ	15	15	10	30	15	10	5

Forrás: Site Selection magazine – IBM Global Business Services (2013): The World’s Most Competitive Cities.

³¹ Kivétel a kutatás-fejlesztési és termelési központ beruházás típus, ahol az üzemeltetési költségek helyett a jövedelmezőséget mérik

A kategóriák minden egyes beruházás típusban más-más súllyal kerülnek számításba (10. táblázat). A 7 kategória több különböző dolgot mérő mutatóból tevődik össze (23. ábra).

23. ábra: Az SSM és az IBM kutatásának egyes kategóriái és hozzá tartozó tényezői

Category	Factor
General Business Environment	Economic and financial stability
	Political stability
	Transparency of legal system
Regulations	Work time regulation
	Hiring & firing regulations
	Business permitting
	IP protection
	Data Security
	Ease of entry for expatriates and foreign business visitors
Market	Market proximity and access to customers
	Market opportunity
Talent	Presence of scientific/ R&D staff
	Presence of experienced sector specific staff
	Presence of non-experienced staff
	Competition for staff
	Social climate and labor-employer relations
	Mastery of English (as corporate) language
	Language skills (regional)
Sector Specialization	Presence of potential partners
	Presence of local support base
	Presence of specialized R&D base
	Presence of academic research
Infrastructure and Connectivity	International accessibility
	Regional accessibility
	Local mobility
	Reliability of power supply
	Quality and reliability of telecommunications
Living Environment	Cultural attraction and clean environment
	Quality of public services
	Public safety

Forrás: Site Selection magazine – IBM Global Business Services (2013): The World's Most Competitive Cities.

Az 5 beruházási típus főbb jellemzői és a 7 kategória súlyai a következők. Az első beruházás típus a nemzetközi centrum, amely tipikusan egy globális cég befektetéséhez kapcsolható. Főleg kulcs vállalati funkciók kapcsolhatók a befektetéshez, mint a humán erőforrás, marketing, pénzügy és számvitel. A korábban említett 7 minőségi kategória közül itt a tudás rendelkezik a legnagyobb súllyal (25%), de az infrastruktúra és összeköttetés kategória sem hanyagolható el (20%). A második típus a megosztott szolgáltatási centrum, amely a legkomplexebb funkciókat hordozza magával, mivel olyan beruházások tartoznak ide, amelyek egy cég regionális központját testesíti meg számos kiegészítő szolgáltatással. Ide tartozik a humán erőforrás, a pénzügyek, az ügyfélszolgálat és az információs technológia (IT). Ennél a beruházás típusnál is a tudás és az infrastruktúra rendelkezik a legnagyobb súllyal (35% és 20%), valamint a költséghatékony helyeket preferálják ezek a beruházások. A harmadik típus a technológiai centrum, amellyel elsősorban információs technológiai szolgáltatások járnak. Egyértelműen a tudás rendelkezik itt a legnagyobb súllyal (30%), ezt követi a szektor specializáció (20%). A negyedik típus a pénzügyi szolgáltató centrum, amely

főleg bankok beruházásaihoz kapcsolható. A kategóriák közül a tudás, a szabályozások és az általános üzleti körülmények rendelkeznek a legnagyobb súllyal (20-20%). Az utolsó beruházás típus a K+F és termelési központ, amely tipikusan gyógyszergyártó cégekhez kötődik. Ezenél a beruházásoknál főleg tudósokra, labor és termelési asszisztensekre van szükség. Ennél a típusnál is egyértelműen a tudás jelenti a legnagyobb értéket (30%).

A minőségi és az üzemeltetési költségeket számba vevő rangsor összegzéseként hozták létre a készítőik az ún. ár-érték térképet (koordináta rendszert), melyen az y-tengelyen található az üzleti körülmény minőségének értéke, az x-tengelyen pedig a 100 város üzleti működési költségeinek átlagához viszonyított helyzet. A térképen a legelőnyösebb helyzetben az üzleti körülmények minősége és a működési költségek közötti legnagyobb harmóniát mutató város van. A térképet úgy is értelmezhetjük, hogy konvergencia-klubokat különböztetünk meg: a fejlett gazdaságú világ (Nyugat-Európa, Észak-Amerika) városai is egy helyen (magas minőségi, magas mennyiségi pontszám) és a fejlődő országok városai is egy helyen (alacsony minőségi, alacsony mennyiségi pontszám) tömörülnek.

A négy város helyezése ebben a rangsorban hasonló a MasterCard Worldwide listájához. Az öt beruházás típus összegzéseként létrehoztak a készítőik egy összegzett minőségi és egy mennyiségi (működési költségek szerinti) rangsort. A minőségi rangsorban a három volt szocialista ország fővárosa szorosan egymás mellett helyezkedik el (Budapest 50., Prága 48., Varsó 47. hely), míg Bécs a 34. helyet foglalja el.

11. táblázat: A városok helyezése és mutatóinak értéke az egyes beruházási típusok minőségi rangsoraiban

	Budapest		Bécs		Prága		Varsó	
	hely	mutató értéke	hely	mutató értéke	hely	mutató értéke	hely	mutató értéke
Összesített minőségi rangsor	50	57,7	34	64,6	48	57,9	47	58,1
Nemzetközi központ	58	55,3	22	69,3	50	58	53	56,6
Megosztott szolgáltatási centrum	34	61,5	45	59,7	35	61,5	46	59,7
Technológiai centrum	46	58,1	33	63,7	51	57	48	57,7
Pénzügyi szolgáltató centrum	56	54,8	41	63,5	54	55,5	49	57,5
K+F és termelési központ	47	58,4	23	66,8	51	56,9	46	59,3

Forrás: Site Selection magazine – IBM Global Business Services (2013): The World's Most Competitive Cities

A mennyiségi rangsorban már más a helyzet. Varsó a 20., Budapest a 22. hellyel előkelő pozícióban vannak, Prága a 30. hellyel még jó pozícióban van, míg Bécs a 89. helyével igencsak a rangsor végén található. Tekintsük át a négy város egyes beruházás típusokban elért minőségi és mennyiségi eredményeit! A minőségi rangsorok esetében Bécs mindegyik beruházás típusban vezet, illetve jelentős előnnyel vezet, kivétel ez alól a megosztott szolgáltatási centrum típus, ahol Budapest áll a legelőkelőbb helyen (11. táblázat). A magyar és a cseh főváros helyezései a minőségi rangsorokban a legszélsőségesebbek, míg Varsó legkiegyensúlyozottabb a helyezéseket illetően. Tehát a minőségi rangsorokban csupán Budapestnek sikerült egyszer megelőznie Bécset. A mennyiségi rangsorokban nincsenek nagy szélsőségek (12. táblázat). Varsó és Budapest a legköltséghatékonyabb város (20.-30. hely), Prága is kedvező helyen áll (30.-35. hely), míg Bécs a rangsor végén igen drága városnak mondható (90.-92. hely). A K+F és termelési központ beruházási típusnál kalkulált jövedelmezőségi indexben is hasonló képet láthatunk.

12. táblázat: A városok helyezése és működési költségei az egyes beruházási típusok mennyiségi rangsoraiban

	Budapest		Bécs		Prága		Varsó	
	hely	millió \$**	hely	millió \$	hely	millió \$	hely	millió \$
Összesített mennyiségi rangsor*	22	66,4	89	44,8	30	64,2	20	67,2
Nemzetközi központ	26	28,2	91	66,9	30	32,3	24	27,8
Megosztott szolgáltatási centrum	25	50,8	92	132,1	34	58,1	29	53,3
Technológiai centrum	25	46,3	90	106,1	31	52,2	22	44,4
Pénzügyi szolgáltató centrum	27	14,8	91	33,5	30	16,7	25	14,5
K+F és termelési központ	12	4,1	74	3,3	15	4,1	7	4,2

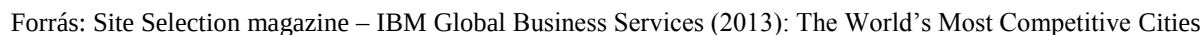
* a működési költségek és a jövedelmezőségi index egy egyedi mutatóba lett számítva

**a K+F és termelési központ típusnál az értékek a jövedelmezőségi indexet jelentik

Forrás: Site Selection magazine – IBM Global Business Services (2013): The World's Most Competitive Cities

A beruházási típusok ár-érték térképein hasonlóságot vehetünk észre: Bécs magas minőségi pontszám és magas mennyiségi értékével, míg versenytársai alacsonyabb minőségi pontszámaikkal és alacsony mennyiségi értékeikkel tűnnek ki. A három volt szocialista

24. ábra: A nemzetközi központ ár-érték térképe

Az EIU kutatási programja a városok versenyképességéről hasonló a MasterCard kutatásához, azonban itt a világ 120 vezető városát rangsorolták és a városok versenyképességi mutatója más dimenziókból/kategóriákból áll. Az EIU is fontosnak tartotta egy világ városainak versenyképességére alapozott ranglistáját létrehozni, mivel a világ lakosságának nagy része már városlakó és a világ GDP-jének több mint 80%-át városok termelik, így szerintük az országok gazdaságának vizsgálata helyett ma már a városok gazdaságát kell főképpen vizsgálni. Az EIU a városok versenyképességét a tőke, az üzlet, a tudás és az emberek vonzásának nagyságával azonosítja. A kutatócsoport által kidolgozott egyedi mutató a városok versenyképességének 8 kategóriáját, az azokba csoportosított 31 egyedi indikátorát és további 6 szubindikátorát vetette össze. A 8 kategória a következő: gazdasági erő, humán tőke, intézményi hatékonyság, pénzügyi fejlettség, globális vonzerő,

fizikai környezet, környezeti kockázatok, szociális és kulturális karakter. Az egyedi mutató itt is dimenziótlan.

Az egyes kategóriákhoz az EIU is súlyokat rendelt. A gazdasági erő rendelkezik a legnagyobb súllyal, a mutató értékének 30%-át adja. A gazdasági erő kategórián belül a kutatók a városok nominális GDP-jét számolták ki és megállapították a városok lakóinak megélhetési költségét a vásárlóerő paritás segítségével (PPP), valamint megvizsgálták a városok jövőbeli GDP növekedési kilátásait. A humán tőke (súly=15%) kategóriában főleg a munkaképes korú lakosság állapotát, az oktatás minőségét és az egészségügyet mérték fel, továbbá a lakosok vállalkozói kedvét és a külföldi munkaerő beáramlásának feltételeit is górcső alá vették. Az intézményi hatékonyság (súly=15%) alatt főleg a gazdaság jogi és politikai környezetét kell érteni. A pénzügyi fejlettség (súly=10%) főleg a pénzügyi infrastruktúra sokszínűségére és fejlettségére helyezi a hangsúlyt. A globális vonzerő (súly=10%) elsősorban az olyan intézmények számát vizsgálta, amelyek világszerte elismertek és így külföldi személyeket is a városba vonzhatnak. Ilyen intézmények például vállalatok, kutatóintézetek, egyetemek és főiskolák. A fizikai környezet (súly=10%) kategória a városban rendelkezésre álló infrastruktúrát tükrözi (pl. úthálózat, tömegközlekedés, távközlés), amelyek a vállalkozások működését segíthetik. A környezeti és természeti kockázatok (súly=5%) kategória főleg a környezet hatását a vállalkozások indítására, valamint a városok környezettudatosságát vizsgálta, de ebbe a kategóriába tartoznak a természeti katasztrófák okozta kockázatok is. A szociális és kulturális karakter (súly=5%) a város élhetőségére és a kulturális affinitásra helyezi a hangsúlyt, amelyek magas szintje által a kreatív iparágak jelentőségét és így a város globális vonzerejét növelhetik.

A világgazdaság 120 vezető városának 2012-ben elkészített rangsorában mind a négy főváros annak első felében található. Bécs a 25., Prága a 46., Varsó az 53. és Budapest az 55. helyet foglalja el. Ha csak az európai városokat vesszük figyelembe, akkor Bécs a 9., Prága a 18., Varsó a 21. és Budapest a 23. helyet foglalja el. Tehát ismét egy olyan rangsort láthatunk, ahol hazánk fővárosa a sereghajtó a négy vizsgált főváros közül.

Az egyes kategóriák értékét érdemes inkább megnézni (13. táblázat). Látható, hogy Bécs a legtöbb kategóriánál magabiztosan vezet, de itt már Budapest mellett Varsó is meg tudta előzni egy kategóriánál (gazdasági erő). Ami hamar feltűnhet, hogy a magyar főváros igen gyengén szerepel ebben a rangsorban versenytársaihoz képest, amely főleg a pénzügyi fejlettség kategóriánál tűnik fel, ahol a három versenytárs egyenlő pontszámokkal rendelkezik és Budapest jóval le van maradva tőlük. A magyar főváros lemaradása feltűnő még az intézményi hatékonyság és a fizikai környezet kategóriánál is, tehát Budapest szereplése a

nagy súlyú kategóriáknál igen rossz. A kis súlyú kategóriák esetében fővárosunk helyzete jóval kedvezőbb, sőt a szociális és kulturális karakter dimenzióban maximális pontszámot kapott. Prága az EIU rangsorában is a legtöbbször Bécs után a második helyen található, azonban ami meglepő, hogy Varsó itt magabiztosan szerepel a harmadik helyen, majdnem egy egész pontnyival megelőzve Budapestet az összesített pontszámában.

13. táblázat: Az EIU versenyképességi indikátorának és kategóriáinak értékei

(zárójelben a négy város közül elért helyezések)

	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
Összesen (100%)	50,4 (4)	59,8 (1)	53,7 (2)	51,3 (3)
Gazdasági erő (30%)	34,5 (4)	36,4 (2)	36,2 (3)	39,7 (1)
Humán tőke (15%)	60,0 (3)	71,3 (1)	63,2 (2)	56,6 (4)
Intézményi hatékonyság (15%)	59,8 (4)	74,7 (1)	63,7 (2)	63,6 (3)
Pénzügyi fejlettség(10%)	33,3 (4)	50,0 (1)	50,0 (1)	50,0 (1)
Globális vonzerő (10%)	17,7 (3)	33,3 (1)	18,9 (2)	10,3 (4)
Fizikai környezet (10%)	77,7 (4)	98,2 (1)	88,4 (2)	82,1 (3)
Környezeti és természeti kockázatok (5%)	100,0 (1)	87,5 (2)	75,0 (3)	70,8 (4)
Szociális és kulturális karakter (5%)	85,0 (3)	90,0 (1)	87,5 (2)	72,5 (3)

Forrás: Az EIU adatai alapján saját szerkesztés

Összegzésként elmondható, hogy e rangsor szerint a magyar főváros versenytársainak integráltsága a világgazdaságba magasabb fokú és több feltétel adott egy gyorsan növekedő globális város kialakításához (amely Bécs esetében már adott), csakúgy mint azt a GaWC városrangsorában láthattuk. Azonban az is megállapítható, hogy Budapest lemaradása nem tűnik vészesnek Prágához és Varsóhoz képest, de Bécshez képest sem mondható órásinak a különbség, főleg ha a legnagyobb súllyal rendelkező gazdasági erő kategóriájának értékeit nézzük meg.

IV.5. The Economist Intelligence Unit (EIU): Hot Spots 2025, Benchmarking the future competitiveness of cities (2013)

Az EIU a városok egyre nagyobb szerepét feltételezi a jövőben, így nem meglepő, hogy egy évvel a jelenlegi városrangsor után kiadott egy 2025-re készülő városokat rangsoroló listát is. A kutatóintézet szerint a 21. század közepére minden 10 emberből 7 fog a világ valamely városában élni. A kiadványban nagyon jól meg lehet figyelni az egyes városok

rangsorbeli változását, mivel a 2025-ös rangsor mellett láthatjuk a 2012-es listát is. A 2025-ös rangsor elkészítése tulajdonképpen hasonló módon zajlott mint a 2012-esé, csupán kis változtatásokat vezettek be a módszertanba. E lista elkészítésénél 32 egyedi indikátort használtak, amelyek ugyanúgy, mint a 2012-es listánál csoportosítva lettek a 8 kategóriába, valamint ugyanaz a 6 szubindikátor szerepel, mint a korábbi listánál. A kategóriák és az azokon belüli egyedi indikátorok súlya változatlan maradt, kivétel ez alól a humán tőke, ahol az új indikátor (nők gazdasági lehetőségei) megjelenése miatt mindegyik indikátor veszített súlyából. A szubindikátorok között is történt pár kisebb változtatás. Sajnos az EIU 2025-re előreszámított rangsorában csak a városok helyezéseit és összesített pontszámait láthatjuk.

A rangsorban alapjában véve az erőviszonyokat nézve nem látunk nagy különbséget (14. táblázat). 2025-re az EIU kutatói Bécsot minősítik a legjobbra és körülbelül ugyanolyan távolságra helyezik mögé a három volt szocialista fővárost. A négy város két csoportba lehetne osztani a jövőbeli helyzetükkel kapcsolatban. Budapest és Varsó felfelé, míg Bécs és Prága lefelé lépők. Figyelemre méltó Varsó nagy előrelépése mind helyezést, mind pontszámot tekintve, illetve kissé meglepő Prága 8 helyes visszaesése és pontszámának minimális javulása. Az osztrák főváros esetében érthető a pontszám kismértékű növekedése a 2012-ben elért magas szintű társadalmi-gazdasági fejlettsége miatt, azonban a cseh főváros esetében ez a kismértékű pontszám növekedés mindenképp meglepő. Habár Budapest pontszáma jelentősen javulni fog, azonban helyezést illetően nem fog sokat előrelépni, amelynek fő oka, hogy a fejlődő gazdaságú világ városai nagy számban fogják megelőzni.

Ki kell emelni, hogy az EIU e rangsora becsléseken/előrejelzéseken alapul, természetesen nem biztos, hogy 2025-re ez a rangsor fog kialakulni. Mindenesetre a rangsor megalkotói Varsó előretörését, Budapest gyors fejlődését, Bécs stagnálását és Prága visszaesését várják a jövőben.

*14. táblázat: A négy város helyezése és egyedi indikátorának értéke az EIU 2012-es és 2025-ös városrangsorában
(zárójelben a négy város közül elért helyezések)*

	2012		2025	
	Hely	Összesített pontszám	Hely	Összesített pontszám
Budapest	55	50,4 (4)	53	54,0 (3)
Bécs	25	59,8 (1)	29	60,4 (1)
Prága	46	53,7 (2)	54	53,9 (4)
Varsó	53	51,3 (3)	43	55,8 (2)

Forrás: Az EIU adatai alapján saját szerkesztés

IV.6. Egyéb tudományos és alternatív városrangsorok, valamint a négy főváros internetes népszerűsége

Ebben a részben említést teszek még további tudományosan összeállított rangsorokról, de már nem részletezem oly mértékben a rangsorok összeállítását, hiszen nagyon hasonló módon, egyedi mutatókkal állították össze a mindjárt következő listákat is. A négy vizsgált város elért eredményeit állítom a középpontba. Továbbá bemutatok pár egyéb jellegű listát, amelyek a városoknak csak egy szegmensét figyelembe véve, a városok egyetemei alapján, illetve emberek véleményei alapján készültek. Érdekességként említést teszek a négy főváros internetes népszerűségéről is.

IV.6.1. További tudományosan összeállított városi rangsorok

Az első rangsor az UN-Habitat The World Cities című 2012/2013-as kiadványa, amelybe a világ 70 városát vonták be, és csakúgy mint az előbbieken, igen bonyolult számításokkal készítettek egyedi mutatókat az egyes városoknak. A városok összesített, ún. prosperitási indexét öt további index alapján számolták ki: produktivitás index, életminőség index, infrastruktúra index, környezeti index és társadalmi egyenlőség index. Tehát a városok rangsorolásánál mind gazdasági-társadalmi, mind környezeti és életminőségbeli tényezőket figyelembe vettek.

15. táblázat: A négy város egyedi indikátorainak értéke az UN-Habitat 2012/2013-as városrangsorában

(zárójelben a négy város közül elért helyezések)

	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
Prosperitási index	0,881 (3)	0,925 (1)	0,871 (4)	0,883 (2)
Produktivitás index	0,808 (4)	0,939 (1)	0,855 (2)	0,846 (3)
Életminőség index	0,867 (2)	0,882 (1)	0,771 (4)	0,864 (3)
Infrastruktúra index	0,990 (3)	0,996 (1)	0,992 (2)	0,990 (3)
Környezeti index	0,921 (3)	0,932 (1)	0,926 (2)	0,911 (4)
Társadalmi egyenlőség index	0,833 (2)	0,883 (1)	0,827 (3)	0,817 (4)

Forrás: Az UN-Habitat The World Cities 2012/2013-as kiadvány adatai alapján saját szerkesztés

Nem meglepő, hogy az UN-Habitat városrangsorában a négy város közül Bécs volt a legelőkelőbb helyen, méghozzá a vezető pozícióban a 70-es listán! Az osztrák főváros mindegyik index esetében a legkedvezőbb értékekkel rendelkezik versenytársaival szemben, csupán az infrastruktúra indexben közelítik meg (15. táblázat). Az összesített pontszámot

tekintve, azonban nyilvánvaló Bécs nagy előnye a volt szocialista fővárosokkal szemben. Ebben a rangsorban Bécs után Varsó érte el a legjobb prosperitási indexet, amelyet főleg jó produktivitási indexének köszönhet, a teljes lista 19. helyét érte el. A lengyel főváros után szorosan következik Budapest a 21. helyen, amelynek produktivitási indexét kivéve jónak mondható a teljesítménye versenytársaival szemben. Prága a sereghajtó a 23. helyen, amelynek rendkívül kedvezőtlen az életminőség indexe, ennek is köszönheti az utolsó helyet. A cseh főváros többi indexének értéke rendkívül jó és tudja leginkább megközelíteni Bécset.

A második rangsor ebben az alfejezetben az fDi magazine of the Financial Times: European Cities and Regions of the Future 2014-es városrangsora. Ebben a listában tehát csak európai városokat találhatunk, melyeket 5, sok mutatóból összeállított dimenzió alapján rangsoroltak. Az 5 dimenzió a következő: gazdasági potenciál, humán erőforrás és életszínvonal, költséghatékonyság, infrastruktúra, „üzlet barátságosság” (üzlet létrehozásának nehézsége). A városokat továbbá területi lebontásban is rangsorolták: Nyugat-, Kelet-, Észak- és Dél-Európa, valamint népesség szerint is (5 kategória, a vizsgált városok a legnagyobb méretűben vannak). A minden dimenziót, területegységet és népességet összegző Top 25-ös listára csak Bécs került fel a vizsgált városok közül, a 12. helyre. A kiadványban csak 10 várost rangsoroló listákat láthatunk, így sok információ láthatatlan marad az olvasónak. Területegységekre lebontva érdekes nézni a rangsorokat, főleg azért, mert Bécs nyugat-európainak, míg versenytársai kelet-európai városnak számítanak a kiadványban. A Top10 kelet-európai város rangsor élére Budapest került, Prága a 10. helyet érte el, Varsó fel sem került a listára, míg Bécs a Top10 nyugat-európai város rangsorban az 5. helyet érte el.

16. táblázat: A négy város helyezései a fDi magazine nagyvárosok Top10-es rangsoraiban

	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
Összesített (Top10-nagyvárosok)	9	6	-	-
Gazdasági potenciál	-	-	-	-
Humán erőforrás és életszínvonal	-	7	-	-
Költséghatékonyság	7	-	5	10
Infrastruktúra	-	9	-	-
"Üzlet barátságosság"	5	-	9	6

Forrás: fDi magazine of the Financial Times: European Cities and Regions of the Future 2014-es városrangsor adatai alapján saját szerkesztés

A népesség szerinti beosztásban a legnépesebb város kategóriában Bécs a 6., Budapest a 9. helyet érte el, a többi vizsgált főváros nem került fel a Top10-es listára (16. táblázat). Az egyedi mutató kiszámításában résztvevő dimenziók szerinti lebontásban is érdekes képet kapunk, ahol csak a legnépesebb városokat vették számba. Tulajdonképpen nem meglepő, hogy Bécs és versenytársai melyik rangsorok 10 helyzetébe fértek bele, az eddig ismertett városrangsorok alapján. Az lehet meglepő, hogy az „üzlet barátságosság” kategórián belül Bécs nem található meg a Top10-ben, miközben három versenytársa olyan nagyvárosokkal szerepelnek együtt, mint London, Párizs vagy Madrid. Az is igaz, hogy az „üzlet barátságosság” dimenzió kiszámításához 27 mutató értékeit használják fel.

IV.6.2. Egyéb, tudományos módszerekkel összeállított specializált rangsorok

A most következő alfejezetben olyan rangsorokat fogok ismertetni, melyek a városokat főképp azok egy szegmense szerint rangsorolnak és az előző rangsorokhoz képest jóval egyszerűbb módszerekkel készült. Összesen 8 rangsorról és eredményeiről lesz szó a következőkben (17. táblázat).

Az első három rangsor kivétel nélkül az életminőséget méri a világ nagyvárosaiban, de sajnos abban is hasonlítanak egymásra, hogy a rangsorban nem szerepel az összes nagyváros, így csak Bécs helyzete volt mérhető a listákon. A Monocle 25, a Mercer 50, a The Economist Intelligence Unit a 10 legjobb és a 10 legrosszabb életkörülményekkel rendelkező várost mutatja be. Mindenesetre az is információ, hogy ezekbe a rangsorokba csak Bécs került be, versenytársai a Mercer 50-es listájába se kerültek be. Tehát Bécs és versenytársai között szakadékot feltételezhetünk, ha a városokban élő emberek életminőségét figyeljük.

A következő két rangsor a 2thinknow és az UBM Future Cities rangsora. Az ausztrál 2thinknow cég a világ 445 városának innovációs potenciálját mérte össze, melyet három dimenzió alapján számított ki: kultúra, humán erőforrás (főleg mobilitás, start-up cégek, oktatás és technológia) és hálózati piacok (egy ötlet transzformálása egy regionális vagy globális innovációba). Az index értéke alapján a kutató cég 5 kategóriába osztotta a városokat innovációs képességük alapján: nexus, hub, node, influencer és upstarts típusba. Bécs világviszonylatban is kiemelkedő harmadik helyezést érte el, így nexus kategóriába sorolták. Budapest és Prága a középmezőnyben helyezkedik el, hub kategóriába sorolták őket. Varsó nagy lemaradással csak a 167. helyezést érte el, node kategóriát kapott. Az UBM Future Cities egy érdekes rangsort állított össze a városok internetkapcsolatával kapcsolatban, amely listára csak Bécsnek és Prágának sikerült felkerülnie.

17. táblázat: A négy város helyezése különböző tudományosabb és véleményeken alapuló városrangsorokban

	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
Monocle: Quality of Life Survey (2014)	-	6	-	-
EIU: Global Liveability Ranking (2014)	-	2	-	-
Mercer: Quality of Living Rankings (2014)	-	1	-	-
2thinknow: The Innovation Cities Global Index 2012-2013	58	3	55	167
UBM Future Cities: Internet city ranking	-	1	7	-
QS - Top Universities (2013)	551-600	158	233	338
Jiao Tong Egyetem rangsora (2014)	371	205	313	419
Leideni Egyetem rangsora (2014)	540	224	693	596
QS - Best Student City (2013)	-	15	45	-
Travel+Leisure (2014)	6	-	7	-
CondéNastTraveler (2013)	2	7	15	-
Ucityguides	9	-	3	-
TripAdvisor (2014)	21	-	5	-
Geography&Travel	-	1	8	-

Forrás: forrásjegyzékben 33-46. pont

Mivel az internet mai gazdasági rendszerünk egyik alapvető eleme, ezért a lista igenis fontos tényekre világít rá. Bécs, mint a világ legjobb internetkapcsolatával rendelkező városa, ahol az átlagos letöltési sebesség 28,31 Mbit/s. Prága a világranglistán a 7. helyen szerepel, átlagos letöltési sebessége az internetről 21,63 Mbit/s és a negyedik leggyorsabb átlagos internetkapcsolattal rendelkezik Európában.

Az utolsó három rangsor az egyetemek besorolásáról szól. A felsőoktatás e szegletét azért választottam ki, mivel az egyetemeken oktatott diákok jelentik a város jövőbeli humán erőforrását, valamint az egyetem presztízse pedig a város globális gazdaságba való bekapcsoltságát is erősítheti. Három jelentős egyetemi rangsort fogok elemezni, a Quacquarelli Symonds, a Jiao Tong egyetem és a leideni egyetem rangsorát. A négy főváros legjobb egyetemének helyezését tüntettem csak fel a 17. táblázatban. Észrevehető, hogy

mindhárom listában a bécsi egyetemek (Bécsi Egyetem és Bécsi Orvosi Egyetem elsősorban) elsősege megkérdőjelezhetetlen. A bécsi egyetemeket legközelebb a prágai egyetem (Károly Egyetem) tudta megközelíteni a QS listájában, 75 helynyi különbséggel. Minden ranglista második felében voltak megtalálhatóak a budapesti (ELTE, BME) és a varsói egyetemek (Varsói Egyetem), de a leideni egyetem listáján a prágai Károly Egyetem érte el a legrosszabb helyezést. Az egyetemeket rangsoroló listából is kitűnik, hogy Bécs egy nagy lépéssel versenytársai előtt van, csupán Prága tudott valamivel közelebb kerülni az osztrák fővároshoz. A QS listájához kapcsolódóan a legnépszerűbb egyetemi városok rangsorának eredményeit is feltűntettem a táblázatban.

IV.6.3. Alternatív városrangsorok

A szigorúan tudományosan összeállított városrangsorok mellett említést kell tenni a kevésbé tudományos listákról is, mivel azok is nagyon sok mindenre rávilágíthatnak. Felméréseket magazinok és internetes honlapok is készítenek. Habár ezek a rangsorok a legtudománytalanabbak, azonban nagyon sok mindent mutathatnak meg főleg a kedveltséggel és idegenforgalommal kapcsolatban, sőt véleményem szerint a listák akár befolyásoló tényezők is a városok imázsának kialakításában, amely további pozitív hatásokat indukálhat az adott városra tekintve. Most a Travel&Leisure (legjobb 10 európai város listája), a Ucityguides (Top10 legszebb városok rangsora a világon), a Tripadvisor (Top 25 város a világon ahová el kell menni) és a Geography&Travel (Top 25 város a világon ahol a fiataloknak legkedvezőbb az élet) internetes honlapok és a Condé Nast Traveler magazin (Top 25 legjobb város a világon) felméréseit fogom ismertetni. Egyből észrevehető, hogy ezeknél a rangsoroknál elég tarka képet kapunk Bécs, Budapest és Prága helyzetéről (17. táblázat). Varsó egyik rangsorra sem került fel. Látható, hogy Bécs sok rangsorra fel sem került, de a Geography&Travel listáját vezeti. Budapest és Prága örvendenek a legnagyobb népszerűségnek ezeken a listákon. A cseh főváros mindegyik rangsorra felkerült, míg a magyar főváros a Condé Nast Traveler listáján az előkelő második helyezést kapta a szavazóktól.

Érdekességgént még további két sok, a világ minden tájáról származó felhasználóval rendelkező internetes oldal adatait szeretném közölni. Úgy vélem, hogy Facebook közösségi oldal és a Tripadvisor utazást szervező oldal népszerűsége folytán képet kaphatunk a négy vizsgált város helyzetéről, népszerűségéről az internet (és egyben a való életben) világában. A 18. táblázatban láthatjuk a négy város kedveltségét a Facebookon és az arról bejelentkezők számát az adott városból, valamint a Tripadvisoron írt vélemények és fotók számát. Az

adatokból kitűnik, hogy Budapest és Prága számít a legnépszerűbbnek az interneten. Bécs a két vezető város után helyezkedik el közvetlenül, míg Varsó jócskán le van maradva versenytársaitól. Sok következtetést nem vonhatunk le, de mindenesetre az adatok rendkívül hasonlítanak az alternatív rangsorok eredményeihez.

18. táblázat: A négy város népszerűsége a Facebook és a Tripadvisor internetes oldalakon
(ezer fő, illetve db)

	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
Kedvelések (Facebook)	444	430	375	220
Már járt ott (Facebook)	6500	4300	7200	2500
Értékelések (Tripadvisor)	280	245	407	63
Fénykép (Tripadvisor)	34	32	43	9

Adatok forrása: www.facebook.com, www.tripadvisor.co.hu, Megtekintve: 2014.11.26.

IV.7. A kiválasztott városi rangsorok mutatóinak és dimenzióinak értéke alapján egy összesített városrangsor bemutatása

IV.7.1. Összesített rangsor módszertana

Az összegző rangsor összeállításához, három kutatóintézet listáját használtam, a Mastercard, az EIU és az UN-HABITAT listáját. Azért esett a választásom e három rangsorra, mivel adataik kitűnően összevethetőek és így össze is vonhatóak, magukról a rangsorok elkészítéséről volt információ (pl. súlyozás, kiszámítás), valamint igen sok mutatóval kiszámított, részletes vizsgálatok. Habár a Mastercard kutatása viszonylag réginek mondható (2008-as) a másik két listához képest, de hasznos lehet egy a világgazdasági válság kirobbanása idején készült listát is bevonni az összesítésbe. A három városrangsort különböző módszerrel, mutatókkal és kategóriákkal állították össze, így az összesítés után természetesen nem az „igazi” értékek jöttek ki, de a végeredmény tökéletesen megfelel a négy főváros erőviszonyainak demonstrálására. Továbbá a listák kategóriáinak összehangolása sem ment zökkenőmentesen, mivel nagyon különbözőek és más területekre kiterjedőek. A városok vizsgált kategóriái és azok súlya ugyanaz, mint a saját versenyképességi mutató esetében. A 25. ábrán színekkel jelöltem az egyes városrangsorok mutatóit, amelyek egy kategóriába lettek összevonva.

A három városrangsor összevonásának módszerét a következőkben ismertetem a társadalom kategória alapján (26. ábra). Az összesítéseknél tulajdonképpen átlag számítások sorozatáról van szó. Először az egyes listák azonos kategóriába tartozó mutatóit, majd a

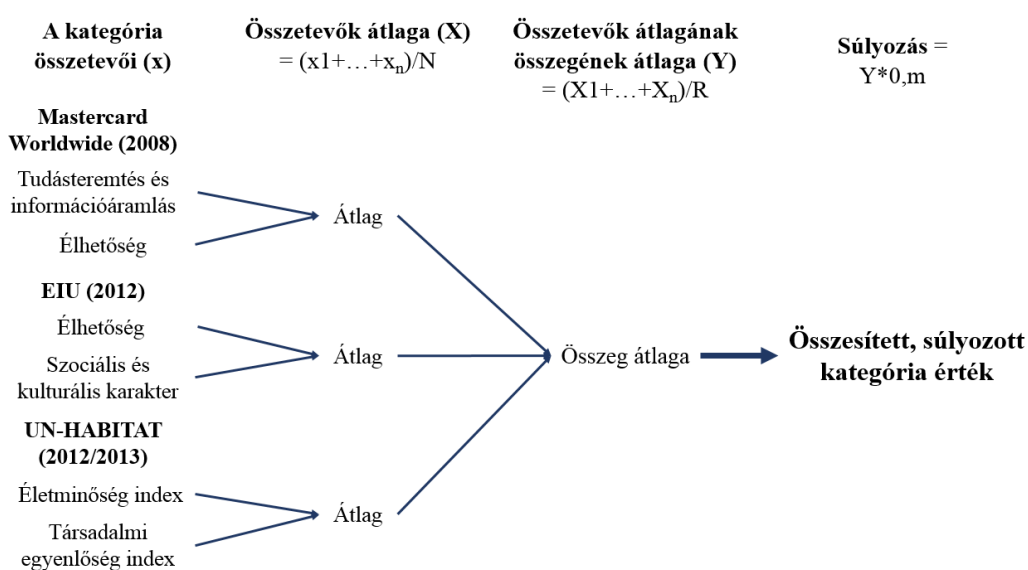
három lista azonos kategóriájába tartozó mutatók átlagait kell átlagolni, míg a végén a megkapott értéket súlyozni kell az adott kategória súlyával.

25. ábra: A három összegezni kívánt rangsor összetevői beosztva az egyes kategóriákba

Mastercard Worldwide	EIU: Hot Spots	UN-HABITAT	Kategóriák és súlyuk
Gazdasági stabilitás	Gazdasági erő	Produktivitás index	Gazdaság (40%)
Vállalkozás létrehozásának bonyolultsága	Pénzügyi fejlettség	Életminőség index	Társadalom (30%)
Pénzügyi folyamatok	Globális vonzerő	Társadalmi egyenlőség index	Infrastruktúra (15%)
Üzleti centrum	Humán tőke	Infrastruktúra index	Környezet (5%)
Tudásteremtés és információáramlás	Szociális és kulturális karakter	Környezeti index	Közigazgatás és politika (10%)
Élhetőség	Fizikai környezet		
Jogi és politikai keretek	Környezeti és természeti kockázatok		
	Intézményi hatékonyság		

Forrás: Saját szerkesztés

26. ábra: A társadalom kategória összegzésének módszere

N=összetevők száma az adott rangsorban, R=rangsorok száma, amelyből került mutató az összegzésbe,
 m=kategóriák súlyától függő szám

Ebben az összesített mutatóban torzulások jöhetnek létre az eredeti rangsorokhoz képest, mivel a súlyozást nem egyesével a mutatókon végeztem el, hanem az összevonások után a kategóriákon, de mint korábban említettem, ettől még az összesítés a városok erőviszonyainak feltárására megfelel. A vizsgált fővárosok végső összesített értéke a súlyozott kategóriák összegzésével jön ki.

IV.7.2. Az összesített rangsor értékei

Az összesítés után kijött értékek nem meglepőek, hiszen Bécs vezető helye itt is megkérdőjelezhetetlen, illetve a három volt szocialista főváros értékeinek közelsége sem meglepő. Azonban most három lista összekapcsolása után bátrabban lehet elemezni az értékeket, helyezéseket, mivel a 19. táblázatban szereplő értékek jelentős mennyiségű indikátor eredményei szerint jöttek létre. Ezek után magabiztosabban ki lehet jelteni, hogy Prága láthatóan elszakadóban van Budapesttől és Varsótól, azonban az elszakadás mértéke nem jelentős egyelőre. A magyar és a lengyel főváros értékei sok esetben nagyon közel esnek egymáshoz, mint az látható a gazdaság vagy az infrastruktúra kategóriánál, a cseh főváros ugyanakkor a legtöbb kategóriánál mindkét említett várost felülmúlja. Az összesített városrangsorban is csupán Budapestnek sikerül egy kategóriában (környezet) megelőznie a stabilan vezető Bécset, amely mindenképpen kiemelendő. Az osztrák főváros előnye a többi kategóriában a versenytársak számára rövid időn belül behozhatatlannak tűnik, főleg igaz ez a közigazgatás és politika kategóriára. Tehát megállapítható a három nagy szervezet városrangsorának kombinációja után, hogy az adatok Bécset teszik messze a régió vezető pozíciójába, nagy szünet után következik Prága, majd utána kis szünettel Budapest és Varsó.

19. táblázat: A Mastercard Worldwide (2008), az EIU: Hot Spots (2012) és az UN-

HABITAT: The World Cities (2012/2013) összesített városrangsora

(zárójelben a négy város közül elért helyezések)

	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
Összesített	65,5 (3)	75,0 (1)	68,0 (2)	64,0 (4)
Gazdaság	51,2 (4)	61,3 (1)	55,0 (2)	52,9 (3)
Társadalom	69,2 (2)	77,2 (1)	69,0 (3)	62,3 (4)
Infrastruktúra	88,4 (4)	98,9 (1)	94,0 (2)	90,6 (3)
Környezet	96,1 (1)	90,4 (2)	84,0 (3)	81,0 (4)
Közigazgatás	62,4 (4)	80,1 (1)	69,0 (2)	65,5 (3)

Forrás: A Mastercard Worldwide, az EIU és az UN-Habitat adatai alapján saját szerkesztés

V. Végkövetkeztetés a négy város erőviszonyairól és jövőbeli lehetőségeikről

V.1. Rövid összefoglalás és a kutatás eredményeinek bemutatása

Úgy vélem, hogy a kutatási területet alaposan körbejártam, indulva a városok alapvető jelentőségével világszerte és Európában, majd kiemelve a közép-európai térséget. Ismertettem a városok közötti verseny alapjait és képet adtam a városok legfőbb előnyös és hátrányos tulajdonságairól. Budapest, Bécs, Prága és Varsó helyzetét belülről, alaposan a III. fejezetben boncolgattam az OECD kategóriái és saját versenyképességi mutatóm alapján, míg a négy vizsgált település nemzetközi jelentőségét a IV. fejezetben ismertetett városrangsorokból tudhattuk meg. Tehát a metropoliszokról egy igen részletes, három részből álló elemzést láthatott az olvasó, így itt az ideje összefoglalni a sok információból kiszűrhető lényegét!

Dolgozatomnak két alapvető kutatási célja volt:

1. Képet kapni a négy főváros erőviszonyairól, annak érdekében, hogy megtudjam ki a közép-európai régió „zászlóshajója”
2. Budapest helyzetének értékelése, annak fényében, hogy az 1990-es évek végén több kutató fővárosunkat a térség egyik potenciális vezetőjének látták.

Habár az olvasó valószínűleg már nagyjából tudja, hogy mi a válasz a két kérdésre, de érdemes azok okait és levonható következtetéseit részletesen elemezni. A két kérdés megválaszolásánál a dolgozat három nagyobb egysége alapján válaszolok: OECD kategóriák, saját versenyképességi mutató, valamint a nemzetközi kutatóintézetek városrangsorai alapján!

V.1.1. Eredmények az OECD által felállított kategóriák alapján

A III. fejezet nagy részén taglalt OECD kategóriák szerinti elemzés összegzésének könnyítésére egy saját szerkesztésű táblázatot mutatok be (20. táblázat).

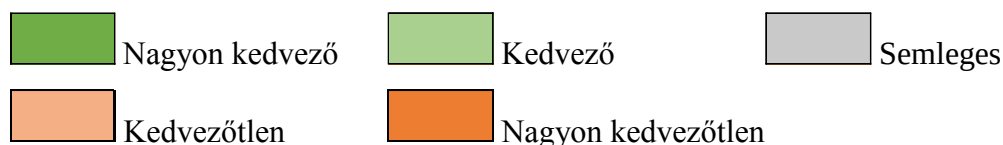
A táblázat színei magukért beszélnek! E kutatás szerint Bécs elsősége megkérdőjelezhetetlen a térségben, az előnyös tulajdonságok mindegyikében maga mögé utasította versenytársait még hozzá nem egyszer igen jelentős mértékben! Az osztrák főváros belső gazdasági-társadalmi szerkezete volt a legfejlettebb, a legszilárdabb és egyben a legkiegyensúlyozottabb, nem véletlenül élte túl a legkisebb megingással a 2008-as világgazdasági válságot. Azonban Bécset sem kerülték el a városi lét hátrányos tulajdonságai

sőt olykor a legsúlyosabban érintette versenytársai közül, elég csak a munkanélküliségre vagy a bevándorlás keltette problémákra gondolni, amelyeket nyilvánvalóan a város előrehaladott „nemzetköziesedettsége” indukál.

20. táblázat: Az OECD tanulmány kategóriáinak erőssége a négy város esetében

	Budapest	Bécs	Prága	Varsó
Bevételek, gazdasági teljesítőképesség				
Specializáció és sokszínűség				
K+F, innováció				
Humán tőke fejlettsége				
Fizikai tőke fejlettsége				
Munkanélküliség				
Népesség gazdasági aktivitása				
Társadalmi-gazdasági különbségek				
Bevándorlás				
Bűnözés				
Környezeti problémák				

A kategória értéke:

Forrás: saját szerkesztés

Bécs után nagy szünettel érkeznek a volt szocialista országok fővárosai, közöttük a verseny már élesebbnek bizonyult, habár az adatok rámutattak Prága enyhe elszakadására a trióból. A cseh főváros mind az előnyös, mind a hátrányos tulajdonságok körében viszonylag jól teljesített, nem lehetett felfedezni kiugró értékeket (kivéve gazdasági szerkezetének egyoldalúságát). Bár Prága nagyon messze van attól, hogy Béccsel egy gazdasági-társadalmi színvonalat érjen el, de a statisztikák mindenképp bizakodóvá tehetik e tekintetben, ráadásul a legkevesebb hátrányos tulajdonsággal rendelkezett.

A lengyel főváros érkezett be az adatok alapján a harmadik helyre, habár helyzete közel sem annyira stabil, mint Bécsé, vagy akár Prágáé. Varsó a statisztikák alapján egy gyorsan fejlődő városnak tűnik, amely (főleg a válság után) erősíteni tudta pozícióját a harmadik helyen. Varsó helyzete abból a szempontból nem stabil, mivel őt érte eddig a legkisebb globális hatás, amely nagyon szépen megmutatkozott a hátrányos tulajdonságok csoportján (kis nemzetközi bevándorlás). Varsó volt talán az a város, amely a legnagyobb ellentétet mutatta, egy kategória meglepően kedvezően alakult, míg másokban ugyanilyen meglepően rossz eredményekkel lehetett találkozni. Példaként lehetne felhozni a város nagy önkormányzati bevételeit, oktatási helyzetét vagy a társadalmi egyenlőséget, amelyek mellett ott van rendkívül előnytelen gazdasági szerkezete, nem is beszélve az élelmiszeripar jelentőségéről.

Budapest helyzetéről sajnos nem tudok jó hírekkel szolgálni! Fővárosunk e kutatás szerint nincs jó helyzetben versenytársaihoz képest. A magyar főváros társadalmi-gazdasági gyengeségeit minden bizonnyal a 2008-as gazdasági válság idézte elő nagy részben, mivel azóta nagyon lassan fejlődik a város, így került Varsó a harmadik helyre. A Budapestet előrehúzó előnyös tulajdonságok nem elég erősek versenytársaihoz képest, nagyon sok kategóriában utolsó helyet ért el nagy hátránnyal (bevétel, K+F kiadások, aktivitási arány stb.). Azonban nagyon sok biztató jel is kiderült a kutatásból fővárosunk számára, méghozzá az, hogy hátrányos tulajdonságai különösképpen nincsenek vészes állapotban, sőt a munkanélküliség terén egyedülként sikerült javítania. Budapest érdemeiként említhető meg a második legnagyobb értéket termelő vállalat a térségben, az innovatív cégek aránya, valamint az egészségügyi helyzete. Habár Budapest helyzete néhány adat alapján vészesnek tűnik, azonban mindent összevetve nincsen olyan nagy hátránya Varsóhoz és Prágához képest, amelyet ne tudna behozni, de Bécs utolérésére még nincsen reális kilátás.

V.1.2. Eredmények a saját versenyképességi mutató és a nemzetközi kutatóintézetek városrangsorai alapján

A III. fejezet végén ismertetett saját versenyképességi mutató és az 2. és 3. számú melléklet adatai alapján nagyjából hasonló helyzet írható le, mint az előző kutatás alapján. A 46 statisztikai mutató felhasználásával elkészített Bennett-féle komplex mutató a következő rangsort mutatta ki a városok között: 1. Bécs, 2. Prága, 3. Varsó, 4. Budapest. A városok sorrendjében nincs különbség, de a köztük lévő különbségekben igen. Habár ennél a kutatásnál is tisztán statisztikákkal dolgoztam, azonban azokat sokkal általánosabban használtam fel, mint az előzőnél. Egyszerű, legtöbbször népességarányos mutatókat vettem

egybe öt kategóriába és azokat összegezve jött ki a mutató értéke. A számszerű végeredmények itt már pontosabb különbségeket mutatnak ki a városok között.

A ténszerű adatok itt is Bécs tetemes előnyű vezetését mutatták ki, amely minden kategóriában első tudott lenni (21. táblázat). Nem egyszer az osztrák főváros adatai hihetetlenül nagy különbséget mutattak versenytársaihoz képest és nagyon ritkán, kevésbé jelentős mutatók esetében mutatott rossz értékeket, tehát igen kiegyenlített volt. Adatgyűjtéséből az látszódik, hogy egyedül Prága tudta megközelíteni igazából az osztrák fővárost, főleg a gazdaság és a társadalom kategóriáján belül. Megemlítendő, hogy a cseh főváros előnyös értékeit sokszor annak köszönhetette, hogy fajlagos (népességarányos) mutatók kerültek elemzésre, amely arra mutat rá, hogy Prága annak ellenére, hogy félmillióval kevesebb lakossal rendelkezik, mint versenytársai, mégis nagy jelentősége van a térségben. Ráadásul saját mutatóm értéke szerint Prága közelebb áll Bécshez, mint Varsóhoz. A cseh főváros a kategóriák többségében magabiztos előnnyel utasította maga mögé a másik két volt szocialista fővárost. Kutatásom szerint Varsó a harmadik helyezést érte el, amely kissé meglepetésszerű, főleg ha pontszámát tekintjük meg. A lengyel főváros statisztikai adatainál itt is a szélsőségesség jelent meg, amelyet érzékeltetni lehet a legkedvezőbb (társadalom) és legkedvezőtlenebb (környezet) kategóriájának értékkülönbségével. Figyelemreméltó, hogy Varsó a nagysúlyú kategóriákban (gazdaság, társadalom) milyen nagy előnnyel utasította maga mögé Budapestet. Azonban a lengyel főváros helyzete a statisztikák alapján egyáltalán nem volt stabil, amelyet jelez, hogy két kategóriában utolsó helyet érte el (infrastruktúra, környezet). Ki kell emelni, hogy a jelenlegi helyzetet (2010-es évek eleje) megtestesítő értékekről van szó, amely a gazdasági válságból viszonylag megerősödve kikerülő Varsó számára jobb képet fest. A sereghajtó címet ebben a kutatásomban is Budapest szerezte meg, amely főleg a nagy súlyú kategóriákban (gazdaság, társadalom) gyengélkedett leginkább és a kis súlyú kategóriáknál tudott igazán versenyre kelni a többi várossal. Fővárosunk összesített értéke Bécs és Prága értékétől szinte beláthatatlan távolságra van, míg Varsó értéke könnyen elérhetőnek tűnik. Igen erősen megdölni látszik a dolgozat elején említett öt szerző (Lengyel L., Enyedi Gy., Cséfalvay Z., Barta Gy., Bellon E.) 1990-es években felállított elmélete, miszerint Budapest lehetne Bécs fő versenytársa, hagyva Prágát és Varsót. A lakossági felmérés eredményei is sajnos csak rontják Budapest eredményeit, amelyből kiderült, mennyire is borúlátóan látják helyzetüket a budapesti lakosok.

21. táblázat: A saját versenyképességi mutató és a három kutatóintézet³² összesített mutatójának értéke

	Budapest		Bécs		Prága		Varsó	
	Saját mutató	Összesített mutató	Saját mutató	Összesített mutató	Saját mutató	Összesített mutató	Saját mutató	Összesített mutató
Összesített	55,6 (4)	65,5 (3)	82,6 (1)	75,0 (1)	75,1 (2)	68,0 (2)	62,3 (3)	64,0 (4)
Gazdaság	44,9 (4)	51,2 (4)	76,5 (1)	61,3 (1)	76,1 (2)	55,0 (2)	48,9 (3)	52,9 (3)
Társadalom	64,2 (4)	69,2 (2)	84,4 (1)	77,2 (1)	83,7(2)	69,0 (3)	83,7 (2)	62,3 (4)
Infrastruktúra	58,6 (3)	88,4 (4)	88,4 (1)	98,9 (1)	68,5 (2)	94,0 (2)	54,4 (4)	90,6 (3)
Környezet	62,3 (2)	96,1 (1)	68,1 (1)	90,4 (2)	54,9 (3)	84,0 (3)	41,8 (4)	81,0 (4)
Közigazgatás	64,2 (4)	62,4 (4)	100,0 (1)	80,1 (1)	65,3 (3)	69,0 (2)	73,4 (2)	65,5 (3)

A nemzetközi kutatóintézetek városrangsorában kiszámított értékek jóval bonyolultabb módszerekkel, több mutatóval és valószínűleg sokkal részletesebben lett kidolgozva. Érdekes ezen értékeket a saját mutató értékével összevetni, mely esetben ne konkrétan a számokat hasonlítsuk össze (mivel más eljárásokkal készült, így más az érték is), hanem az arányokat. Bécs elsőségére az összesített városrangsor is hasonló arányokat mutatott ki, azonban a három volt szocialista fővárost sokkal közelebb helyezi egymáshoz. Eltérés továbbra maga a rangsor is, mivel Budapest és Varsó helyet cserélt, így fővárosunk egy kicsivel jobban szerepelt, mint a lengyel és kicsivel rosszabbul, mint a cseh főváros. Bécs stabil első helye mellett, Prága második helye is valamennyire biztosnak mondható, habár nem annyira, mint az előző két kutatás alapján. A cseh főváros ebben a rangsorban nem tudta igazán megközelíteni az osztrák fővárost. Budapest és Varsó van itt is igazán közel egymáshoz és a kutatóintézetek a magyar fővárost vélték jobbnak, amely bizakodásra adhat okot. Továbbá az is bizakodással tölthet el, hogy Budapest volt az egyetlen város, amely egy kategóriában (környezet) meg tudta előzni Bécset, de erre más rangsorok esetében is volt példa, valamint az is mindenképpen jó jel, hogy a nagy súlyú társadalom kategóriában a második helyet sikerült megszereznie. Tehát a saját kutatás és a nemzetközi szervezetek számításai között lényeges eltérések nem voltak tapasztalhatóak, az utolsó két helyet elfoglaló város tekintetében volt csupán egy lényegi eltérés.

V.2. A négy város erőviszonya Közép-Európában profilszerűen

Bécs a közép-európai térség kimagasló és egyetlen vezető városa, melynek úgy tűnik jelenleg nincsen igazi versenytársa, ami a közeljövőre nézve valószínűleg csak kismértékben fog változni. Bécs volt az a város a kutatás egésze során, amely a legstabilabb értékeket produkálta minden tekintetben (kategória, kutatási módszer stb.), igazából nem lehetett sok

³² Mastercard Worldwide (2008), EIU: Hot Spots (2012) és az UN-HABITAT: The World Cities (2012/2013)

„fogást” találni rajta, a 2008-as gazdasági világválságot is a legzökkenőmentesebben élte túl. Ausztria fővárosa egy igazi globális jelentőséggel bíró metropolisz, melynek szerepe nemcsak Európában fontos, de világviszonylatban is, melyet sok világrangsor elsősége fémjelez (pl. legélhetőbb város). Bécs a mai modern város minden feltételét kielégíti a gazdasági tényezőktől kezdve a társadalmi fejlettségen keresztül a környezettudatosságig, így nem merülhet fel kérdés arra, hogy ki integrálja leginkább Közép-Európát a világgazdaságba. Bécs ezzel elnyerte a „Közép-Európa zászlóshajója” címet.

Prága a térség második legjelentősebb városa, mely habár Bécestől jelentősen le van maradva, de többi versenytársától elszakadóban van. A cseh főváros mindenféleképpen jó úton halad, helyzete a statisztikai adatok alapján egyre inkább kezd az osztrák fővároséra hasonlítani, de nyilvánvalóan még nagyon sok a behozni valója, a szocializmus öröksége még nem tűnt el teljesen a város életéből. Habár Prága gazdaságát jobban megtépázta a válság, mint Bécsét, de előnyét egyelőre meg tudta tartani Varsóval és Budapesttel szemben, de a válság jelei még mindig megmutatkoznak gazdasági mutatóiban. Prága fő erőssége, melyre építkézhet az egyértelműen kedvező földrajzi elhelyezkedése és idegenforgalma. Prágát a „Bécshez lassan felzárkózó főváros” címmel illetem.

Varsó a 2010-es évek elején a térség harmadik városa, mely helyezést nagy részben a 2008-as gazdasági világválság hatásának köszönhet. A lengyel főváros Bécs után a leggyorsabban keveredett ki a válság zűrzavarából és gazdasági növekedését növelni tudta a válság előtti évekhez képest, melynek eredményeképpen előzhette meg Budapestet és kerülhetett közelebb Prágához. Habár Varsó gazdasági teljesítménye dinamikusnak mondható, ugyanakkor rendkívül sok problémával küszköd kezdve a gazdasági szerkezettel és az infrastruktúrával. Az adatok szerint Varsó az egyik legingatagabb versenyző a térségben, mivel gyakran egy kategórián belül is (pl. gazdaságon belül) a mutatók ellentétes eredményeket/folyamatokat mutatnak (egy főre jutó GDP növekedése vagy a magas bérszínvonal egybevetve a munkanélküliség növekedésével). Tehát nem biztosított a lengyel főváros harmadik helye, ki tudja meddig tart a válság utáni lendülete? Varsóra talán a legjobban a „hirtelen felemelkedő főváros” jelző illik.

Budapest szereplése volt a leggyengébb a versenyben a kutatásaim alapján, amely főleg a városban hosszan elhúzódó világgazdasági válságnak (és Magyarország belső speciális problémáinak) köszönhető. Fővárosunk helyzete a világgazdasági válság előtt sokkal biztatóbb volt 2006-ig, miután hanyatlásnak indult a legtöbb gazdasági-társadalmi fejlettséget kifejező mutató értéke. A magyar főváros talán napjainkban kezd újraéledni, amely csupán egy-két mutatóban nyilvánul meg (pl. munkanélküliség mérséklődése), de úgy néz ki még

néhány évnek el kell telnie, hogy Budapest visszanyerje válság előtti növekedési dinamizmusát. Budapest rossz eredményeket produkált kutatásaim során, de Prágához és főleg Varsóhoz képest ez nem jelent gyorsuló lemaradást rövid távon, a hátrány egy esetleges gazdasági fordulattal könnyen megfordítható, illetve stabilizálható. Hangsúlyoznom kell, ha hosszú távon nem tud a magyar főváros gazdasági-társadalmi fejlődésében fordulatot elérni, akkor felmerül nemcsak a Béctől, hanem Prágától és Varsótól való tartósabb leszakadás veszélye is! Budapestnek kutatásaim alapján a „leghalványabb teljesítményű főváros” jelzőt adom.

A két kutatói kérdésfelvetés szempontjából rossz híreket kell közölnék fővárosunkról. Az első kutatói kérdést, a térség „zászlóshajójáról” már megválasoltam lényegében Bécsnél, e tekintetben Budapest a vizsgált fővárosok közül a legkisebb jelentőséggel bír jelenleg, amely azonban könnyen változhat a jövőre nézve. Ki kell emelni Varsó felértékelődő szerepét is, hiszen mindhárom kutatásomban kimutatható volt gyors fejlődése, így a lengyel főváros tűnik most az osztrák főváros egyik legfőbb jövőbeli kihívójának.

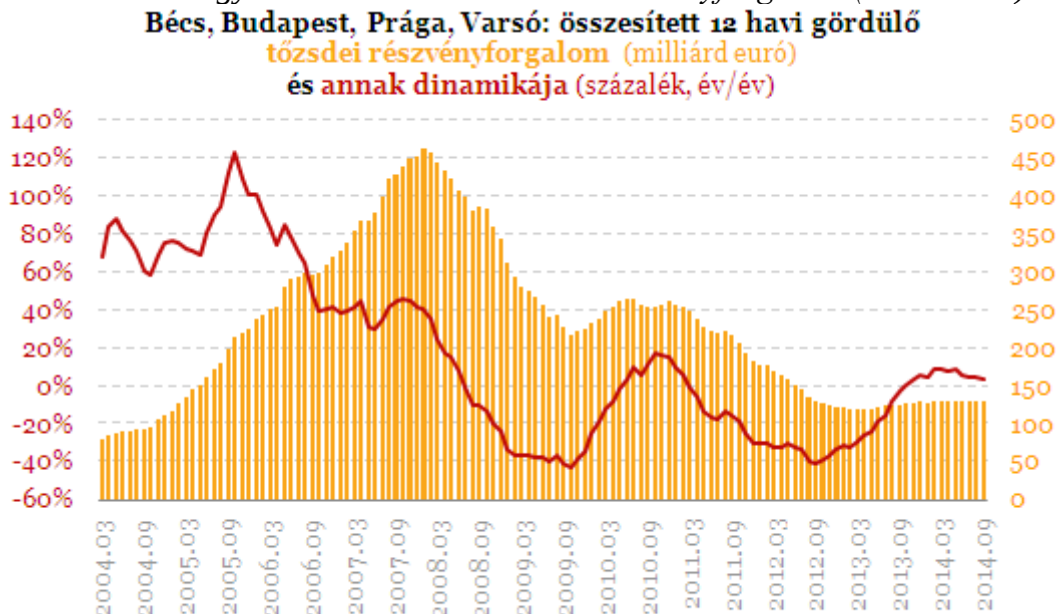
A másik kutatói kérdés, amely Budapest vezető pozíció betöltésének esetleges lehetőségéről szól, mely véleményt a 90-es években sok kutató osztott, szintén meg kell cáfoljam. Budapest helyzete jelenleg nem arra mutat, hogy képes lenne bármiféle jelentős funkciót átvenni Béctől, ennek az ideje még nem jött el. A magyar főváros legfőbb célkitűzésének egyelőre a Prágával és Varsóval való verseny fenntartása kellene lennie. Az adatok, a tények ellenére úgy vélem Budapest minden adottsága megvan arra, hogy Béccsel egyenrangú metropolisszá fejlődjön, azonban ez nagyban a politikai-társadalmi tényezőktől és a lehetőségek kihasználástól függ.

A fent leírtak zárásaként, megerősítéseként közölnék egy friss statisztikát, mely dolgozatom egyetlen részében sem került elő. A Portfolio³³ által 2014. október 8.-án közölt adatok szerint a közép-európai részvénytőkepiac 2014-ben igen jó teljesítményt nyújtott (27. ábra), azonban a négy vizsgált város más-más tendenciákat mutat ennek tekintetében (28. ábra). Úgy tűnik, hogy a közép-európai térség gazdasági növekedését Bécs és Varsó hajtja előre, míg Budapest és Prága egyáltalán nem járul ehhez hozzá, sőt kissé lehúzza annak mértékét. A régiós részvénytőkepiac növekedéséhez mindenekeelőtt Bécs járult hozzá a legnagyobb mértékben, amelyek tőzsdei részvényforgalma a harmadik negyedévben 30%-kal növekedett. Varsó is igen jelentős, 10%-os növekedést produkált a harmadik negyedévben. A lengyel főváros fejlődése annyira dinamikusnak látszik, hogy 2014 szeptemberében

³³ http://www.portfolio.hu/vallalatok/becs_es_varso_tartja_a_lelket_a_regioban.204713.html, megtekintés: 2014.11.03.

tőzsdéjének forgalma már Bécsét is meghaladta! A kötések összértéke a teljes negyedévben Bécsben 18, Varsóban 5%-kal nőtt, míg Prágában 21, Budapesten 30%-kal visszaesett. Tehát látható, hogy a 2008-as világgazdasági válság által meggyengített közép-európai régióban Bécs és Varsó fejlődésében fordulat látszik kibontakozni, míg Prága és Budapest tovább szenved a válság utóhatásaitól.

27. ábra: A négy város összesített tőzsdei részvényforgalma (2004-2014)

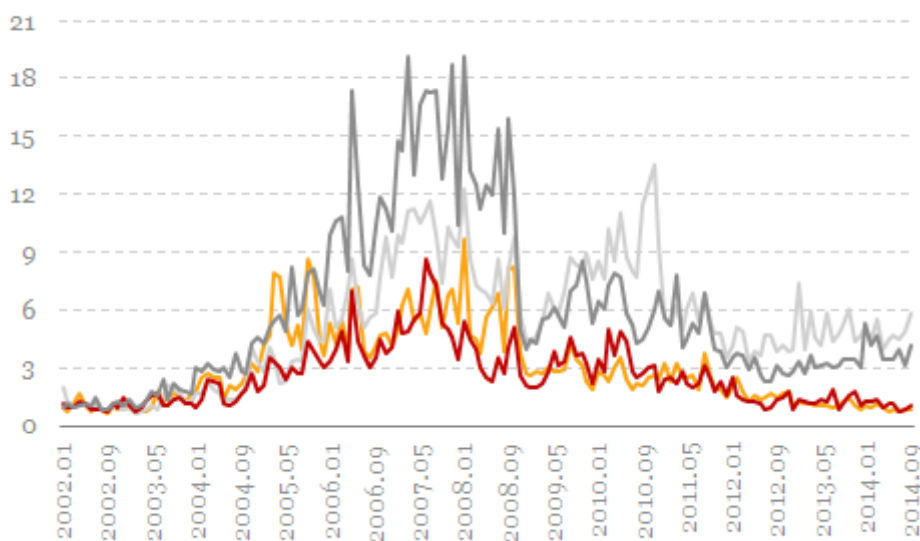

Forrás: Portfolio.hu-gyűjtés

Forrás: http://www.portfolio.hu/vallalatok/becs_es_varso_tartja_a_lelket_a_regioban.204713.html, megtekintés: 2014.11.03.

28. ábra: A négy város egyenkénti tőzsdei részvényforgalma (2002-2014)

**ABÉT, a WSE (Varsó), a PSE (Prága) és a WB (Bécs) havi forgalma
milliárd euróban**

Forrás: BÉT, WSE, PSE, Portfolio

V.3. Kutatás értékelése

A munkám alapkonceptiója, a közép-európai térség négy vizsgált főváros erejének és helyzetének felmérése a városrangsorokban, úgy vélem nagyjából sikeres volt. Véleményem szerint dolgozatomban jelen lévő főbb információk reális képet adnak Budapest, Bécs, Prága és Varsó helyzetéről, amiből kiindulva elemezhetőek, összehasonlíthatóak a városok. Amint azt munkám legelején említettem, a városok kutatásának fontossága egyre nő, aminek fényében a négy főváros és azon belül is Budapest helyzetének vizsgálata elengedhetetlen.

Remélem munkámmal rámutathattam nemcsak Budapest, hanem Bécs, Prága és Varsó főbb jellegzetességeire is sok szempontból, hiszen ahhoz, hogy Budapest sikeres legyen Közép-Európában, ismerni kell versenytársainak főbb folyamatait és arra reagálva, abból tanulva kell irányítanunk fővárosunkat. A szocializmus örökségének problémái miatt erősíteni kellene a kooperációt, tapasztalatok átadását Prágával és Varsóval, és a jövőbe vezető példát sok esetben Bécs kell hogy jelentse Budapest számára. Az eredményekkel kapcsolatban úgy vélem, hogy nekünk, magyaroknak elsősorban nem szomorkodnunk kéne, hanem cselekedni és Budapest rendkívüli adottságait kihasználva egy dinamikus, élhető várost kialakítani Európa szívében, ami nemcsak a budapestiek vagy a magyarok, hanem egész Európa érdekeit szolgálja.

1. Függelék

A kutatási téma ötletét az ELTE TTK Földrajz Bsc szakdolgozat keretében íródott Bécsről és Budapestről szóló munkám szolgáltatta, melyet kiterjesztetem Prágára és Varsóra, valamint a korábbi kutatás egy területének elmélyítését tettem meg e pályamunkája keretében. A munka a kutatás elméleti alapjaival kezdődik, melyet magyar és nemzetközi szakirodalmak, tanulmányok és egyéb kiadványok feldolgozásával írtam meg. Munkám fő része három különálló kutatásból tevődik össze, következésképpen háromféle tudományos módszertannal dolgoztam, amelyek a következők:

1. OECD publikáció alapján statisztikai adatok komplex elemzése, értelmezése és értékelése a városok belső (gazdasági, társadalmi, infrastrukturális, környezeti és közigazgatási) struktúrájának, tulajdonságainak feltárása érdekében.
2. Magyarország, Ausztria, Csehország, Lengyelország statisztikai hivatalai, valamint az Eurostat, az Európai Bizottság és egyéb hivatalos szervezet által gyűjtött statisztikai mutatók gyűjtése a vizsgált fővárosokról, Bennett-féle komplex mutató segítségével egy saját tervezésű többdimenziós versenyképességi mutató előállítás. értékelése és felhasználása a vizsgált városok között fennálló erőviszonyok vizsgálatára.
3. Nemzetközi kutatóintézetek, egyetemi tanszékek, politikai és egyéb gazdasági szervezetek által elkészített globális és európai városrangsorok tudományos módszertanának ismertetése, a vizsgált városokra vonatkozó információk kiszűrése, a négy település egymáshoz, valamint más európai és globális versenytársához viszonyított versenyképességük felmérése érdekében.

A pályamunka végén a három kutatás összehasonlításával, szintézisével végső következtetést vontam le és egy a fővárosok közötti komplex erőviszonyain alapuló rangsort állítottam fel, valamint egy a saját kutatástól elkülönülő friss információt közöltem, alátámasztva a kutatás eredményeit és a felmerülő jövőbeli (részben szubjektív) előrejelzéseimet.

Forrásjegyzék

- 1.) Bácskai Vera – Gyáni Gábor – Kubinyi András (2000): Budapest története a kezdetektől 1945-ig. Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 253 o
- 2.) Bernát Tivadar – Bora Gyula-Fodor László (1973): Világvárosok, nagyvárosok. Gondolat Kiadó, Budapest, 532 o.
- 3.) Budapest Főváros Önkormányzat (2011): Budapest Városfejlesztési Konceptiója/Helyzetelemzés (Budapest területhasználata, a beépítés jellemzői). Budapest, 181 o.
- 4.) Budapest Főváros Önkormányzat (2013): Budapest Környezeti állapotértékelése 2013. Budapest, 104 o.
- 5.) Csontos János – Lukovich Tamás (1999): Urbanisztika 2000. Akadémiai Kiadó, Budapest, 266 o.
- 6.) D. Gergely Anikó (1977): A világ fővárosai. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 384 o.
- 7.) Economist Intelligence Unit (2012): Hot Spots /Benchmarking global city competitiveness/. London, 35. o.
- 8.) Elaine Rosall (2010): European Cities Monitor. Cushman & Wakefield, London, 29. o.
- 9.) Erdősi Ferenc (2004): Európa közlekedése és a regionális fejlődés. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 640 o.
- 10.) Erich Zöllner (1998): Ausztria története. Osiris Kiadó, Budapest, 553 o.
- 11.) Fügedi Péter – Dr. Havas Gáborné – Dr. Leél-Őssy Sándor (1985): Budapest természeti és gazdasági földrajza. Fővárosi Pedagógiai Intézet, Budapest, 132 o.
- 12.) Fülöp Géza (2004): Lengyelország. Cartographia, Budapest, 191 o.
- 13.) Gábris Gyula (2007): Európa regionális földrajza. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 241 o.
- 14.) Glatz Ferenc (1998): Budapest – nemzetközi város – Magyarország az ezredfordulón. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 251 o.
- 15.) Horváth Tibor (2003): Prága, Csehország. Cartographia, Budapest, 216 o.
- 16.) Imecs Orsolya (2003): Bécs. Cartographia, Budapest, 192 o.
- 17.) Jack Messenger & Brigitte Lee (2006): Prága. Booklands 2000 Kiadó, Békéscsaba, 128 o.
- 18.) Paul Tingay (2010): Bécs. Booklands 2000 Kiadó, Békéscsaba, 128 o.
- 19.) Peter Csendes – Sipos András (2005): Bécs-Budapest - Műszaki haladás és városfejlődés a 19. században. Budapest Főváros Levéltára-Bécsi Városi és Tartományi Levéltár, Budapest-Bécs, 272 o.

- 20.) Probáld Ferenc – Szegedi Nándor (1991): A világ fővárosai. Kossuth Kiadó, Budapest, 391 o.
- 21.) Romsics Ignác (2007): Magyarország története. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1035 o.
- 22.) Rudolf Juchelka (2002): „Wien an die Donau”. In: Geographische Rundschau, 54, 9, 10-17 o.
- 23.) Ságvári Ágnes (1980): Az európai fővárosok építéstörténeti forrásai. Corvina Kiadó, Budapest, 358 o.
- 24.) Sárfalvi Béla – Marosi Sándor (1975): Európa. Gondolat Kiadó, Budapest, 596 o.
- 25.) Stadt Wien (2009): Wien In zahlen 2009: Wirtschaft /Der Wirtschaftsstandort Wien. Bécs, 53 o.
- 26.) Stadt Wien (2010): Donau City. Vienna City Administration, Bécs, 19 o.
- 27.) Stadt Wien (2012): Wirtschaftsstandort Wien (2012). Stadt Wien, Bécs, 50 o.
- 28.) Szabó Pál (2009): Európa térszerkezete különböző szemléletek tükrében. Földrajzi Közlemények 133. Évf. 2. Sz.
- 29.) The MasterCard Worldwide (2008): Worldwide Centers of Commerce Index. New York, 21. o.
- 30.) United Nations Human Settlements Programme (2013): State of the World Cities 2012/2013, Prosperity of Cities. Routledge, New York, 184 o.
- 31.) Vajda György Mihály (1994): Keletre nyílik Bécs kapuja. Akadémiai Kiadó, Budapest, 206 o.
- 32.) Walter M. Weiss(2004): Bécs. Freytag-Berndt Budapest Kft., Budapest, 108 o.

Internetes Források:

- 33.) <http://www.highsnobiety.com/2014/08/22/monocles-2014-quality-of-life-survey-lists-the-top-25-most-liveable-cities/>, megtekintés: 2014.11.01.
- 34.) http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=Liveability2014, megtekintés: 2014.11.01.
- 35.) <http://www.mercer.com/insights/view/2014/quality-of-living-rankings-spotlight-emerging-cities.html>, megtekintés: 2014.11.01.
- 36.) <http://www.innovation-cities.com/innovation-cities-global-index-2012/7237>, megtekintés: 2014.11.01.
- 37.) http://www.ubmfuturecities.com/document.asp?doc_id=525595, megtekintés: 2014.11.01.

- 38.) [http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2013#sorting=rank+region="+country="+faculty="+stars=false+search=](http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2013#sorting=rank+region=), megtekintés: 2014.11.01.
- 39.) <http://cwur.org/2014/>, megtekintés: 2014.11.01.
- 40.) <http://www.leidenranking.com/ranking/2014>, megtekintés: 2014.11.01.
- 41.) <http://www.topuniversities.com/city-rankings/2013> best student city 2013, megtekintés: 2014.11.01.
- 42.) <http://m.origo.hu/utazas/hirek/20140805-budapest-jobb-mint-praga-vagy-parizs.html>, megtekintés: 2014.11.01.
- 43.) <http://www.origo.hu/utazas/hirek/20131016-budapest-a-vilag-masodik-legjobb-varosa.html>, megtekintés: 2014.11.01.
- 44.) <http://www.ocityguides.com/cities/top-10-most-beautiful-cities.html>, megtekintés: 2014.11.01.
- 45.) <http://news.distractify.com/culture/trip-advisor-top-cities/?v=1>, megtekintés: 2014.11.01.
- 46.) <http://list25.com/25-best-cities-for-young-people-to-live-in/2/>, megtekintés: 2014.11.01.
- 47.) <http://www.airnow.gov/index.cfm?action=aqibasics.aqi>, megtekintés: 2014.11.01..
- 48.) <http://aqicn.org/map/europe/>, megtekintés: 2014.11.01.
- 49.) http://www.praha.eu/jnp/en/transport/cycling_in_prague.html, megtekintés: 2014.11.01.

Statisztikai Források:

- 50.) Bécs város internetes statisztikai adatbázisa: <https://www.wien.gv.at/statistik/>, megtekintés: 2014.11.01.
- 51.) Central Statistical Office of Poland internetes adatbázisai: <http://stat.gov.pl/en/>, megtekintés: 2014.11.01.
- 52.) Czech Statistical Office: Statistical Yearbook of Prague 2013
- 53.) Czech Statistical Office internetes adatbázisai:
<http://www.czso.cz/eng/redakce.nsf/i/home>, megtekintés: 2014.11.01.
- 54.) Eurostat internetes adatbázisai:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>, megtekintés: 2014.11.01.
- 55.) KSH (2012): Budapest Statisztikai Évkönyve. Budapest
- 56.) Központi Statisztikai Hivatal internetes adatbázisai: www.ksh.hu, megtekintés: 2014.11.01.
- 57.) Stadt Wien (2013): Statistisches Jahrbuch. Bécs
- 58.) Statistical Office in Warsaw: Statistical Yearbook of Warsaw 2013
- 59.) Statistik Austria internetes adatbázisai: <http://www.statistik.at/>, megtekintés: 2014.11.01.

Mellékletek

1. számú melléklet: Történeti tényezők

A történeti tényezők hatása a négy vizsgált városra történelmi koronként igen élesen változik. A történelem folyamán szinte egyszer sem fejlődött mind a négy város ugyanabban az irányban és tempóban, de mégis nagyon sok szál fűzi össze őket. A vizsgált települések közül talán Varsó lóg ki legjobban a sorból, hiszen földrajzilag messzebb helyezkedik el, valamint a múltban nem sokszor fejlődött egy politikai térben a többi várossal (Béccsel egyszer sem). Bécs, Budapest és Prága a török Magyarországról való kiűzése és az első világháború között csaknem 230 évig egy politikai térben, a Habsburg Birodalomban, majd az Osztrák-Magyar Monarchiában fejlődtek, így egymásra is nagy hatással voltak, amely meglátszik a városképükben is. A 20. században, azonban Bécs volt kívülálló, mivel más politikai rendszerben működött, mint a többi vizsgált település. Talán a rendszerváltás után kialakult hasonló helyzet okán lehet a négy várost egy kalap alá hozni, valamint ne felejtjük el, hogy 2004 óta az Európai Unió, mint közös politikai keret összefogja őket. A városok történelem során bejárt fejlődési pályájuk is különböző, Bécs tűnik a legsikeresebbnek, míg Varsó volt a balszerencsésebb a történeti tényezők tekintetében. Nézzük végig az egyes városok történetét röviden!

Budapest területe már régóta lakott, először a kelták (Ak-ink), majd a rómaiak (Aquincum) hoztak létre állandó települést (Fügedi–Havas–Leél-Őssy, 1985). A nagy vándorlások kora után érkeztek meg a magyarok és alapítottak államot a Kárpát-medencében, melynek egyik központja lett Buda. Buda és Pest főleg kereskedelmi szerepkörüknek köszönhették felemelkedésüket, az ország politikai központja a terület csak rövidebb ideig volt, illetve megosztva volt sokáig Esztergommal és Székesfehérvárral. Elmondható, hogy Buda és Pest fejlődése sose telt nyugalomban, először a tatárok majd a törökök vetették vissza a terület fejlődését, de a városok minden negatív esemény után újjá tudtak éledni. A 145 éves török uralmat rendesen megsínylette a két város, népességük nagy részét elvesztették és a török kiűzése után is nehezen sikerült visszaszerezniük egykori politikai jelentőségüket (Probáld–Szegedi, 1991). A Habsburg uralom alatt Buda és Pest politikailag egyértelműen alá volt vetve Bécsnek, de gazdaságilag töretlenül fejlődtek és együtt a Habsburg Birodalom második legjelentősebb városává nőttek ki magukat (Bácskai–Gyáni–Kubinyi, 2000). Az 1840-es évektől, de még inkább az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés után tekinthető a két település Magyarország központjának. A dualizmus kora az 1873-ban egyesített Budapestre egyértelműen óriási hatással volt, amikor is elnyerte ma is látható városképét és gazdaságilag

is olyan jelentőssé vált, hogy a Monarchia másik fővárosával, Béccsel is versenyre kelhetett. A 20. század történelmi viharai a városból ellentétes módon még intenzívebb növekedést váltottak ki, így vált Budapest a megkisebbedett Magyarország egyértelmű európai szintű metropoliszává (Bácskai–Gyáni–Kubinyi, 2000). A második világháborús pusztítások után a magyar főváros, elszeparálódva nyugati szomszédaitól, a szocialista blokkba került, ahol eleinte gyorsan fejlődött, majd az 1956-os szabadságharc pusztításai és a szocialista rendszer hibás gazdaságpolitikája miatt hanyatlani kezdett mind népességszáma, mind gazdasági jelentősége. A vasfüggöny megszűnése után merőben új helyzet állt Budapest elé, amely főleg a közép-európai fővárosokkal való versenyben nyilvánult meg. A szocialista korszakban történt jelentős lemaradás és a rendszerváltás okozta nehézségek miatt a magyar főváros hátrányból kezdhette meg a versenyt Bécshez képest, amely természetesen elmondható Prágára és Varsóra is. Budapest népessége ismét növekedésnek indult és gazdasági jelentősége a közép-európai térségben lassan emelkedik.

Bécs alapítása is a keltákhoz köthető, akiket a történelem, mint a halstatti kultúra népeként tart számon (Probáld–Szegedi, 1991). A rómaiak itt is legyőzve a keltákat katonai támaszpontot (Vindobona) alakítottak ki. A Római Birodalom bukása után a Frank Birodalom, majd a Német-római Császárság része lett. Bécs rövid átmeneti idő után 1156-ban a Babenberg nemesi család székhelye lett, majd nemsokára a Habsburg-dinasztia központjává vált a 13. században és egészen 1918-ig maradt a székhelyük (Imecs, 2003). Az osztrák főváros fejlődése tulajdonképpen több száz éven keresztül töretlen volt, hála a politikai szerepkörének, bár gazdasági szerepköre is kedvező volt mindig. A török hódítások kora Budapest esetében hanyatlással járt, de Bécsre pozitív hatással volt, főleg miután a város kiállta a török ostromát és a Német-római Birodalom központjává vált. A megerősödő Habsburg királyi család Bécsbe egyre több pénzt investált és nem titkolt céljuk volt Párizs ellenpólusává tenni a várost. A település helyzetét még jobban javította az 1815-ben megrendezett Bécsi Kongresszus, amely a történelemben az első nemzetközi csúcstalálkozóként vonult be. Bécs dinamikus fejlődését az 1848-49-es forradalmak sem tudták megakasztani, így a dualizmus korára Európa 4. legnépesebb metropoliszává vált. Habár Budapest rohamosan fejlődött, Bécs egyértelműen a Monarchia legnépesebb és legjelentősebb városa volt, melynek népessége a századforduló után a két millió főt is meghaladta (Zöllner, 1998). A 20. századi események az osztrák fővárosra igen rossz hatással voltak, amely főleg a jelentős népesség csökkenésben nyilvánult meg. A város népessége csaknem fél millióval csökkent 40 év leforgása alatt. Bécs a kis területű Ausztria óriási központjává vált, ráadásul az országon belül eléggé periférikussá vált a helyzete. A második

világháború pusztításait kiheverve Bécs hamar talpra állt és a semlegessége miatt egyre nagyobb számban letelepedő nemzetközi szervezet, valamint a nyugat és a szocialista blokk közötti összekötő szerepköre miatt újra régi fényében tündökölhett, de népessége továbbra is csökkent. A rendszerváltozás az osztrák főváros életében is jelentős változást hozott, így új lehetőségek nyíltak meg a város előtt. Bécs gazdasági, politikai és nemzetközi jelentősége még jelentősebbé vált, népessége újra felfelé ívelően van, azonban a dualizmusban elért népességszámát és jelentőségét még mindig nem nyerte vissza.

Prága területén már az emberi történelem korai szakaszán is bizonyíthatóan éltek emberek, kedvező természetföldrajzi adottságainak köszönhetően. A római korban már felismerték a város kedvező elhelyezkedését, így a borostyánút is keresztülszelte a területet (Probáld-Szegedi, 1991). A területen számos népcsoport (kelták, germánok) váltotta egymást, míg a szlávok megérkeztek és a megalakuló Cseh állam székhelyévé tették a várakkal megerősített területet. A Cseh Királyság szorosan körül volt véve német lakta területekkel, így lassanként a Német-római Birodalom integrálta az országot magába és elkezdődött a németek beáramlása az országba. Prága főleg kereskedelmi helyzetének és egy-egy időszakban a királyi központnak köszönhetette fejlődését, mivel a történelem folyamán számos trónviszály gyengítette helyzetét. Prága aranykorát a félig cseh származású IV. Károly német-római császár hozta el, aki a várost Európa egyik legfontosabb városává fejlesztette (Horváth, 2003). A meg-megújuló trónviszályok, a huszita háborúk és a fokozódó németellenesség azonban többször visszavetette a város fejlődését. A 16. század elején a Habsburgok szerezték meg a cseh trónt, amelyet 1918-ig meg is tartottak. II. Rudolf császár uralkodása alatt Prága újra virágkorát élhette, hisz a császár a várost megtette székhellyé Béccsel szemben. A császár lemondása és a harmincéves háború elvesztése után a cseh főváros ismét Bécs árnyékába került. Az iparosodás időszaka alatt Prága gazdaságilag megerősödött és ezzel egy időben elindult a polgárosodás a nemzeti öntudat kibontakozása és tovább erősödött a németellenesség a városban. A csehek által követelt trialista állam nem valósult meg 1867-et követően, amikor létrejött az Osztrák-Magyar Monarchia, így a cseh főváros Bécs és Budapest mögé szorult. Prága gazdaságilag erős, de a német-cseh ellentét miatt rendkívül ingatag város is volt. Az első világháború után a megalakuló Csehszlovákia fővárosa lett a város, amely megerősítette helyzetét, azonban a továbbra is tartó németellenesség, valamint a szlovákokkal és magyar kisebbséggel fellépő gondok nem igazán segítették elő a cseh főváros helyzetét (Probáld-Szegedi, 1991). A második világháború alatt Prága fejlődése megtorpant, de a világégést rendkívül szerencsésen túlélte. A szocializmus korszaka alatt, hasonlóan Budapesthez először megerősödött, majd a problémák kibontakozásával hanyatlani kezdett. A

rendszerváltás okozta nehézségek a volt szocialista országuk közül Csehországban hidalták át a legkönnyebben, így Prága korábban is erős gazdaságát tovább erősítve, igen kedvező körülményekkel indulhatott a közép-európai régió városversenyében.

Varsó ellentétben a többi várossal Európában egy fiatal településnek mondható, mivel körülbelül a 9. században kezdett területe először benépesülni (Probáld-Szegedi, 1991). A lengyel főváros is kedvező közlekedési-kereskedelmi helyének köszönhette felemelkedését, melyet a Visztulán való vámszedés csak erősített. A kialakuló Lengyel Királyságnak azonban Varsó nem volt a központja, sőt még legnagyobb városának sem volt mondható, a 14-15. században Krakkó és Gdańsk városa is háromszor több lakossal rendelkezett. A mazóviai hercegek később azonban Varsót tették meg székhelyükké, így kereskedelmi jelentősége mellett politikai fontossága is növekedett. A 16-17. század egyértelműen Lengyelország virágkora volt a Lengyel-Litván Birodalom kialakulásával. 1611-ben vált Varsó hivatalosan is a Lengyel Királyság fővárosává, ami után jelentősen gyarapodott népességszáma és gazdasági jelentősége. A harminc éves háborúban a svéd harcok, Lengyelország felosztása, illetve a napóleoni háborúk derékba törték Varsó további fejlődését. Az 1792-ben Orosz Cásárba integrálódott ország névleges fővárosának népességszáma alaposan lecsökkent és a nemzeti felkelések központja lett. Varsó gazdasági jelentőségét csak nagyon lassan tudta visszaszerezni, az iparosodás késői megjelenése miatt csak a 19. század második felében. A Varsó-Bécs vasútvonal megépítése tovább javította kereskedelmi szerepkörét (Fülöp, 2004). A századfordulóra a lengyel főváros jelentős európai várossá nőtte ki magát. Az első világháború azonban a többi várossal ellentétben Varsót igencsak megviselte, az oroszok fosztogatásai és a német megszállás miatt. Az első világháború után újjászületett Lengyelország fővárosává vált város ismét megerősödött és igazi népes metropolisszá vált. A második világháborúban a német megszállás alatt a város szörnyű tehernek volt kitéve, megfosztották fővárosi címétől és a lakosait éhezttették és tömegesen kivégezték. A sikertelen varsói felkelések alatt is több százezer ember lelte halálát. A világháború végére a város épületeinek csaknem 90%-a elpusztult, így csupán egy hatalmas romhalmaz maradt az egykor virágzó főváros helyén (Probáld-Szegedi, 1991). A város újjáélesztése hatalmas feladat volt a lengyelek számára, de az erőfeszítések kifizetődőek voltak, ugyanis gazdasági jelentősége a 20. század második felében jóval felülmúlta a háború előttit. Azonban a gyengülő szocialista blokk társadalmi-gazdasági problémái itt is kiütköztek és a rendszerváltás nehézségei is súlyos terheket róttak a városra. A rendszerváltás után a lengyel főváros volt az egyik leginstabilabb helyzetben a vizsgált fővárosok közül, melyet mára leküzdeni látszik.

2. számú melléklet: A saját versenyképességi mutató kiszámításában részt vett indikátorok abszolút és viszonyított (Bennett-féle komplex mutató) értékei

Gazdaság kategória

Év	Mutató	M.e.	Budapest		Bécs		Prága		Varsó		Forrás
			Érték	%	Érték	%	Érték	%	Érték	%	
2011	GDP/fő	Euró/fő	21 800	47,8	45 600	100	31 200	68,4	29 100	63,8	Eurostat, [nama_r_e3gdp], frissítés: 2014.02.17.
2011	PPP/fő	Euró/fő	37 100	75,1	41 300	83,6	42 900	86,8	49 400	100	Eurostat, [nama_r_e3gdp], frissítés: 2014.02.17.
2011	Alkalmazásban állók bruttó havi keresete	Euró	925,71	37	2500,58	100	1108,94	44,3	1194,28	47,8	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 57
2012	Munkanélküliségi ráta	%	9,3	33,3	9,5	32,6	3,1	100	4,3	72,1	Forrásjegyzék: 50, 52, 54, 56
2013	18-25 korosztály munkanélküliségi rátája*	%	16	35	12,4	45,2	5,6	100	12	46,6	Eurostat, [edat_lfse_22], frissítés 2014.07.21.
2011	Egy főre jutó K+F kiadások*	Euró/fő	264,1	15,8	1674,7	100	763,9	45,6	215,4	12,9	Eurostat, [rd_e_gerdreg], frissítés: 2014.05.15.
2012	Legnagyobb árbevételű cégek	Mrd euró	19,17	44,9	42,65	100	8,37	19,6	7,3	17,1	www.deloitte.com, www.diepresse.com
2012	Szálláshelyek vendégeinek száma	fő	3090957	55,2	5604522	100	5394283	96,2	2495500	44,5	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 57
2012	Egy főre jutó vendégéjszakák száma	Éjszaka/fő	4,3	42,6	3,3	32,7	10,1	100	2,5	24,8	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 57
2010	Vállalkozássűrűség	Vállalkozás/ 1000 fő	109,67	62,89	62,36	35,76	174,39	100	104,24	59,77	Eurostat, [bd_hgnace2_r3], frissítés: 2014.05.19.

Társadalom kategória

Év	Mutató	M.e.	Budapest		Bécs		Prága		Varsó		Forrás
			Érték	%	Érték	%	Érték	%	Érték	%	
2012	Természetes szaporodás	fő	-5234	-33,7	1861	100	1765	94,8	335	18	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 57
2012	Vándorlások különbözete	fő	13000	59,09	22000	100	8507	38,67	6623	30,10	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 58
2011/ 2012	Születéskor várható átlagos élettartam (férfi)	év	73,58	95,6	76,98	99,9	76,99	100	74,9	97,3	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 59
2011/ 2012	Születéskor várható átlagos élettartam (nő)	év	79,23	96,3	82,29	100	81,83	99,4	81,5	99	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 60
2011	Öregedési index	%	147,80	80,7	119,28	100	129,24	92,3	132,32	90,1	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 61
2012	Öngyilkosságok száma	fő	320	61,3	203	96,5	196	100	385	50,9	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 62
11-12/ 12-13	100 lakosra jutó egyetemi hallgató	fő/100 lakos	9,1	62,3	10	68,5	7,6	52,1	14,6	100	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 63
2013	Diplomával rendelkezők aránya a 25-64 éves népességből*	%	32,8	85,4	30,6	80	38,4	100	35,4	92,2	Eurostat, [edat_lfse_11], frissítve: 2014.07.21.
2012	100 lakosra jutó könyvtári olvasó	fő/100 lakos	17,6	65,4	13,3	49,4	17,7	65,8	26,9	100	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 63
2011/ 2012	100 lakosra jutó múzeumi látogató	fő/100 lakos	180	51,4	330	94,3	260	74,3	350	100	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 64
2011/ 2012	1000 főre jutó orvosok száma	fő/1000 lakos	6,4	84,2	6,7	88,2	7,6	100	3,9	51,3	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 65
2011/ 2012	Kórházi ápolás átlagos időtartama	nap	7,7	64,9	6,3	79,4	6,9	72,5	5	100	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 66
2010	Rablások száma	db	1492	51,8	3123	24,8	773	100	1169	66,1	Eurostat, [crim_gen_reg], frissítve: 2014.01.21.
2013	Lakossági elégedettség a várossal	%	70,10	73,91	94,84	100	78,16	82,42	82,15	86,62	European Comission (2013): Perception survey of 79 European cities, Quality of life in cities

Infrastruktúra kategória

			Budapest		Bécs		Prága		Varsó		Forrás
Év	Mutató	M.e.	Érték	%	Érték	%	Érték	%	Érték	%	
2011/ 2012	Laksűrűség	fő/1000 lakás	1936,21	89,4	1730,83	100	2112,28	81,9	1965,99	88	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 57
2013	Internetösszekötöttséssel rendelkező háztartások aránya*	%	80	96,4	83	100	80	96,4	73	88	Eurostat, [isoc_r_iacc_h], frissítés: 2014.07.08.
2013	Lakosok aránya, akik ritkán vagy még sohasem vásároltak interneten*	%	52	53,9	28	100	41	68,3	35	80	Eurostat, [isoc_r_iacc_h], frissítés: 2014.07.08.
2013	Lakosok aránya, akik a szálláshelyet interneten foglalják le*	%	13	37,1	35	100	14	40	10	28,6	Eurostat, [isoc_r_iacc_h], frissítés: 2014.07.08.
2012	Motorizációs ráta (minél magasabb érték, annál előnyösebb)*	szgk/1000 fő	327,3	56,9	395,7	68,8	558,6	97,1	575,3	100	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 57
	Motorizációs ráta (minél alacsonyabb érték, annál előnyösebb)*			100		82,7		58,6		56,9	
2012	Reptéri utasforgalom	millió fő	8,43	38	22,20	100	10,77	48,5	9,6	43,3	Eurostat, [tran_r_avpa_nm], 2014.02.17.
2012	Reptéri áruforgalom	1000 tonna	62	32,5	191	100	53	27,7	63	33	Eurostat, [tran_r_avgo_nm], 2014.02.17.
2012	Metró utasok a népességhez viszonyítva	utas/fő	177	37,5	258,8	54,8	472,6	100	77,5	16,4	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 58
2010/ 2011	Kerékpárútsűrűség	km/km ²	0,2	7,1	2,8	100	0,9	32,1	0,6	21,4	Forrásjegyzék: 49, 54, 56, 58,
2011/ 2012	1000 főre jutó kórházi ágyak száma	kórházi ágy/1000 fő	10,6	100	8,7	82,1	7,5	70,8	7,2	67,9	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 58
2011	Egy főre jutó szállodai ágyak száma	fő/szállodai ágy	45316	54,9	59307	71,8	82548	100	23830	28,9	Eurostat, [tour_cap_nuts3], 2013.11.04.

Környezet kategória

			Budapest		Bécs		Prága		Varsó		
Év	Mutató	M.e.	Érték	%	Érték	%	Érték	%	Érték	%	Forrás
2013	Zöld területek aránya	%	14	28	49	100	15	30	14,7	29,4	Forrásjegyzék: 4, 18, 51, 57, http://www.greenstructureplanning.eu/COSTC11/Vienna.htm , megtekintés: 2014.11.01.
2013	Védett területek aránya	%	19	46,3	41	100	11,55	28,2	23,6	57,6	Forrásjegyzék: 4, 51, 57, www.wien.gv.at , megtekintés: 2014.11.01
2009	Egy főre jutó szemétmennyiség*	tonna/fő	0,4	75	0,7	42,9	0,3	100	1,1	27,3	Eurostat, [env_rwas_gen], 2014.04.10.
2014	Air Quality Index	-	27,8	100	94,14706	29,5	45,2	61,5	52,58333	52,9	http://aqicn.org/map/europe/ , megtekintés: 2014.10.12

Közigazgatás kategória

			Budapest		Bécs		Prága		Varsó		Forrás
Év	Mutató	M.e.	Érték	%	Érték	%	Érték	%	Érték	%	
2012	Önkormányzati bevételek	mrd euró	1,357993	11,9	11,42755	100	2,235129	19,6	2,888959	25,3	Forrásjegyzék: 51, 54, 56, 57
2012-2013	Társadalmi bizalom a politikusokban a lakosság körében**	-	1,8	60	3	100	1,6	53,33333	2,4	80	World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2012-2013
2012-2013	A kormányzás pazarló költsége**	-	2,6	70,27	3,7	100	2,4	64,86	2,9	78,38	
2012-2013	Az állami szabályozás terhe**	-	2,3	69,70	3,3	100	2,7	81,82	2,6	78,79	
2012-2013	A politikai döntéshozatal átláthatósága**	-	3,8	74,51	5,1	100	4	78,43	3,8	74,51	
2012-2013	A kormány üzleti hatékonyságot elősegítő tevékenysége**	-	3	83,33	3,6	100	3,2	88,89	3,1	86,11	
2012-2013	Szabálytalan kifizetések és megvesztegetések**	-	4,3	79,63	5,4	100	3,8	70,37	4,9	90,74	

M.e.: Mértékegység

*A mutató esetében az értékek NUTS 2-es területi szinten értendők: Közép-Magyarország, Bécs, Prága, Mazowieckie

**A mutató esetében az értékek NUTS 0-ás területi szinten értendők: Magyarország, Ausztria, Csehország, Lengyelország

3. számú melléklet: Saját versenyképességi mutató kategóriáinak összesített értéke (Bennett-féle komplex mutató szerint), valamint hozzájárulásuk a saját versenyképességi mutató értékéhez

Gazdaság kategória értékei		
	%	Súly=40%
Budapest	43	17,2
Bécs	77,1	30,88
Prága	73,4	29,4
Varsó	47,7	19,1

Társadalom kategória értékei		
	%	Súly=30%
Budapest	64,2	19,3
Bécs	84,4	25,3
Prága	83,7	25,1
Varsó	83,7	25,1

Infrastruktúra kategória értékei		
	%	Súly=15%
Budapest	58,6	8,8
Bécs	88,4	13,3
Prága	68,5	10,3
Varsó	54,4	8,2

Környezet kategória értékei		
	%	Súly=5%
Budapest	62,3	3,1
Bécs	68,1	3,4
Prága	54,9	2,7
Varsó	41,8	2,1

Közigazgatás kategória értékei		
	%	Súly=10%
Budapest	64,2	6,4
Bécs	100	10
Prága	65,3	6,5
Varsó	73,4	7,3

Saját versenyképességi mutató értéke	
	5 kategória=100%
Budapest	55,56
Bécs	82,59
Prága	75,1
Varsó	62,3

4. számú melléklet: Az Európai Bizottság 2013-as lakossági felméréséből³⁴ felhasznált adatok a négy vizsgált városra vonatkozóan

		Budapest	Bécs	Prága	Varsó
	Kijelentés	Kijelentéssel egyetért (%)			
Gazdasági (és társadalmi) helyzet	Könnyű munkához jutni a városban!	22	48	63	48
	Könnyű jó áron lakáshoz jutni a városban!	47	18	25	24
	Elégedett vagyok az anyagi helyzetemmel!	42	80	68	65
	Elégedett vagyok a munkahelyi helyzetemmel!	42	73	65	72
Társadalmi helyzet	Elégedett vagyok, hogy ebben a városban élhetek!	84	95	90	90
	A külföldi állampolgárok jelenléte jó!	80	73	66	80
	Biztonságban érzem magam a városban!	57	88	67	79
	A legtöbb ismerősömben meg lehet bízni!	32	75	39	42
	Elégedett vagyok az életemmel!	61	95	88	90
Infrastrukturális helyzet	Elégedett vagyok a város tömegközlekedésével!	45	88	78	80
	Elégedett vagyok a város egészségügyével, doktoraival, kórházaival!	46	90	80	40
	Elégedett vagyok, az oktatási intézményekkel!	58	72	75	68
	Elégedett vagyok a város sportlétesítményeivel!	56	64	72	64
	Elégedett vagyok, a kulturális intézményekkel!	82	96	92	82
	Elégedett vagyok, az üzletek elérhetőségével!	83	78	90	90
	Elégedett vagyok a közösségi terek állapotával!	78	88	80	65
	Elégedett vagyok, az utcák és épületek állapotával!	66	85	69	68
Környezeti helyzet	A város levegője jó!	37	78	39	54
	A város zajszintje megfelelő!	52	69	49	46
	A város tisztasága megfelelő!	27	81	43	64
	A város zöld felületei elegendőek és jó állapotban vannak!	62	86	74	87
Közigazgatási helyzet	Az adminisztratív szolgáltatások hatékonyan segítik az emberek életét!	56	58	33	38
	Az önkormányzati vezetésben meg lehet bízni!	55	69	28	52
	A város vezetése elkötelezett a klímaváltozás ellen!	45	63	30	31

³⁴ European Commission (2013): Perception survey of 79 European cities, Quality of life in cities